مناجات

خانای قوبادی

قەدیم موتلەق، قەدیم موتلەق
یا قایم بەزات قەدیم موتلەق
حەیی بێ زەواڵ قەییووم بەرحەق
نگارەندەی نەقش نۆتاق ئەزرەق
لا مەوت بێ شەریک بینای بێمانەند
یەکتای بێ نەزیر بێخوێش وپەیوەند
مونشی رەقەم سەنج ئینشای شادیوشەوق
بێ پەروا جەتەعن گوروێ تەحت وفەوق
بەخشندەی موراد ،بێ باک جەتانە
نازکێش زومرەی خوێش وبێگانە
بەوبەشق زاتت بێحەد سیفاتەن
باعیس ئیجاد کول مومکیناتەن
باجەتی دەروون شەو زیندەداران
بەتاعەت پاک تاعەت گوزاران
بەندەی کەمتەرین مەعسیەت بارەن
فریفتەی شەیتان شووم بەدکارەن
بالوتف و فەزڵت بۆوە دەسگیرم
بویەر نە گونام ساحەب تەقسیرم
تا (یوم الممات)نگەهداریم کەر
عەلاج زامان شەرمەساریم کەر
مەگەرهەم بەلوتف چون تۆ رەحیمێ
(عەمیم الاحسان) ئیحسان عەمیمێ
مازۆ بدریۆ نە عالەم پەردەش
بویەرۆ نەکار کەردەی ناکەردەش
وەرنە بەزاتت جەلای زاتتۆ
مەکەروون رۆی حەشر من شکات تۆ
یا حەی کەس چون تۆ پەرێ کەس نیەن
چون تۆنە عالەم فریادرەس نیەن .

لوتفت بێ شومار عەفوت عەزیمەن
رەحمەتت بێشۆ عەتات عەمیمەن
بی میسل وشەریک ، تاک وتەنیانی
نگارندەی نەقش دار دنیانی
رەحمەت و بەخشش خەتمەن بەنامت
سەرسامەن شاهان عالەم ج سامت
قاهیران دەور جەقەهرت ماتەن
بەلێ راس ماچان جەکێ پەرواتەن
عەفوت جای ئومید بێگانە وخوێشەن
لوتفت دڵنەواز گەدا و دەروێشەن
ئیستدعام ئێدن لاشەریک پاک
بەشق شای ئەورەنگ (وما ارسلناک)
جەعەرسەی مەحشەر مەکەرتەرێقم
بەلوتف مەحزت بدەر تەوفێقم
زبانم بەزیکرتۆ نەبۆ خامۆش
نامت با جەلام نەبۆ فەرامۆش
یارەب ئامانەن بویەر جە گونام
غەیر جەتۆ نیەن مەلجەء و پەنام
چون من گوناکار خیلاف کرداریێ
چون تۆ بەخشندە وهەم رەحمداریێ
چون من خەجلەت بارشەرعوتەریقەت
چون تو صاحێب رەحم بانی حەقیقەت
چون من نافەرمان ئالوودەی هەوەس
چون تۆپادشای فەردوفریاد رەس
ببەخشە گونام بە خشندەی داوەر
بۆهەر دوودنیا فریاد رەسیم کەر
وەرنە بەزاتت جەلای زاتتۆ
مەکەروون رۆی حەشرمن شکات تۆ

مناجات

خانای قوبادی

قەدیم موتلەق، قەدیم موتلەق
یا قایم بەزات قەدیم موتلەق
حەیی بێ زەوال قەییووم بەرحەق
نگارەندەی نەقش نۆتاق ئەزرەق
لا مەوت بێ شەریک بینای بێمانەند
یەکتای بێ نەزیر بێخوێش وپەیوەند
مونشی رەقەم سەنج ئینشای شادیوشەوق
بێ پەروا جەتەعن گورۆی تەحت وفەوق
بەخشندەی موراد ،بێ باک جەتانە
نازکێش زومرەی خوێش و بێگانە
بەوبەشق زاتت بێحەد سیفاتەن
باعیس ئیجاد کول مومکیناتەن
باجەتی دەروون شەو زیندەداران
بەتاعەت پاک تاعەت گوزاران
بەندەی کەمتەرین مەعسیەت بارەن
فریفتەی شەیتان شووم بەدکارەن
بالوتف و فەزلت بۆوە دەسگیرم
بویەر نە گونام ساحەب تەقسیرم
تا (یوم الممات)نگەهداریم کەر
عەلاج زامان شەرمەساریم کەر
مەگەرهەم بەلوتف چوون تۆ رەحیمێ
(عەمیم الاحسان) ئیحسان عەمیمێ
مازۆ بدرێو نە عالەم پەردەش
بویەرۆ نەکار کەردەی ناکەردەش
وەرنە بەزاتت جەلای زات تۆ
مەکەروون رۆی حەشر من شکات تۆ
یاحەی کەس چون تۆ پەرێ کەس نیەن
چون تۆنە عالەم فریادرەس نیەن .

لوتفت بێ شومار عەفوت عەزیمەن
رەحمەتت بێشۆ عەتات عەمیمەن
بی میسل وشەریک ، تاک وتەنیانی
نگارندەی نەقش دار دنیانی
رەحمەت و بەخشش خەتمەن بەنامت
سەرسامەن شاهان عالەم ج سامت
قاهیران دەور جەقەهرت ماتەن
بەلێ راس ماچان جەکێ پەرواتەن
عەفوت جای ئومید بێگانە وخوێشەن
لوتفت دلنەواز گەدا و دەروێشەن
ئیستدعام ئێدن لاشەریک پاک
بەشق شای ئەورەنگ (وما ارسلناک)
جەعەرسەی مەحشەر مەکەرتەرێقم
بەلوتف مەحزت بدەر تەوفێقم
زبانم بەزیکرتۆ نەبۆ خامۆش
نامت با جەلام نەبۆ فەرامۆش
یارەب ئامانەن بویەر جە گونام
غەیر جەتۆ نیەن مەلجەء و پەنام
چون من گوناکار خیلاف کردارێ
چون تۆ بەخشندە وهەم رەحمدارێ
چون من خەجلەت بارشەرع وتەریقەت
چون تو صاحێب رەحم بانی حەقیقەت
چون من نافەرمان ئالوودەی هەوەس
چون تۆپادشای فەردوفریادرەس
ببەخشە گونام بەخشندەی داوەر
بۆهەر دوودنیا فریادرەسیم کەر
وەرنە بەزاتت جەلای زات تۆ
مەکەروون رۆی حەشرمن شکات تۆ

نێوەرۆک

مناجات ٢
سەروتار ٣
رێبازی سروە ٦
باسی ئەدەبی............ ١٠
برایەتی.................. ١٤
رەخنەلەسەر ١٨
شێخحەسەنیمەولاناوا ٢٣
رەخنەوپێشنیار ٢٨
فۆلکلۆر.................. ٣٠
گەنجخەلیل ٣٤
جوغرافیا ٣٨
هەواری شیعر............ ٤٢
دەنگ لەزمانی کوردیدا...... ٤٤
گەڕانەوەی دەهەزار......... ٤٦
چیرۆک بۆمنداڵان ٥٠
ژن بەژنە ٥٦
ئێمەوخوێنەر.............. ٦٠
ژیانی ئاسایی............. ٦٤
شاعیرانی لاو.............. ٦٨
بارهێنانی منداڵ........... ٧٠
گوڵی کەمخایەن........... ٧٢
وسێـن شەشە............. ٧٥
شەڕی کراس.............. ٧٨
رێنوێنی ئەدەبی............ ٨٢
تەنیای تەنیا ٨٨

وێنەی رووبەرگ:

میعماری سنە

وێنەی پشت بەرگ:

نامەی حەزرەتی محەممەد (د.خ)

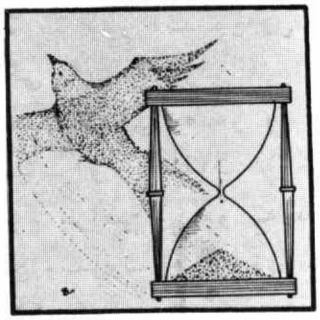

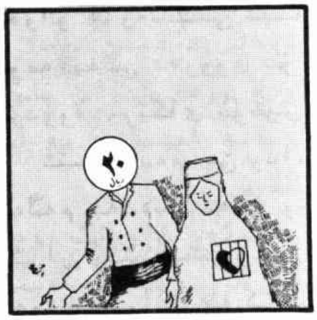

گۆواری ئەدەبی ـ فەرهەنگی

سروە

ناونیشان: ارومیه ـ چهارراه دانش ـ جنب ژاندارمری ـ مرکز نشرفرهنگ وادبیات کردی: انتشارات صلاح الدین ایوبی.
تلفن ٣٥٨٠٠

چاپ: از شرکت ایرانچاپ
تلفن: ٣٢٨١

سەروتار

سڵاو لە خوێنەرانی بەڕێز:

لەژمارەی‌پێشوودا کە باسی دەروەستی قەڵەم کراویەکێک لە تایبەتی‌یەکانی قەڵەمی دەروەستمان بەناوی (بەدی هێنانی بەرپرسی) شی کردەوە. ئێستاش‌هەر ئەم باسە درێژە دەدەین.

بەو هیوایە لاوە قەڵەم بە دەستەکانمان ئەوەندەی لە توانایاندایە حەول بدەن بۆئەوە" هەستی‌بەرپرسی" لە نێو خەڵکدا پتەوتر بکەن ولە نسکۆبردن ورێ هەتلە بوون بپارێزرێن وهەر وەک لە رابردوودا دیتوومانە تووشی لارێی نەبن.

لەبیرمانە لە زەمانی دەستەڵاتداری تاغووت‌ورژێمی ستەمشاییدا لە لایەن رێکخراو وبنکە بە رواڵەت‌فەرهەنگی وهونەری وتەبلیغی وتەنانەت ئامووزشی یەکانیش‌بەرنامەـ یەک داڕێژرابوو کە مەبەستی خافڵاندنی چینەکانی کۆمەڵ بە تایبەتی چینی بەورەو وزەی لاو بوو،تا لە ئاست‌چارە نووسی سیاسی و کۆمەڵایەتی وئابووری خۆیان کەمتەرخەم بن.

ئەودەم ئیستکباری جیهانی بەرنامەی دادەڕشت و شای

نێوەرۆک

مناجات ٢
سەروتار ٣
ڕێبازی سروە ٦
باسی ئەدەبی.............. ١٠
برایەتی................... ١٤
ڕەخنەلەسەر ١٨
شێخ‌حەسەنی‌مەولاناوا ٢٣
ڕەخنەوپێشنیار ٢٨
فۆلکلۆر................... ٣٠
گەنجەلیل ٣٤
جوغرافیا ٣٨
هەواری شیعر ٤٢
دەنگ لەزمانی کوردیدا....... ٤٤
گەڕانەوەی دەهەزار ٤٦
چیرۆک بۆمندالان ٥٠
ژن بەژنە ٥٦
ئێمەوخوێنەر ٦٠
ژیانی ئاسایی............... ٦٤
شاعیرانی لاو ٦٨
بارهێنانی مندال............ ٧٠
گولی کەمخایەن............. ٧٢
وسێن شەشە ٧٥
شەڕی کراس................. ٧٨
ڕێنوێنی ئەدەبی............. ٨٢
تەنیا ی تەنیا ٨٨

وێنەی رووبەرگ:

میعماری سنە

وێنەی پشت بەرگ:

نامەی حەزرەتی محەممەد (د.خ)

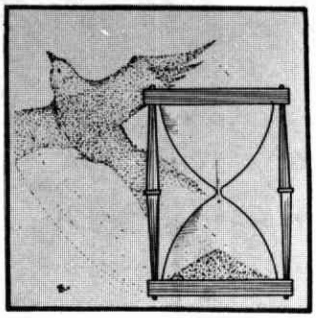

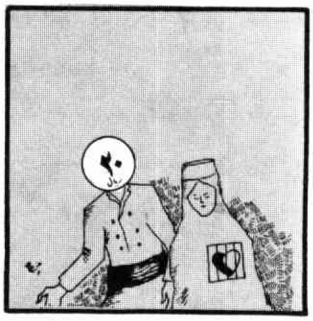

گۆواری ئەدەبی ـ فەرهەنگی

سروە

ناونیشان: ارومیه- چهارراه دانش- جنب ژاندارمری - مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی: انتشارات صلاح الدین ایوبی.
تلفن ٣٥٨٠٠

چاپ: از شرکت ایرانچاپ
تلفن: ٣٢٨١

سەروتار

سڵاو لە خوێنەرانی بەڕێز:

لەژمارەی‌پێشوودا کە باسی دەروەستی قەڵەم کراویەکێک لە تایبەتی‌یەکانی قەڵەمی دەروەستمان بەناوی (بەدی هێنانی بەرپرسی) شی کردەوە. ئێستاش‌هەر ئەم باسە درێژە دەدەین.

بەو هیوایە لاوە قەڵەم بە دەستەکانمان ئەوەندەی لە توانایاندایە حەول بدەن بۆئەوە "هەستی‌بەرپرسی" لە نێو خەڵکدا پتەوتر بکەن ولە نسکۆبردن وڕێ هەتڵە بوون بپارێزرێن وهەر وەک لە رابردوودا دیتوومانە تووشی لاڕێیی نەبن.

لەبیرمانە لە زەمانی دەستەڵاتداری تاغووت ورژێمی ستەمشاییدا لە لایەن ڕێکخراو وبنکە بە روالەت فەرهەنگی وهونەری وتەبلیغی وتەنانەت ئامووزشی یەکانیش بەرنامەیەک داڕێژرابوو کە مەبەستی خافڵاندنی چینەکانی کۆمەڵ بە تایبەتی چینی بەورەو وزەی لاو بوو،تا لە ئاست چارەنووسی سیاسی و کۆمەڵایەتی وئابووری خۆیان کەمتەرخەم بن.

ئەودەم ئیستکباری جیهانی بەرنامەی دادەڕشت و شای

غەیان کە گوێ لەمستی ئەوبوو ئەو بەرنامانەی لە هەموو رێکخراو و بنکەکانی ولاتدا بەرێوە دەبرد. جالەم رێبازەشدا پوولْ وپارەیەکی زۆری خەرج دەکرد. لەوبەرنامەدا ئەهەمیەتێکی تایبەتی بۆ قەڵەم بەدەستدیاری کرابوو، شوێنی لە سەر نووسراوەی کۆمەلایەتی وهونەری و ...... ئەوان دانابوو.

جالەم نووسراوانەدا ئەوەی نەبوو بایەخی ئینسانی وئەخلاقی و وریا بوونەوەی تاکی وگشتی، هەلسەنگاندن و رەخنەی وردبینانەلە رووداوەکان بوو.

هەر کە شۆرشی ئیسلامی دەستی پێکرد لێمشتی تێگەیشتن ووشیاری خەلک بووبە کۆسپی رەگ ئاژۆکردنی ئەم دارە بێ فەرە (ئەگەرچی بە تەواوی لەریشە دەرنەهات) سەرەرای هێندێک لادان و سەرەرۆیی قەلەم لە لایەن ئەوانەوە کە شۆرش زەبری لێدابوون و بە ئەنقەستیا لە بەر نەزانی و کەمزانستی وتێکوشانی ئەوانەی لە بنەوەبرِی یان رەچاو دەکرد قەلەم رێبازی راستی خۆی گرتەوە بەر.

بەلام چونکە هۆیەکانی "فاعلیت"و"قابلیت" بە تەواوی بنەبر نەکرا دیسان هەلەسوونی هێناوە و بوو بە بیانووی دوژمن. سەر لە نوێ حەولەوەلای کۆرِ و دەستەی سەربە دنیا خۆرِانمان دیتەوە کە بۆ بووژاندنەوەی فەرهەنگی وابەستە وبارهێنانی نەسلێکی بێ خەبەر وئاگا لە خۆبرِاو، نەسلێک کە خۆ بە کەم بزانێ و زوو بەردەست بێ وبیروباوەری خۆی بدۆرِێنێ تێکوشان.

جالەم رێگایەدا مەیل و هەواو هەوەسی سیاسی و کۆمەلایەتی دەرووی بۆ ئەوان کردووە ورێگای بۆخۆش کردن.

ئێستا بەم پێ ودانە قەلەم بەدەستدەبێ وریا و لێزان وتێگەیشتووبێ. بۆ ئەوەی بتوانێ ئەرکی مێژوویی خۆی بەجێ بێنێ و بەرسینگە لە نائەهلان ببرێتەوە.

قەلەم بەدەستەوە گرتن ونووسین زۆر هاسانە ئەوەی هەوێنی ئیمتیازە بەرهەم و رادەی رێبەری ورێنوێنی قەلەمە.

بۆیە دەبێ بۆ ناساندنی ئەو محەکە قوڵی هیممەت هەلْ بکەین وچاک وخراپ لێک هەلاوێرین.

مەسەلەی بەدی هێنانی هەستی بەرپرسی کەلەژمارەکانی پێشوودا باسمان کرد حەربەیەکە بۆ پێشگرتنی لافاوی مالْ وێرانکەری خۆنەناسینی، کە جیهانی ئیستکبار وئیلحاد بۆ کۆت وسندم کردنی چەوساوەکان بەکاری دێنێ.

لەم بابەتەوە زۆر دوایین ئێستا وەختی ئەوە هاتووە کە رێگەی کردەوە پێشان بدەین.

هەوەلْ شەرت واقیع خوازی یە

هەر جوولانەوەیەکی بەرپرسانە پێویستە واقیع خوازانەش بێ. جوولانەوە بێ ئەوەی راستیمان لەبەرچاوبێ کوێرانە وخیالپەردازانەیە و بەرپرسی تێدا نیە لەبەرئەوە نووسەری دەرووەستدەبێ واقیعیەت ئاشکرا بکاوپەردەی ئیبهام و غەفلەت لە بەرچاوی خەلک لابدا. ئەوەش وەختێک دەلوێ کە نووسەر خۆی واقیع خوازبێ.

بەراوردی (حەقیقەت) و (واقیعیت)

ئەوەی لەبەرچاوە واقیعیەتە وئەوەی دەبێ هەبێ حەقیقەتە لەپاش ئەم فەرزەدەکرێ بلێین مەبەستی ئێمە لە واقیعیەت خوازی حەقیقەت خوازی یە.

ئێستا بۆ ئەوەی ئێمە حەقیقەت خوازبین چەند شتمان پێویستە:

یەکەم ناسینی حەقیقەت و ناساندنی بە خەلک. دووهەمشی کردنەوەی واقیعیەت و هەلسەنگاندن ورەخنەلێگرتنی لە هەموو بارێکەوە. سێهەم لەبەر یەک رانانی ئەم دوومەبەستە وپێک گرتنیان بۆ ئەوە لە رێگای واقیعیتەوە بە حەقیقەت بگەین.

دەبێ زۆر وریا بین کە پێ داگرتن لەسەر بەعزە واقیعێتیک نەبێتە هۆی دوور

غەیان کە گوێ لەمستی ئەوبوو ئەو بەرنامانەی لە هەموو ڕێکخراو و بنکەکانی وڵاتدا بەڕێوە دەبرد. جالەم ڕێبازەشدا پووڵ وپارەیەکی زۆری خەرج دەکرد. لەوبەرنامەدا ئەهەمیەتێکی تایبەتی بۆ قەڵەم بەدەست دیاری کرابوو، شوێنی لە سەر نووسراوەی کۆمەڵایەتی وهونەری و ..... ئەوان دانابوو.

جالەم نووسراوانەدا ئەوەی نەبوو بایەخی ئینسانی وئەخلاقی و وریا بوونەوەی تاکی وگشتی، هەڵسەنگاندن و ڕەخنەی وردبینانەلە رووداوەکان بوو.

هەر کە شۆرشی ئیسلامی دەستی پێکرد لێمشتی تێگەیشتن ووشیاری خەڵک بووبە کۆسپی ڕەگ ئاژۆکردنی ئەم دارە بێ فەڕە (ئەگەرچی بە تەواوی لەریشە دەرنەهات) سەرەرای هێندێک لادان و سەرەڕۆیی قەڵەم لە لایەن ئەوانەوە کە شۆرش زەبری لێدابوون و بە ئەنقەست یا لە بەر نەزانی و کەمزانستی وتێکۆشانی ئەوانەی لە بنەوەبڕی یان ڕەچاو دەکرد قەڵەم ڕێبازی راستی خۆی گرتەوە بەر.

بەڵام چونکە هۆیەکانی "فاعلیت" و "قابلیت" بە تەواوی بنەبڕ نەکرا دیسان هەڵسوونی هێناوە و بوو بە بیانووی دوژمن. سەر لە نوێ حەولەوەلای کۆڕ و دەستەی سەربە دنیا خۆزانمان دیتەوە کە بۆ بووژاندنەوەی فەرهەنگی وابەستە وبارهێنانی نەسلێکی بێ خەبەر وئاگا لە خۆبڕاو، نەسلێک کە خۆ بە کەم بزانێ و زوو بەردەست بێ وبیروباوەڕی خۆی بدۆڕێنێ تێکۆشان.

جالەم ڕێگایەدا مەیل و هەوا و هەوەسی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەرووی بۆ ئەوان کردووە ورێگای بۆخۆش کردن.

ئێستا بەم پێ ودانە قەڵەم بەدەست دەبێ وریا و لێزان وتێگەیشتووبێ. بۆ ئەوەی بتوانێ ئەرکی مێژوویی خۆی بەجێ بێنێ و بەرسینگە لە نائەهلان ببڕێتەوە.

قەڵەم بەدەستەوە گرتن ونووسین زۆر هاسانە ئەوەی هەوێنی ئیمتیازە بەرهەم و رادەی ڕێبەری ورێنوێنی قەڵەمە.

بۆیە دەبێ بۆ ناساندنی ئەو محەکە قوڵی هیممەت هەڵ بکەین وچاک وخراپ لێک هەڵاوێرین.

مەسەلەی بەدی هێنانی هەستی بەرپرسی کەلەژمارەکانی پێشوودا باسمان کرد حەربەیەکە بۆ پێشگرتنی لافاوی ماڵ وێران کەری خۆنەناسینی، کە جیهانی ئیستکبار وئیلحاد بۆ کوێت وسندم کردنی چەوساوەکان بەکاری دێنێ.

لەم بابەتەوە زۆر دواین ئێستا وەختی ئەوە هاتووە کە رێگەی کردەوە پێشان بدەین.

هەوەڵ شەرت واقیع خوازی یە

هەر جووڵانەوەیەکی بەرپرسانە پێویستە واقیع خوازانەش بێ. جووڵانەوە بێ ئەوەی راستیمان لەبەرچاو بێ کوێرانە وخیاڵپەردازانەیە و بەرپرسی تێدا نیە لەبەرئەوە نووسەری دەروەست دەبێ واقیعیەت ئاشکرا بکا وپەردەی ئیبهام و غەفڵەت لە بەرچاوی خەڵک لابدا. ئەوەش وەختێک دەلوێ کە نووسەر خۆی واقیع خوازبێ.

بەراوردی (حەقیقەت) و (واقیعیت)

ئەوەی لەبەرچاوە واقیعیەتە وئەوەی دەبێ هەبێ حەقیقەتە لەپاش ئەم فەرزەدەکرێ بڵێین مەبەستی ئێمە لە واقیعیەت خوازی حەقیقەت خوازی یە.

ئێستا بۆ ئەوەی ئێمە حەقیقەت خوازبین چەند شتمان پێویستە:

یەکەم ناسینی حەقیقەت و ناساندنی بە خەڵک. دووهەم شی کردنەوەی واقیعیەت و هەڵسەنگاندن ورەخنەلێگرتنی لە هەموو بارێکەوە. سێهەم لەبەر یەک رانانی ئەم دوومەبەستە وپێک گرتنیان بۆ ئەوە لە رێگای واقیعیەتەوە بە حەقیقەت بگەین.

دەبێ زۆر وریا بین کە پێ داگرتن لەسەر بەعەزە واقیعێتیک نەبێتە هۆی دوور

بوونەوە لە حەقیقەت یا لە گەڵ هێندێک مەوزووع رێک بکەوین وحەقیقەت فیدا بکەین. جا ئەوە ئەزموونێکی سەختە کەزۆرکەس لێی رەددەبنەوە

وریاکردنەوە ومزگێنی پێدان

دەبێ خوێنەر لە باسێکی مەنتیقی وموستەدەلدا راست ورەوان یا بە ئیشارەوکینایە (بە پێی هەل ومەرج) لە زەرِ و زیان ومەترسی یان ئاگادار بکرێ ولە ئاقیبەتی بەدەوام، بوونی واقیعیەتێکی مەنفی لە کۆمەڵدا، ئاگادار بکرێ دەنا هیچ چەشنە جموجووڵ و جووڵانەوەیەک بۆ گۆڕینی بنەرەتی وتەنانەت رواڵەتیش پێک نایە .

هەر وشیارکردنەوەیەک (ئەگەر زۆریش پێویست بێ) رەنگە تەئسیرێکی پێچەوانەی هەبێ وببێتە هۆی ناهومێدی ولەنێوبردنی مەبەست . ئەوە بۆخۆی زۆر گرینگە . بۆ ئەوە تووشی وەها مەسەلەیەک نەبەین (کەبەداخەوە زۆر لە دەورانی مێژووی وڵاتی ئێمەدا بۆتە هۆی دەخەوکردن و بەستنەوەی بیر ولە ئاکامدا لەنێو چوون) دەبێ لەقەدەر هەل ومەرجی زەمان ومەکان وارادەی سەلماندنی گوێدێر مەترسی ئاشکرا بکرێن تا لە لایەک وشیاری بکاتەوە و لە لایەکی ترەوە هەستی بەرەنگاری تێدا بخولقێنێ .

وەختێک ئەم مەبەستەوەدی دێ کە لە رەوانناسی تاکی و کۆمەڵایەتی کەلک وەربگرین وباوەڕمان بەخۆبێ وبزانین تا چ رادەیەک شوێن لە سەر گوێدێر دادەنێ . جا ئەو دەم وردە وردە ئەوان بۆ ئەم خەباتە ئینسانی یە تەیار بکەین .

ئەگەر ئاوڕێک وەزەمانی پێش شۆڕش بدەین وەبیرمان دێتەوە کە بڕوابە "بێ سەمەر بوونی بەربەرەکانی لەگەڵ داموودەزگای پڕدەستەودەیارەی پەهلەوی وژاندرمەی ناوچە و تێکدانی ئەونیزامە" تا چ رادەیەک ببووە هۆی کش و مات بوونی کۆمەڵ .پاشان دیتمان کاتێک وزەی بەربەرە- کانی وتێکۆشان کەوتە گیان و لەشی خەڵکەوە چ ئاڵ وگۆڕێکی گەورە پێک هات .ئێستا پێویستە لەکاری وشیارکردنە- وەی کۆمەڵدا زۆر وریا بین تا ئەوەندەی پێویستە خەڵک دنە بدەین ونەیەڵین تووشی سستی وداهێزان بێ.بۆ ئەم کارە دەبێ مزگێنی وەدی هاتنی ئەو ئامانج وئاواتە پیرۆزانەی رووحی ئینسانیان پێ دەگەشێتەوە بدەین . بەم جۆرە هیواوهومێد بخەینە دڵی چین وتوێژەکانی کۆمەڵ تابۆ بەجێ هێنانی ئەرکی خۆیان ئامادە بن . سەرکەوتن لەم کارەدا بەستەیە بە نیشاندانی ئەو دیاردە جوان ودزێوانەی لە گۆڕێن و روون کردنەوەی زەینی ئەو خەڵکەی کە بۆیان دەنووسین .

لەزۆر رێبازاندا پێویستە پێشەکی کارێکی گرینگی دیکەش بکەین .ئەویش ئەوەیە کە پەیوەندی رووحی وکۆمەڵا- یەتی وئابووری و سیاسی کومەڵ لەگەڵ ئەو دیاردە دزێوانە کە لە گۆڕێدان بپسێ .ئەو کارەش پێویستی بەلێک دانەوەیەکی دروستی هەل ومەرج وناسینی دروستی شەخسی یەتی ئینسانە .

ئەم مەتڵەبە گرینگترین هۆیە بۆشکان وبەزینی ملهوڕەکانی رۆژهەڵات ورۆژئاوا کە لەبەر شەپۆلی بەهێزی ئەم خەڵکە راوەستاون .

درێژەی هەیە

بسم الله الرحمن الرحیم

«سرمقاله» (1)

باسلام بەخوانندگان عزیز

در شماره قبل در ادامه بحث تعهد قلم به یکی از ویژگیهای قلم متعهد تحت عنوان مسئولیت آفرینی پرداختیم .

اینک در ادامه بحث ویژ- گیهای مکمل "مسئولیت آفرینی رانیز موردبحث قرار میدهیم باشد تا قلم بدستان جوان و

بروانەلاپەڕەی ٩٢

هێمن: ئومێدوارم ئەم سروەیە هەربژێ وهەردڵان بووژێنێتەوە وهەرگوڵان بگەشێنێتەوە وهەردڵی کوردان خۆش بکا

ڕێبازی سروە

قازی
ئەحمەد

زستانی ساڵی ٦٣ی هەتاوی لە هەموو کوردستان بووبە دەنگۆ کە مامۆستا هێمن خەریکە گۆوارێکی کوردی دەربکا . ئەم هەواڵە زۆرزوو دەولاتگەڕا وسەرنجی خەلکی کوردستانی راکێشا وهەموو چاوەڕوان بووین :

ئاخۆ بلێی ئەوشاسوارە پیرە بتوانێ بەنێو ئەو هەموو کەندوکۆسپەدا رێ ببڕێ وریگایەک بۆوەڕێ خستنی کاروانی فەرهەنگ وئەدەبی کوردی بکاتەوە ؟

بەهاری ٦٤یش مان بەو تامەزرۆیی یەوە دەستپێکرد سەرەنجام "سروە"ی هێمن لە سەرەتای هاویندا گەیشتە دەستمان وفێنکایی خستە دڵمانەوە .بلاوبوونەوەی سروەشاعیرگوتەنی "تەنینەوەی وەکوو بۆنی گولالەئانی بوو"لەهەموو شار و گوندی ولات باس باسی "سروە" وهێمن بوو .

"سروە" هەر لە سەرەتای لەدایک بوونیڕا جوان و پوخت وپاراو بوو. هەر واژە و رستەیەکی نەخشی هێمنی پێوە دیاربوو .ناسک خەیالی شاعیرانە وشێوەی ساکاری پەخشان نووسینی هێمن وەک سەرچاوەی زولالی ئاوی کانیاوی کوێستان مێرگی سەرسەوزی "سروە"ی بە هەزار چەشنە جوانی رازاندبۆوە .

هێمنی بەئەزموونی دنیا دیتە چوارچێوەی کاری گۆواری "سروە"ی خەستە بەستێنی فەرهەنگ وئەدەبی کوردی یەوە **وڕێبازێکی وەهای گرتەبەر کە نە دوژمن توانی رەخنەی لێ بگرێ ونەدۆست توانی رێزی لێ نەگرێ .** شاعیری فەرزانەی (فرەزانی) کورد ئەوەی بۆروون ببۆوە کە هەر فەرهەنگە نامرێ .

تا ئەمڕۆ لە کوردستانی ئێمەدا زۆرجار رۆژنامە وگۆوار وکتێبی کوردی بلاو کراونەوە کە بە پێی خول و سووڕی زەمان لە خزمەتبیرو باوەڕی تایبەتی خۆیاندا بوون وهەرگیز تا ئێستا رۆژنامە یا گۆوارێکی کە راستەوخۆ خزمەتی فەرهەنگ وئەدەبی کورد بکا بلاو نەبۆتەوە .هێمن بە بلاوکردنەوەی "سروە" گەمارۆی پتەوی قەلای فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی شکاند و هەل ومەرجی بەهرەوەرگرتنی لەم گەنجینە بێ وێنەیە بۆ هەموومان پێک هێنا .باوەکوو ئەم پالەوانە بە ئەزموونە وەک ئاڕەشی کەواندار گیانی خۆی لەسەر ئەم کارە دانا ، بەلام هەرێمی دەستەلاتداری فەرهەنگی نەتەوەکەی فرەوان ترکردەوە وگەیشتە رێزی پیاوانی نەمری مێژوو .

فەرهەنگی کوردبە درێژا-

یی مێژوو ،بە تایبەتی لەم دوو سەدەی دواییدا کەوتە ژێر هێرشی بێ وچانی دوژمنانی مرۆڤایەتی و ئازادی .ئەم گەنجینە دەولەمەندە یا داگیردەکرا یا شاردرایەوە تائەو ئینسانەی کە کوردی پێدەڵێن تووشی پووکی وکلۆری وهەستی "خۆبەکەمزانین" بێ و لە ئاکامدا بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی گیان ودەروون تێ بکۆشێ فەرهەنگی بێگانە ئەویش لایەنە پووچەڵەکانی لە مێشکی خۆی باخنێ و باوەڕی بەخۆی نەمێنێ .

ڕێبازی سروە بێ کەمو زیاد ،بێ پێهەڵاگوتن ،بەربەندێکی پتەوە کە ڕێگا لە بێزلەخۆکردن و لەبەربێگانە پاڕانەوە وچاودەفەرهەنگی بێگانەبڕین دەگرێ و دەمانگێڕێتەوە سەرفەرهەنگ و ئەدەبی ڕەسەنی خۆمان . رووناک بیری کورد کاتێک لە سروەدا بەیتی "سوارۆ"و "سەیدەوان"و"کاکەمیرو کاکە شێخ" دەخوێنێتەوە ڕەنگە لەوباوەڕە دەست هەڵگرێ کە تراژدی "هاملێت" بەسۆزترین ڕووداوی دڵ سوتێنی ئەدەبی جیهانی بێ وو‌ێنەی لە هیچ فەرهەنگ وئەدەبێکدا دەست نەکەوێ ا یا ئاگاداری لە ڕووداوی دمدم وبەسەرهاتی، خانی لەپ زێڕین ، تراژدی "قەیسەرو پۆمپە"ی لە بەرچاوی بخا وبێتەوەسەرخۆو بڵێ "گەلۆا خۆ ئێمە ئەوە بووین ونەماندەزانی ! ".

"خۆبەکەمزانین"و"لەخۆ بێزاربوون"و"بێگانەبەزل زانین" نەخۆشی کۆمەڵایەتین کە زیاتر لەنێو کۆمەڵانی چەوساوەی گێتیدا پەرەدەگرێ ودەبێتە هۆی درێژە پەیدا کردنی دەسەڵاتداری داگیرکەر وژێردەستی و چەوسانەوەی خەڵکی زۆرلێکراو. یەکێک لە ڕێگا هەرە گرینگەکانی چارەسەرکردنی ئەم نەخۆشییانە "گەڕانەوەسەرخۆ" یە و ئەوەش بەم ئاڵ و گۆڕە دەرونی یە دەگوترێ کە دەبێتە هۆی ڕاپەڕین و هۆشیاربوونەوە ودژی ناڕەوا ڕاوەستان " ڕێبازی سروە هەر لە سەرەتاوە ئەم ئاڵ و گۆڕەی لەنێو خوێنەران و کۆمەڵانی کوردستاندا پێک هێنا وسەرنجی لاوانی وڵاتی بۆدنیای بەرفرەوانی فەرهەنگ وئەدەبی کورد ڕاکێشا .

ئێستا تیراژی سروە خۆلە بیست هەزار دەدا کەزوربەی نووسراوەکانی لە لایەن خوێنەرانی بەڕێزەوە دەنێردرێ.هەزاران نامە ونوسراوە وگوتار وبابەتی دیکەمان لەسەرانسەری کوردستان و وڵاتانی دەرەوە پێ دەگا . هەزاران دەستی پاڕانەوەو دوعا بەرەوئاسمانن کە ئەو کارە درێژەی بێ وتەگەرەی ، نەیەتە ڕێ .ئەم پێشوازی وهەڵوێستە گشتی یە ئەم ڕاستی یەمان بۆروون دەکاتەوە کە "سروە" هەر لە هەوەڵ هەنگاوڕا بەرەوخەڵک ڕۆیشتووە و ئەرکی خزمەت بە فەرهەنگ وئەدەبی خەڵکی وەستۆگرتووە وکاتێک دیتوویەتی ئامێزی هەمـوانی بۆئاواڵەیە تێکۆشاوە هەنگاوی بەرەوخەڵک چوونی، بەرزتر باوێ .

پاش کۆچی دوایی مامۆستا هێمن ئێمە خۆمان ئامادەی تێکۆشانێکی زۆرتر کردووە تا شوێنی بەرنەدەین و لە ڕێبازی لانەدەین . سووریـن لەسەر ئەوە کەپلەی چلۆنایەتی بابەتە جۆراوجۆرەکانی گۆوار بەرزتر بکەینەوە . سروە دەبێ هەر وەک جاران تریبۆنی بیروڕای گشتی هەموو خەڵکی کوردستان بێ .

دیسان لەهەموخوێنەران ونووسەرانی خۆشەویستمان داوا دەکەین بە ناردنی نامە ونووسراوە وپێشنیار ورەخنە وچەشنە بابەتی دیکە یارمەتیمان بدەن تابتوانین بەسەر کەندو کۆسپی ڕێگادا زاڵ بین و"بەرەوئاسۆی ڕوون" هەنگاومان کرژتر بکەین . "خوا یاربێ "

وڕێنه

ح ڕەشیدی زەرزا

ساقیا جەرگم بڕا جەرگم بڕا
بێرە لام بەرگی هومێدم دادڕا

تۆ دەزانی بۆ پەنام هێناوە بۆت
کەس دەها نام نایە ساقی غەیری خۆت

کانی خوێن وخوێ،دووچاوی سوێر من
کاغەزم کێلگەن ،قەلەم ئاودێر من

من ئەلەو شوێنە شەوارم کردووە
لەو هەوارانە هەوارم کردووە

مل بە مورووی شێعری پاراوو جوان
ڕۆژگارێ بۆم دەهاتنە جێ ژوان

هاودەمی ڕۆژ و شەو ،کات وسەعات
دۆست وهاوڕێی سەرگوریشتەوکارەسات

ڕێژنەبارا ن وهەتاوی بەربەیان
قاسپەیی کەو، شێعری "هێمن"ی شوان

دۆڵ وکێوو کەژ هەموو پێوار من
شەو خوناوەی پەلگی گوڵ دلدار من

بولبولی خەمگین نەواخوانی منە
ئێش و برکی گەل هەموو ژانی منە

تەیری سەرسەختی کەژ و کێوم ئەمن
کۆتری تیژبالی نێو چێوم ئەمن

ئاشقی نالەی بە سۆی خاسەکەوم
ساتێ دەنگی وی نەبیسم ناسرەوم

من لە ڕۆژ بێزار وهاودەنگی شەوێم
بۆیە هەروا هەلوەدای ئێرەوئەوێم

لێرەوارو جەنگەڵ وسەر هەرد نەما
زەردە و ماه وئەستەم وبن بەرد نەما

جێ نەما سەر لێ نەدەم رووی تێ نەکەم
تا ورینگەی تۆ هەلێگرت شوێنەکەم

من بە دووی ئەو دەنگەدا بەژنم لەری
خۆم تەکاندو دارێ بووم میوەم وەری

تۆ بلێی وشک بێتەوە چاوی پرئاو
تۆ بلێی راست بێتەوە پشتی چەماو

ئەو چریکەی ئاسمانی تازە چوو
هاو زمانی بێ زمانی تازە چوو

ساقیا من نوقمی دەریای مەینەتم
زۆر گرانە باری داخ وحەسرەتم

من بەقەت ئەو کێوە دەردو ژانمە
ئێش وبرک و دەردو کوڵ میوانمە

لێلە ئاوی روونی چاوەی کانی من
دوایی نایە دەردی بێ دەرمانی من

چۆن نەنالم ،چۆن نەکەم ئەو زامە هەست
من هەوێنی گشت ئەوینمدا لەدەست

ئێستە گشت بەرپاڵ و زەنوێر وزەمەند
لێرو ،دۆڵ و ،زێ وگۆمی قووڵ و مەند

زەردو هەلدێرو تەلان و لێرەوار
چادروچیغ و ،شەوێن وجێ هەوار

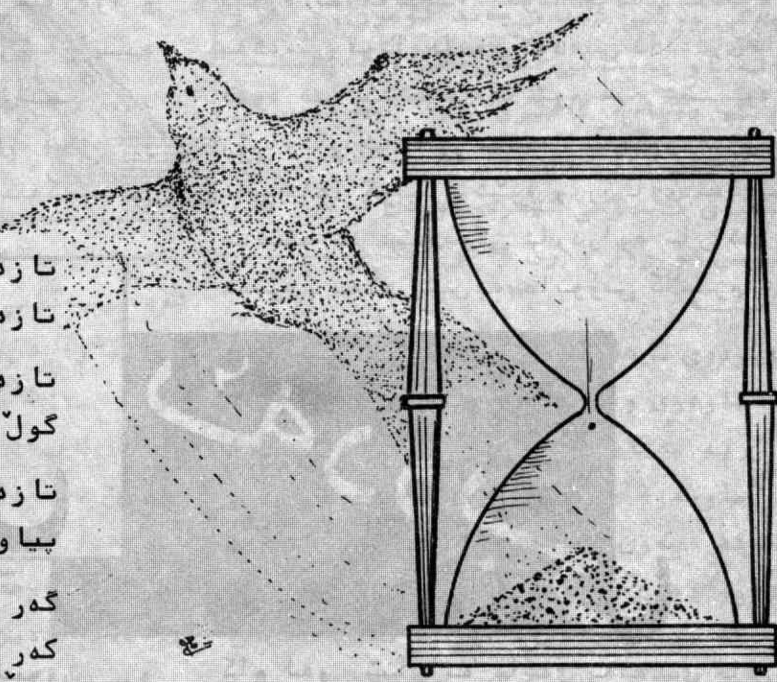

تازە شەوبۆ بۆنی جارانی نەما
تازە سەوزە رەنگی بارانی نەما

تازە ئاونگ شینکە ناکا ،جوان و تەڕ
گوڵ خوناوەی تازە نابارێ لەسەر

تازە شەوداوەتلە هیچ کوێ ناگەڕێ
پیاوی چابە ئەو هەلەش بۆن داگەڕێ

گەر وریںگەی مەل بچێ بۆ ئاسمان
کەڕ بکا گوێچکەی زەوی تاکەهکەشان

گەر لە دۆڵێشدا بەکۆ دەنگ داتەوە
دەنگی هیچ مەل دەنگی تۆ ناداتەوە

دەستی من داوێنی تۆ هەست و خەیاڵ
دەربڕە سۆزو فغان و ناڵەناڵ

بێرە هانام وبەرەو بەرزیم بەرە
بەڵکوو بەرزی دیاریدا ئەو گەوهەرە

بەرزەفڕ بۆ سەر سەرینچاوەی ئەوین
هەڵفڕین وهەڵفڕین وهەڵفڕین

وابە کڕنۆش روو بەرووگەی کێلی ئەو
هەڵدڕین جەرگی رمووزنەی چەوتی شەو

سەر لەنوێ پەیمانمان نوێ کەینەوە
وەک فریزوو سەر لەبن هەڵدێنەوە

بەڵکوو تیشکی خۆر لە ئاسۆ بێتەدەر
ئەو جیهانە بەرفرەی بگرێتە بەر

تاوەکوو دەتوێمەوە ناڵێم بەسە
با نەڵێن "هێمن" هەژارو بێکەسە

چۆڵە بێ تۆ وەک هەواری خاڵی یە
"حاجی" خەمبار "نالی" ناڵەناڵی یە

هەرچی فرمێسک بوو هەر بۆتۆ رژا
هێندە گریام نووری چاوم رۆ رژا

چاوی من ئیتر هەتەر ناکا لە رێ
کوا؟ لەکوێی ؟تاپێم‌نیشاندەی راستەڕێ

بێ هەدادانم شەووڕۆژ بۆمەبەست
هەورو هێڵ هات رۆژی روونی داملەدەست

ئەوکەسەی سەختی لەبەر ئەستەم نەبوو
داوەڵی مەرگی بەلاوە خەم نەبوو

ئەو جیهانە بەرفرەی پێ تەنگە ئەو
چون بەبێ "هێمن" بەبێ ئاودەنگە ئەو

کۆچی ئەو هێڵی سنوورانی پەڕاند
چاوی کالێشی لەخەودا راپەڕاند

مل بە کوێنن گوڵشەن و گوڵزارەکان
پاکی رەش پۆشن هەموو دڵدارەکان

بەرگی سەوزی داڕنی داری بەری
گوڵ فڕێداوە لەسەر تاجی سەری

باسی ئەدەبی

دارا م

شێوە و ڕێبازە جۆربەجۆرەکانی ئەدەب ، داهێنانی یەک یا چەند کەسێکی شارەزا و لێزان نین کە پەیدا بوونی فلانە ڕێباز بە بڵاوکراوەیەک ڕاگەیەنن و ڕێ و شوێن و ئوسوولەکانی لە گوێی خەڵکی خستن ، شێوە و ڕێبازی ئەدەبی هەمیشە ، بە شێوەیەکی شاردراوە یان ئاشکرا بووە ،پەیدابوون و گەشەکردنی هەر ڕێبازێکی ئەدەبی پەیوەندی بە کات و شوێن (زەمان و مەکان)ێکی تایبەتی‌یەوە هەیە و چەندان هۆی ئابووری و کۆمەڵایەتی دەبنە هۆی زاڵ بوون و گەشەکردنی ڕێبازێکی ئەدەبی دیاری کراو بەسەر ئەوانی دیکەدا .

ئەگەر بمانەوێ لە ڕێبازی نوێی شێعر و ئەو قوناغەی ئەورۆ شێعری کوردی پێدا تێدەپەڕی بدوێین ، باشتر وایە ئاورێکیش بۆ دوایێ بدەینەوە و شتێک لەبارەی (قوتابخانە سەرەکی‌یەکانی ئەدەب)ەوە بدوێین کە ئەمانەن :

١ ـ قوتابخانەی کلاسیزم :

وشەی کلاسێک ، بە مانای فراوانی خۆی ، بەتەواوی ئەو بەرهەمە ئەدەبی‌یانە دەگوترێ کە مایەی شانازی ئەدەبیاتی میللی گەلێکن . بۆ نموونە دەتوانین ئەو بەرهەمە زیندووانەی شاعیرە مەزنەکانمان بۆیان بەجێ هێشتووین بە کلاسیکی ئەدەبیاتی کوردی دابنێین، بەڵام کاتێک باس دێتەسەر قوتابخانە ئەدەبی‌یەکان بەو قوتابخانەیە دەگوترێ کە بەر لە پەیدا ـ بوونی قوتابخانەکانی دیکەهاتووەتەکایەوە دیارە لە کاتێکدا قوتابخانەی کلاسیزم بە یەکەمین قوتابخانەی ئەدەبی دادەنرێ مانای ئەوە نیە کە پێش کلاسێزم هیچ شێوە و ڕێبازێکی ئەدەبی نەبوە ، بەڵکوو هەرووەک لە سەرەتادا گوتمان شێوە و ڕێبازی ئەدەبی هەمیشە بە شێوەیەکی شاردراوە یان ئاشکرا هەبوە ، بەڵام پێش پەیدابوونی کلاسیزم هیچ کام لەو ڕێبازانە مایەی پەسەندی خاس و عام نەبوون تا بتوانن باڵا بەسەر ڕێبازەکانی دیکەدا بکێشن و بەرهەمی ئەدەبی سەردەمێکی دیاری کراو لە خۆیاندا کۆ بکەنەوە .بەڵام کلاسیزم و ئەو قوتابخانانەی دوای وی کە هەر لەم نووسینەدا ئیشارەیەکی کورتیان بۆ دەکەین هەر یەکەیان دەورەیەک لە مێژووی ئەدەبیاتدا پێک دێنن .

ماوەتەوە شوێن و کاتی پەیدا بوونی قوتابخانەی کلاسیزم بزانین : ناو و ئوسوول و تەفسیرەکانی کلاسیزم یەکەمین جار لە سەردەمی پازدە تا حەڤدەهەمی دەهەمی میلادی لە ئەورووپا سەری هەڵدا.بەڵام شاعێری کورد لەو سەردەمەدا کە ڕۆژنامە و ڕادیۆ و هاتوچۆ نەبووە ، بێ ئاگابووە لە وەزع و حاڵی ئەدەبی ئورووپایی و لەناو چوار دیواری مزگەوت و حوجرەکەی دا نەزانیوەتی کلاسێک چی‌یە و نە ئوسوول و ڕێ و شوێنەـ کانیشی بە شێوەیەکی دیاری کراو زانیوە، بەڵام ئەو قسەیەش ئەوە ناگەیەنێ کە شاعێری کورد هەروا ڕەمەکی شێعری گرتووە و کەس ئاگای لەکەس نەبووە ، بەڵکوو عاملی(کات

و شوێن) و باری ئابووری و کومەڵایەتی ئەو سەردەمەتی وولاتی ئێمەش چەند ئوسوول و رێ و شوێنی لەناو سەبکێکی دیاری کراودا کو کردەوە کە دەبایە شاعێری کورد پەیرەویان لێ بکا و هەر ئەو سەبکەشە کە پاشان بە قوتابخانەی کلاسیزمی شێعری کوردی دانرا کە گرنگ ترین ئوسوول و رێ و شوێنەکانی ئەمانەن :

١ ـ **پەیرەوی شاعێرانی پێشوو :** شاعێری کلاسێک باوەری وایە ئەو شێعرانەی پێشخۆی گوتراون بە سەبکێکی شایستە نووسراون ،بۆیە زیندوو ماونەوە جێگای رێز و ستایشن ، جا کەسێک کە بیەوێ بەرهەمەکەی ویش زیندوو بمێنێتەوە دەبێ رێ و شوێنی وان بگرێتە بەر کاتێک کە شێعری شاعێرە کۆنەکانمان دەخوێنینەوە دەبینین مەلای جەزیری چۆن عاشق دەبێ نالی و سالمیش هەر بەو جۆرە،یان دەبینین مەولەوی مەزن بەو هەموو خەیاڵ نازکیەی خۆیەوە شێعرەکانی بە ئاوی هەست و سۆزی بێسارانی و خالۆی کۆماسی ئاو دەدا و هەر وەک بۆ خۆی دەڵێ :

بیسارانیەن نە تۆی فەردی من
خەم چەنی خەمان زومە بۆ ساکن

و یا دەڵێ :

بولندکەر مەقام دلسۆزی راسی
نەزیلەش بۆ فەرد خالۆی کۆماسی

بەڵام پێویستە لێرەدا بڵێین کە ئەو کارە بەلاسایی کردنەوە و چاولێ کردنی کوێرانە دانانرێ ، بەڵکوو هەر شاعێرەفەرزی تایبەتی خۆی هەیە و دەتوانێ شتی تازەتر بێنێتە کایەوە، یەکێک لە زانا کلاسیکیەکان دەڵێ : " هەموو شتێک گوتراوە بەڵام هیچ شتێک بە تەواوی دەرک نەکراوە" بۆیە دەڵێ راستیە-کان هەمیشە دووبارە بکرێنەوە.

٢ ـ **ئیلهام وەرگرتن لە سروشت :** سروشت سەرچاوەیەکی گرنگی ئیلهامی شێعرە و نەک تەنیا پەیرەوانی قوتابخانەی کلاسیزم ،بەڵکوو

پەیرەوانی تەواوی قوتابخانە و رێبازە ئەدەبیەکانی دیکەش هەریەک بە جورێک لەسەر ئەو باوەرەن . بەڵام لە کلاسیزمدا روانین بۆ سروشت وەک دووربینی عەکاسی نیە هەرچی بێتە پێش چاوی شاعێر دەقاودەق وێنەکەی بکێشێ بەڵکوو لەنێو وێنە جەنجاڵەکانی سروشتدا هەر شتێک پیس و ناشیرین بێ وەلای دەنێ و جەوهەری هەر شتێکیش جوان و رازاوە بێ هەڵی دەبژێرێ .

٣ ـ **بەکارهێنانی عەقل :** لە ئەدەبی کلاسیکدا عەقڵ بریتیە لەهەر شتێک کە پێچەوانەی وەهم و خەیاڵ بێ ،کلاسیکیەکان دەڵێن دەبێ عەقڵ بەسەر هەست و نەستی ئینساندا زاڵ بێ چونکە عەقڵ گەورەترین نیشانەیە کە ئینسان لە ئاژەڵ جوێ دەکاتەوە. بەرهەمێک کە عەقڵی تێدا بەکار هاتبێ ئەوەیە کە ئەندیشەی ئینسانی بخاتە سەر رێ ـ رەوی راستی خۆی و سنوورێکی تایبەتی بۆ دابنێ .

٤ ـ **رووخساری جوان ولایەنی ئەخلاقی :** بە بروای پەیرەوانی کلاسیزم جوانی و رازاوەیی بۆ شێعر زۆر پێویستە ،دروست کردنی ئیستیعارە و جناس و بەلاغە وپەیداکردنی مەعنای وورد و رێک خستنی ووشە و دێرە شێعرەکان بەدیقەت و بەکارهێنانی قافیەی قورس نرخی هەر شێعرێکی کلاسیکی زیاتر دەکەن ، لەم رووەوە نالی پیری شاعێرانی کوردە و تائێستا کەس نەیتوانیوە شانلە شانی بدا ،بەڵام بۆ تەواوکردنی هەر بەرهەمێکی ئەدەبی ئەوەندە بەس نیە ،بەڵکوو لە هەمان کاتدا دەبێ فێرکەر و خاوەن

ئەنجامێکی ئەخلاقی بێ ، بە گشتی پەیرەوانی کلاسیزم پێیان وایە کە هەر شێعرێک یان هەر دێرێک لەژێر رووخساری جوانی خۆیدا دەبێ لایەنێکی ئەخلاقیش هەبێ کە دەلیلی نووسینی ئەو شێعرە یان هەر بەرهەمێکی ئەدەبی دیکە نیشان بدا .

ئەمانە چەند ئەسڵ و قاعیدەی دیکەش بناغەی قوتابخانەی کلاسیزمن و شاعێری کلاسیزمن و شاعێری کلاسیک دەبێ پەیرەوییان لێ بکات و خۆی پێیانەوە ببەستێتەوە و ئەو شاعێرەی باشتر توانیبێتی ئەم رێ و شوێنانە لەبەر چاو بگرێ بەرهەمی جوانتری هێناوەتە کایەوە .

٢ ـ قوتابخانەی رومانتیزم :

سەرەتای سەدەی نوزدەهەم دەست پێکردنێکی نوێ بوو لە ئەدەبیاتی جیهاندا کەتائەورۆش رەگ وریشەی هەرماوەتەوە .لەو سەدەیەدا ئاڵوگۆڕێکی زۆر لەروری سیاسی و ئابووری و کومەلایەتی‌یەوە بەسەر جیهاندا هات کە ئەو ئاڵ و گۆڕانە لە ئەدەبەکەشدا رەنگیان دایەوە و قوتابخانەیەکی نوێ بەنێوی رومانتیزم ، هاتە کایەوە کە بە واتای (خەیالاوی) یان (ئەفسانەیی) یان(شاعێرانە) بەکار دەهات .شایانی باسە ئەم قوتابخانەش هەروەک کلاسیزم یەکەم جار لە ئورووپاوە پەیدا بووە ، و سەرەتاکانی ئەم سەدەیە لەنێو ئەدەبی کوردیشدا سەری هەڵدا .ئەگەر بمانەوێ ئوسوول و رێ و شوێنەکانی ئەم قوتابخانەیە بزانین ، بێ گومان تووشی زەحمەتێکی زۆر دەبین ، چونکە رومانتیزم بە پێچەوانەی کلاسیزمەوە قوتابخانەیەکی یەکجار جەنجاڵ و تێکەڵ پێکەڵە و لەکاتێکدا کە کلاسیزم رێ و شوێنی تایبەتی خۆی هەیە و هەموو پەیڕەو- کەرانی جێ بەجێی دەکەن،لە رومانتیزمدا رێ و شوێنێکی دیاری کراو بەدی ناکرێ و هەر شاعێرە رێ و شوێنێکی تایبەتی خۆی لە چوارچێوەی ئەم قوتابخانەیەدا هەیە ، جا بۆ ئەوەی بتوانین شتێک لەئوسوول وقاعیدەکانی ئەم قوتابخانەیە بگەین ، باشتر وایە بەم جورەی خوارەوە لەگەڵ کلاسیزمدا بەراوردی بکەین :

١ ـ کلاسیکەکان عەقل بە بناغەی شێعر دەزانن .بەلام رومانتیکەکان زیاتر خەیاڵ و هەست و نەستی شاعیرانە بەو بناغەیەدەزانن.

٢ ـ کلاسیکەکان دەیانەوێ تەنها لە جوانی و باشی بدوێن .بەلام رومانتیکەکان هەوڵ دەدەن سەرەڕای جوانی،ناشیرینی و شتە خراپەکانیش نیشان بدەن .

٣ ـ کلاسیکەکان ئیلهام لە شاعێرەکانی پێش خۆیانەوە وەردەگرن .بەلام رومانتیکەکان لە فۆلکلۆری میللی و ئەدەبیاتی هاوچەرخی وولاتەکانی دیکەوە .....

٤ ـ رومانتیکەکان لەجیاتی بەکارهێنانی کێشی (عەروز)ی عەرەبی و یەک جور قافیە لە شێعریکدا ، گەرانەوە سەرکێشی(برگەیی)

کوردی و شێعری چەند قافیەیی.ئەمە سەرەرای بەکارهێنانی ووشەی رەوان و سادە وەک لەم شێعرەی پیرەمێردا دەردەکەوێ .

ئاوە جوانەکەی سەر چاوەکەی زەڵم
بۆ گەلاڕێز؛ نی سەر بە تەم و هەڵم
ئەڵێی سەرچاوەی بەختی کوردانی
سەروەتت نیە وێڵی هەردانی

تـاڤگـەکەت سـەربـەرز، سارد،وەک تـەرزە
دانـەی مـرواری ، لـەنجـەی سـەد تـەرزە
لـەو ئـاسمانـەوە ئـەڕژێتـە خـوارێ
لـە چـاوی گـەردوون فرمێسک ئـەبـارێ
وێنـەی عـاشقـی کـە نـالـەکـار بـێ
سـەحرانـەوەرد بێ بـەیجوری یـار بـێ

بە گشتی بەرنامەی رومانتیکەکان بەرنامەی تێکوشان بۆئازادی یەو بە بڕوای وان ئەودەستوور و رێ و شوێنانەی لە شێعر و ئەدەبیاتدان رێ گری ئازادی بیرودەربرینن. بۆیە رومانتیکەکان دەستوورو رێو شوێنەکانی قوتابخانەی کلاسیزمیان وەلا نا.

ئەدەبیاتی رومانتیک بە ئازادی دەتوانێ لەهەر گوشەیەکی ژیان، چ جوان چ ناشیرین، چ بەرز و مەزن چنابووت وبچووک بدوێ و دەتوانێ لەهەر دەورەیەکی مێژوویی و لە هەر جۆرە دیمەنێکی دنیا سوود وەرگرێ.خو ئەگەر شاعێر بەهۆی فشاری کومەڵ و یاساکانی ئەخلاقی و داب و نەریتی دواکەوتوانەی کومەڵەوە رێگای پێشکەوتنی لێ بگیرێ، دەتوانێ لەو یاسایانە یاخیی و حوکمی خۆی بدات، کە ئەوجۆرە یاخی بوونانە لەنێو شێعرەکانی بێکەسدا زۆر ئاشکرا خۆیان دەنوێنن.

ڕۆمانتیزم پێی وایە کە تەنیا خەیاڵی بەرزونازکی شاعیر،خەیالێک کە سەر بە هیچ یاسا ودەستووریک نەبێ دەتوانێ قانوونی پیشکەوتنی کومەڵ و ژیان دیاری بکا.

هەروا روانتیکەکانیش وەک کلاسیکەکان شەیدای ژیانی دێنشین و سروشت و شاخ وکێون بەلاّم شاعێری رومانتیک بەو شێوەیە لەسروشت دەدوێ کە ئارەزووی دەکا نەک بەوجۆرەی کە هەیە.کاتێک کە شایی بە ئەوینەکەیەتی یان دلّی شادە، گوڵ و چەم و نزار و خوڕ و مانگ و ئەستیرەکانیش لەگەڵ وی دەکەونە عیشق و سەما.بەلاّم کاتێک دلّی تەنگ دەبێ جیهانیش لەگەڵ وی دا رەونەق و جوانی نامێنێ و تەنگ دەبێتەوە.

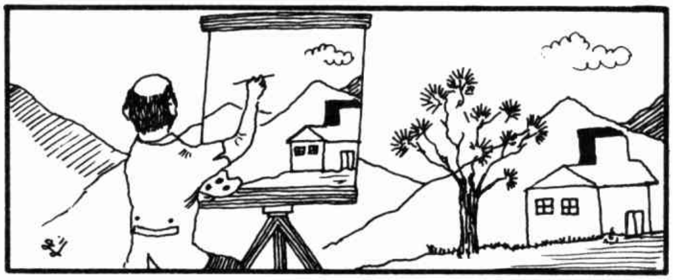

شایانی باسە رومانتیزم لەسەر دەستی پێرەمێرد و بێکەس و قانیع و گۆرانی و چەندانی دیکە هاتە نێو شێعری کوردییەوە. بەلاّم پێویستە بلێین کە هیچ کام لەو شاعێرانە سەبکی دیاری کراوی خۆیان ڕۆمانتیزم نەبوو، بەڵکوو ئەو رێبازەی ئەوان لە سەری دەرویشتن تێکەڵ لە کلاسیزم و رومانتیزم و تەنانەت سەرەتای ریالیزمیشی پێوە دیار بوو،بەتایبەتی گۆران کە پاشان بوو بە پێشەوای قوتابخانەی ریالیزم لە شێعری کوردیدا ،کە ئێستا دێینە سەر باسی ئەم قوتابخانەیەش.

۳ ـ قوتابخانەی ریالیزم :

ڕۆمانتیزم لەسەریکەوە بە هەمان رێدا دەڕۆیی کە لە داهاتوودا ریالیزم دەبایە بە توندوتۆڵی پێیدا بڕوا.واتا لەجیاتی باسی جیهانیکی روون کە شێوە و رەنگەکانی لەپشت پەردەیەک کە لە چەند رێ و شوێن و ئوسوولی ئەدەبی تێکەڵ پێکەڵ پێک هاتبێ، باسی دنیایەکی دەکرد کە شێوە و رەنگی واقیعی خۆی پێوە دیار بوو، ئیلهامی لە رابووردوویەکی مێژوویی یانلە دەورەیەکی هاوچەرخ وەردەگرت، بەلاّم بۆ گەیشتن بەم ئامانجە دوو گیروگرفتی لەبەر دەم بوو،

بڕوانە لاپەڕەی ۹۴

برایەتی

مامۆستا مەلا عەبدوڵڵای موقەری

حەزرەتی موحەممەد (د.خ) لە ماوەی پێغەمبەرایەتی خۆیدا ئاینێکیدا بە جەهانیان کە یەکێک لە بەرزترین وئاشکراترین دیاردەکانی پێک هێنانی بەرابەری و وەلانانی جیاوازی لە نێو هەموو میللەت وگەل وچین ورەگەزەکان بوو.

ئەم سەروەرە وەختێک زهووری کرد کە تەعەسوبی کوێرو نەزانانەگەیبووە ئەوپەڕی خۆی وهەر گەلەی خۆی پێ گەورەتر بوولەوانی ترخۆی هەڵداوارد ورەگەزی خۆی پێ باشترین رەگەز بوو.

لەنێو عەرەبەکانیشدا هەر وابوو هەر ئێل وهۆزیک ،ئێل وهۆزی خۆی وەسەرەوە دەخست وجگە لە هۆزی خۆی لەگەل هیچ ئێلێکی تر خزمایەتی ونزیکایەتی نەدەکرد و تەنانەت هیندێک خۆیان بە خیزی سوورەوە بووی سەر ئاگر دەشوپاند کەکەس زاتی نیەلێی نزیک بێتەوە.

بەڵام حەزرەتی موحەممەد (د.خ) بەزهووری خۆی ئەم ئاورە بەگڕو بڵێسەیەی دامرکاند و فەرمایشی خوای یەکتای جێگر کرد :

یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر وانثی و جعلناکم شعوبا وقبایل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم (١) .

"خەڵکینە ئێوەمان لەپیاووژنێک خولقاندووە بە شێوەی گەل و هۆزوقەبیلەی جۆراوجۆر تا یەکتر بناسن .ئەڵبەت بەڕێزترینی ئێوە لە لای خودا بەتەقواترینی ئێوەیە " .

ئەمجار بناخەو بنەڕەتی بەڕێوەبردن و جێ بەجێ کردنی کاروباری موسڵمانان هەربوو بەمە کە تەعەسووبی گەل وهۆزان لەنێوبچێ وبایەخی نوێ جێگەی بگرێتەوە تا ئەم جێگایە کە "خوا یارمەتی داوخەڵک دەستە دەستە بوونە ڕێوەوی دینی خوداو خودای تەبارەک و تەعالا بەم شێوەیە بە پێغەمبەرو ئیماندارەکانی فەرموو:

هوالذی ایدک بنصره وبالمومنین والف بین قلوبهم لوانفقت مافی الارض جمیعا "ماالفت بین قلوبهم ولکن الله الف بینهم انه عزیز حکیم .

ئەو کەسێکە بە نوسرەت ویارمەتی خۆی و ئیماندارەکان تۆی یاریدەدا وپەیوەندی لەنێو دڵان هاویشت بە شێوەیەک کە ئەگەر هەرچی لەم دنیایەدا هەیە دابات نەتدەتوانی ئەم پەیوەندو خۆشەویستی یە بەرقەرار بکەی .
بەڵام خودا بۆخۆی خۆشەویستی وپەیوەندی لە دڵی نان .بەڕاستی ئەو بەڕێزو زانایە (٢)
دیسان فەرمووی :

یا ایها الذین امنوا اتقوالله حق تقاته ولاتموتن الا وانتم مسلمون واعتصموا بحبل الله جمیعا ولاتفرقوا واذکروا نعمة الله علیکم اذاکنتم اعدا "فالف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخوانا وکنتم علی شفاحفرة من النار فانقذکم منها کذلک یبین الله لکم الایات لعلکم تهتدون .

ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە لە قەهروغەزەبی خودا خۆبپارێزن وهەقی تەقوا بەجێ بێنن وجگەلە ئیسلام بە هیچ شتێک دروود مەڵێن وهەمووده‌ست بە تەنافی خودا بگرن وخۆی پێوە هەڵاوەسن وبڵاو مەبن ونیعمەتەکانی خودا وەبیر بێننەوە ،ئەو دەم کە دوژمنی یەکتر بوون وخودا دڵی ئێوەی لێک نیزیک کردەوە ولە سایەی ئەم نیعمەتەوە بوونە برا .ئێوە لەسەر لێوی کەندالی پڕ لە ئاگردا بوون خودا ئێوەی رزگار کرد.خودا ئاوا ئایەتەکانی خۆی ئاشکرا دەکا تا بەڵکوو ڕێگەی راست بدۆزنەوەو هیدایەت بن .

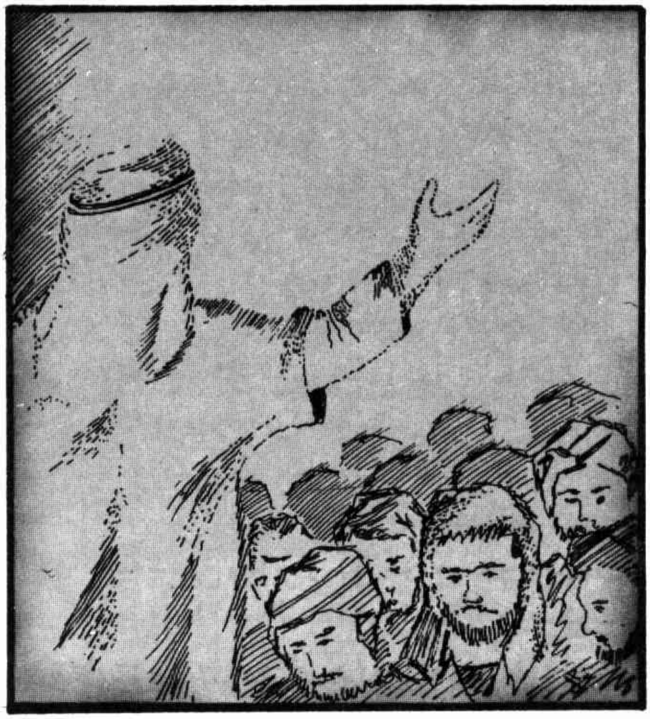

چون خودا پێغەمبەری (د.خ) گرتە ژێر باڵی رەحمەتی خۆی ئەسحابەکانی ئەویش (علیهم رضوان ا ...)وەدوای کەوتن بەڵام تووشی کەندوکوسپێکی زۆربوون وئەوە بوو بە هۆی دووبەرەکی لەنێو ئەواندا .بەڵام ئەودووبەرەکی یە لە جەغزی حەق وخێرخوازی دەرنەدەچوو بەدوای ئەوەدا کە دەورەی هەوەڵی تەمەنی دەوڵەتی ئیسلام بەسەرچوو زۆربرین لە لەشی ئەم ئۆمەتەکراو بە داخەوە دڵسۆزێک نەبوو بتوانێ دەرمانی بکا ،تەنانەت ئەدیبە ئورووپایی یەکان کەسانێک بوون کە یەک لە

دوای یەک چەرمیان بەسەر ئەم برینانـــەدا کێشا تا نەبیندرێن وکەس پێ یان نەزانێ .

ئاخری سیاسەتکاری خۆی کردوتەعەسوبــی کوێر وەک سەردەمی پێشوو پەرەی گرتـــەوە و دووبەرەکی وناکۆکی پتربوو .موسلمانـــان بوختانیان بەیەک کرد ودڕدۆنگی ونابەدلــی پەرەی گرتەوە وهەرکەسە بەرێگەیەکدا رۆیــی ولە ئاکامدا رێگەی راستیان لێ هەتلە بوو.

لە لایەکی ترەوە دوژمنانی ئیسلام دەرفەتیان بۆهەلکەوت ودەستیان لەعیلم و مێــژوو ریوایەت وەرداو دەروی دڕدۆنگی یــان بۆئاوەلا کردنەوە وموسلمانیان لەگیانــی بەردان وبەم جۆرە خافلاندیانن .

بەم خافلاندنە سەریان لێ شێوا .هێزەکەیان لەکەمی دا سستبوونەوەوباوەڕومتمانـــەی خۆیان لەدەستدا وباوەڕ بە خۆلە نێو دلـیان کۆچی کردولە ئاکامدا نەتەوەکەیان کوتکوت کرا وبە خەزا بەشبەشکرا وتاوێک بە ناوی ئیستعماروجارێک بەناوی حیمایەتوگاوێک بە ناوی نێوبژی وزەمانێک بەناوی سەودا .... و هەروەها بە زۆر ناوی تر کە دەیانتوانـــی زولمیان لە موسلمانان کردوبەردێکیان لەسەر کردەوەی دژی ئینسانی وتەماحی خۆیان دانا .

ئەوە حالی موسلمانی ئیمرۆیە .هەلبــەت دەردی گەورە وەختێک دەستی پێکرد کەموسلمانانپشتی یەکتریان بەردا و پەراکەندە بوون وئێستاش بە پێی ئایەتی"**کل حزب بمالدیهـــم فرحون**" .

هەر دەستەیەک بەوەی کە لە لایانە کەیـف خۆشن " .

هیچ رێگایەک بۆچارەسەری ئەم زامە نیــە بادانەوە نەبێ بوئەم سەروبەندە کە خودای ، میوی مەزن لە هەوەلەوە بۆی داناون وئەوانی یەکدەستە کردووە هەلبەتبێ ئەوە کە لــــە نێوان تایفەو ئێل وهۆزەکاندا دووبەرەکـی و ناکۆکی بمێنێ ،بێ ئەوە کە شیعە سەبارەتبە سوننی وسوننی سەبارەتبە شیعە شتی باتلــی بە مێشکدا بێ ولەیەکدی دڕدۆنگ بن ومەتمانەیان بە یەک نەبێ .

فەرمایشەکانی قورئان وریوایەتەکان بـــە تەواوی بەرێوە بەرن .

بەلێ ئوسوولی ئیسلام یەکە .تـــەواوی موسلمانان بەخودا و بەدوارۆژ ومەلایکـــە و کتێبی ئاسمانی وپێغەمبەران (د خ)ئیمانیان هەیە وهەموو لەسەر ئەمبڕوایەن کە قورئان و پێ سپێراوی موحەممەد (د خ) هەقە وئەگەر ، ناکۆکی یەکپێک بێ دەبێ لە بەرقاپی خودا و پێغەمبەراندا بێتە گۆرێ .

قـبیلـه ونویژ یەکە واتـه لـه ئەسا ســـــــــدا
جیاوازی نیەو ئەسڵەکانیبنەڕەتی ئیسلام شتاق
هۆی ناکۆکی نین .
.دەبێ دان بەوە دابنێین کە موسڵمان کەم
هێزن چون وەک تۆوی زەوی پرش وبڵاون،چون لـە
بیروباوەڕ ورەسمی یەکتر ئاگادار نیـن ،
کەسێک کە شتێکی نەزانی لەگەڵی دەبێتــــــە
دوژمن وئەگەر موسڵمانان لێک نزیک بووبانەوە
پترلێک حاڵی دەبوون وئەم حاڵی بوونە دەبوو
بەهۆی لەنێوچوونی دووبەرەکی یەکان . یـــا
ئەوە کەبە پێی ئەسڵە بنەڕەتی یە هاوبەشە ـ
کان رێزیان لێک گرتبا هەر وەک پێشینیانمان
کردوویانە بە کوردی سیاسەتی دەولـــــەت و
میللەتەکان لە جیهانی ئیمڕۆدا پەیوەنـدی
بەیەکگرتوویی ویەکەتی وبرایەتی هەیە .
موسلمانان دەبێ دەست بدەنە دەستی یەکـدی
ولە مافی یەکتر پارێزگاری بکەن لەبچووکتر ـ
ین دەرفەت ودەرەتان کەلک وەربگرن بـــــۆ
پەیوەندی گرتن ولێک نزیک بوونەوە .
موسڵمانان دینیان یەکە .کتێبیان یەکە ،
لە ماوەی ژیان وتەنانەت دوای مردنیــــــش.
ئامانجێکیان هەیە وقانوون وزاکوونێک ئەوان
بۆیەکەتی وبرایەتی پاڵ وێک دان بانـــــگ
هێشتن دەکا . ئەم مەبەستە هەم بۆدینەکەیان
باشە وهەم بۆ سیاسەتەکەیان .هەروەک بار و
دۆخی ئێستای دونیا ئەمەی سەلماندووە .
نابێ ناکۆکی ودووبەرەکایەتی لە نێـــــو
موسڵمانان‌دا بمێنێ هەموو ئەوە بزانین کـــە
موسڵمان بۆموسڵمان وەک کۆڵەکە وایە وهـەر
یەکە لایەکی رادەگرن هەر بۆیە خوافەرموویە ـ
تی **"واعتصموا بحبل اللەجمیعا "ولا تفرقوا "**

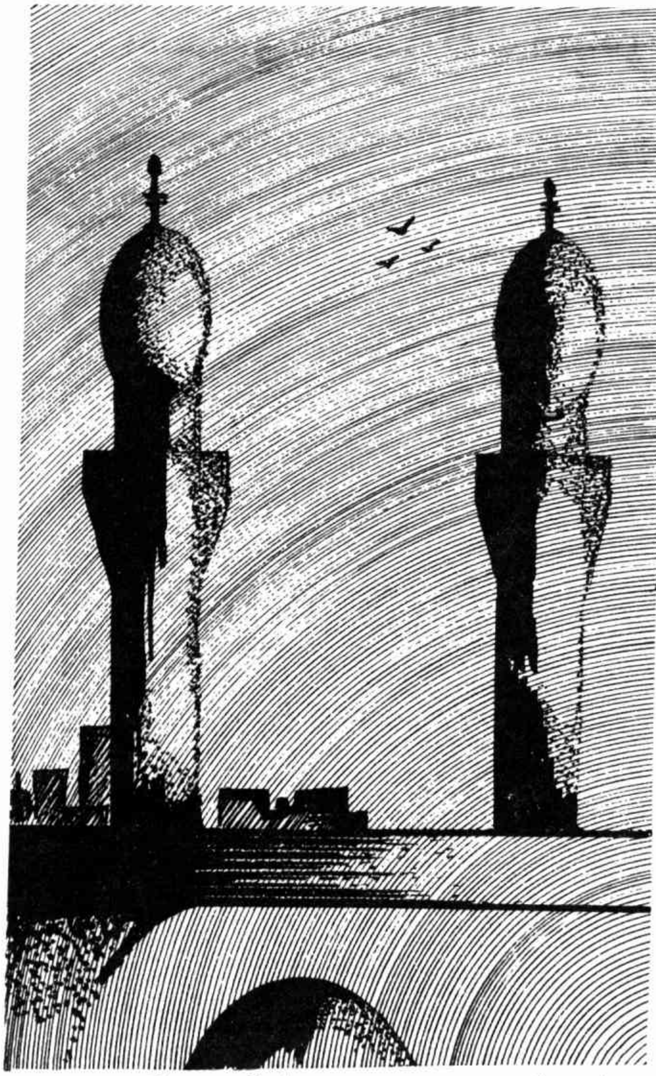

لەخوای میری مەزن دەپارێمەوە کە هەمـوو
موسڵمانان لەوبلاوی یە رزگار بکاوئەوان بـۆ
رێگەی چاکەوخێر لێک نزیک بکاتەوە وهەستـی
تەقوا لە هەمواندا بەدی بێنێ .جا ئـــەو
جار رەفتارو کردەوەی سەرداری مەزنی ئیسلام
حەزرەتی موحەممەد (د ـ خ) ببێتە سەرمەشقـی
ژیانی هەموو موسڵمانان .
ئامین یارب العالمین .

(١) ـ سوورەی حەجەرات ئایەی ١٣
(٢) ـ سوورەی ئەنفال ئایەی ٦٢
(٣) ـ سوورەی ئالی عیمران ئایەی ١٠١ ـ ١٠٢

رەخنە و پێشنیار لە سەر باس و لێکۆڵینەوە ئەدەبی یەکان

پێشەکی یەک بۆ ئەم زنجیرە باسە

ئەوەی لێرە دەیبینن رەخنە و پێشنیاری ماموٚستایانی خاوەن ڕا و هەموو خوێنەرە بەڕێزەکانی سروە لەسەر باسە زانستی‌یەکانی ئەدەبی کوردیە. خوا یار بێ لەم جێگای گۆوارەکەماندا جار لەگەڵ جار نەزەر و رەخنە و پێشنیاری هەموو خوێنەرانی سروە رادەگەیەنین و دەیانخەینە بەرچاوی خوێنەران. بەڵام پێویستی بە روون کردنەوەیە کە دەقی نووسراوەکان بەبێ هیچ جۆرە دەست تێوەردان و تەنانەت بەبێ راستکردنەوەی هەڵە ئاسایی‌یەکان (وەک دانانی نیشانەی "ˇ" و "ـ" و "ˇ" و هەڵەی ئیملایی و...) چاپ دەکەین، کەوابێ تکا دەکەین کە رەخنەمان بۆ دەنێرن خۆتان چاوێکی دیکەی پێدا بخشێننەوە و بەبێ هەڵە بۆمانی بنێرن، هەروەها ئەوەش دەبێ بڵێین لەگەڵ رێزدانان بۆ نەزەر و رەخنە و پێشنیاری خوێنەرانی خۆشەویستمان، هەروەک پێشتر رامانگەیاندووە بۆ ئەوەی لەو نەزمەی لەو گرتوومانە بەر، لانەدەین هەرچەند بەشێکی زۆر لەو پێشنیارانەشمان قەبووڵ بێ هەتا پەسند کردنی رێبازێکی دیاری کراو لە لایەن کۆڕ و کۆنگرەیەکی ئەدەبی‌یەوە، لەبەر چاویان ناگرین و تەنیا بۆ ئاگادار بوونی خوێنەرانی دیکە بڵاویان دەکەینەوە.

هیوادارین لە داهاتوودا تێکرای ئەم باسانە و رەخنەی خوێنەران بە شێوەی کتێبێکی سەربەخۆ بڵاو بکەینەوە و دەمەتەقەیەکی ئەدەبی بکێشینە نێو کۆمەڵ و مەیدان بۆ پێک هێنانی کۆنگرەی ئەدەبی ئامادە بکەین، لەو کۆنگرەدایە کە گیر و گرفتەکانی ئێستای زمانی کوردی چارەسەر دەکرێ. انشاء الله

مهاباد : ماموستا حاجی مەلارەشیدی قەرەنی‌زادە

شیوەی نووسینی خەتی کوردی بەتایبەت لەبارەی "**الف**" و "**واو**" و "**یی**" و "**ر**" و "**ل**"

پیتەکانی هەر زمانیک خاوەنی دو بەشە، یان دەنگی خالیسن وەک:

"ا" و "و" و "ی" یان حروفیکـــــــن بەیارمەتی "بزوت"، "بزوین"، "حەرەکە" تەلەفوزیان پی دەکری و دەنگ لەوان بلند دەبی.

زمانی کوردیش لەو یاسایە بەدەر نیە. حروفی دەنگ "صدا" کە بریتن لە "ا"، "و" "ی" هەر یک حوکم و تایبەتیکیان هەیە، من لیرە بەکورتی دەینووسم: **یاسای تیکرایی** بو تەلەفوز بە "ا" و "و" و "ی" ئەوەیە کە

"ا" خوازەری سەردان پیتی خویەتی وەک: کار یار، زار و ...

"**و**": خوازەری ژیوی پیتی پیش خویەتی وەک: گیو، گیوکە، زیوەک، دیوەگ و چیووک و ...

یانی لەهیچ زمانیکدا تو ناتوانی تەلەفوز بە "**الف**" و "**واو**" و "**یا**" بکەی بی ئەوەی سەر نەدەی بە حرفی پیش "ا" و "**بور**"، ئەوەی بە حرفی پیش "**و**" و ژیو: نەدەی بە حرفی پیش "**ی**".

باسایکی تر: دەنگی "بور"دان بە پیتی "**و**" و ژیو، دان بە پیتی و بو "**ی**" وەک: دیوەک، زیوەک، قیر، و... کاری بنەرەتی وانە یانی پیویست ناکا نیشانەیان لەسەردا بنین تا دەرنجەین ئەو دەنگانە بگەیێن.

بەلام کاتیک "**و**" و"**ی**" لەحالەتی دەنگ "صدا" دینە دەر چون لە یاسای بنەرەتی خویان دەردەچن پیویستە بە گویرەی دەنگیکی لییان هەلدەستی نیشانەیان بو دابنین .بو نمونە وەک واژەی "خوار"،"بور" "جەور"، کە ناچارین لەسەر واویی "خوار" "بور" عەلامەتی " " دابنیین تا نیشان بدەین دەنگی "**و**" لەوانەدا و لە وینەی واندا سەدایکی کللورە (نەتەو) و پورە. نە تەوار، سەر بەلکو دەنگیکی هولولە وەک سەدای "**و**" لە "کور"، "چور" و شیر و زیر و...دا. و بو "ی"یش دەنگیکی هیر لە، لە بەیتی "**یا**" و "**الف**" دا کە بە عەرەبی پیدەلین "ئیمالە" دەبیسین .

لە حالەتی دارا بوونی سکونی "**واو**" و "یا"دا کە هیچ بزوتیکیان (———) نیە. بە ئیستیلاحی عەرەبی سکونیان هەیە وەک: "جەور" ،"کەو"،"خەو" و... و بو "ی" وەک: "سەیر"،"حەی" ،"خەی" و .....

پیویستە عەلامەتی "ـ" سکون کە بە کوری پیی دەلین "زەنە" لەسەر "**واو**" و "**بی**" بنووسری.وەختیک لە ناوەندی واژەدا قەرار دەگرن.زور جاران "و"و "ی" زەنەدار دەکەونە دوایی واژە ،وەک: "خیو، "شیو"،"چیو"، و ..... یانی وەک : "بی"،"چی" "شیی"،رەنگە پیویست بە دانانی نیشانەی بزوت نەبن.

رەنگە هیچ کات واژیکمان نەبی لە سەرەتای کەلیمەدا "**ی**" بیو خاوەن "بور" مەسەلەن بیژین "یورک" چونکە لەسەر زمان گران ئەدا دەکری .

پیشینانی ئیمە (مام وەستا و فقیکانی حوجرەی ئایینی) پاریزگارانی فەرهەنگ و دینی و رەوشت و ئادابی نەتەوەکەمان،هەر لە کونەوە، دە بەرانبەر حەرەکەی زمانی عەرەبیدا (—————————)عەلامەتی سەرەتایان دەگەل شکلی حەوتەم ـ پەسند کردوە و لە زمان و خەتی کوردیدا دەکاریان گرتوە کاریکی بەجیشە .

لەجیگای ـ کە نوینەری دو حرفی هاوجیسنە و تیکدا دەغم کراون،هەر دووک پیتەکان دەنووسن وەک : "بررەک"،دەیگرن و چون لە کوردیدا تەنوین(———) نیە کاریان پی نەداوە و لەجیگای (———) لەپیتی دەنگ "و" ،"ی" و "ا" کەلکیان وەرگرتوە، من پیموایە بەناوی ریز لە بیر و باوەری زانا رابردووکانمان ئەو شیوەیە قبول بکەین ە حالەتی دانی "بزوت" بە پیتەکان ، پیدەلین (حینجە).

هەر وەک دەزانین ، لەکونەوە بەسی لەهجەی "**کرمانجی**"و "**سورانی**"و "**هەوامی**" پیلدە زانا و هونەرمەندەکانمان وەک : **ئەحمەدی خانی و مەلا خضرنالی و خانای قوبادی و مەولەوی سید عبدالرحیم و حاجی قادر نەمر و جەنابی ملای کویە** کتیب و شیعریان کوتوە و بناغەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردیان دارشتوە.

بەلام چارە ئەوەیە : پاشەوەی لەهجەی سورانی بە حوکمی ئەوە لە ناوەندی کوردستاندا قەراری گرتوە و دوی هەم خوش ئاهەنگترە و سادەتر و شایەد زانستیتریش بی بە پایە بناغەی زمانی ئەدەبی کورد، پەسند بکری، بەلام پیویستە لە هەموو لەهجەکانیتر واژەهایکی کە خوش ئاهەنگ و رەوان و دل گیرن و یان وارەهایکی ئەوتون کەلە فەرهەنگی(سورانی) دا نیمانە و ئەوان هەیانە خوراکی بدەینی.تا هەم پەرەمان بە فەرهەنگی کوردی دابی هەم قەدر و قیمەتی لەهجەکانی ترمان پاراستبی .

وەرە کە وەک پایزێ زەردە رەنگم
دەنالێنم بەلام ناتگاتێ دەنگم
وەرە سەیرێ ، سەرێ هەلّ بێنە تاوێ
وەرە لەوناوە سیلە چاوێ باوێ
ئەو دەمەی وا دەمرن بزە لەسەر لێو
کاتێک کەس نایەوێ خشلّی زێڕو زیو
ئەو دەمەی وا تێک دەشکێن بازنە و خرخالّ
کاتێک بێ کل دەمێننەوە چاوی کالّ
ئەو دەمەوی وا دەکرێنەوە کولّوانە
ئەو کاتەی وا فرێ دەدرێن لەرزانە
ئەو دەمەی دەستی داوەتێ بەردەدرێن
کاتێ یەخەو بەرۆک لە کوڕان دادەخرێن
ئەو دەمەی وا خەم لەخەیالّ دەهالێ
خەیالّ لەدەس خەمێ دەگری وچ نالێ
ئە دەمەی کوڕ ئەژنۆ دەگرن لە باوەش
کیژان لەسەر دەهالێنن دەسرەی رەش
ئەو دەمەی وا لە خەم دەدرێن سۆرانی
"نالەی جودایی" دەگرێ جێی گۆرانی
ئەو دەمەی وادەنگی نایە هەیاسە
هەیاسە و سینە هەلّ دەگرێ هەناسە
ئەو دەمەی وا جێژوان کرو بێدەنگە
ئەو کاتەی وا دلّی کیژ و کوڕ تەنگە
ئەو دەمەی وا سەرشین دەکەن کەزی شۆڕ
ئەو دەم کە دەبنە کوێن کەتان چین و تۆڕ
ئەو دەمەی والاو بەردەدەن گوێ سوانان
کابان بەمەشکەی هەلّ نالێ بەیانان
ئەو دەمەی شوان دەست دەبزێوێ لە بلوێر
تێکەلّ دەبێ دەنگی لەگەلّ ئاو هەلّدێر
ئەودەم کە پیرە شوان پەیام دەنێرێ
بێری بەرێ دەکا وەلّامی خێرێ
ئەو دەمەی وا پشوو نایە لە لایە
ئەو کاتەی وا بەهاردێ سروە نایە
ئەودەم "شاری مەهاباد" لە تەمێ دا
نەک مەهاباد موکریان لەخەمێ دا
ئەودەم هێدی لەتاسەی تۆدا دەمرێ
من راست ئەودەم ژانی شیعر دەمگرێ
بەیادی تۆوە دەیکەمە وڕێنە
لێک دەهالێم وەک ماری سەر خەزێنە
من ماتی تۆم دەلێن خەوی گرانە
بەرۆژ سڕم جینگلّ دەدەم شەوانە
بۆ وەی ئەوڕۆ بزانم بۆ تۆ بدوێم
دەرکا و دەرک هێمن لە دوای شتی نوێم
هەرگوشەیەک سەد جاری لێ دەنۆڕم
وشە هەیە ، سەدباری لێ دەگۆڕم
وەک راوچی دەستی دەست رێژێ دەبزێوم
بەلام کەمتر ئامانجی خۆم دەنگێوم
وەک تەیری دێم دەڕۆم بەرەو نیشانە
لە نێوی رێ یە دەیکەمە کەوانە
چ بکەم نێچیر مامزی بێ پارێزە
راوچەند پەیتە ! راوچی هێندە بێ هێزە
خەیالّی من هەودایەکە و بۆتە داو
مەلی وریا چۆن دێتە سەر داوی خاو ؟
گەلێک جاران دەکەومە تاریکایی
دوور دەبینم گڕ و تەم وتارمایی
نازانم تۆی وئاگرت لە دەروونندا
یان هێمنە لەناو " تاریک وروون " دا
زۆر وادەبێ دەفریام دێ خەیالّم
من بۆی دەڕۆم ئەویش دەبێتە بالّم
ئیتر پاردە و پەرژین ناگرن بەری من
بەرو باخەلّ داخنم لە گولّی دەستەچن

جارجاریش هەر تاسەو دووری ئازیزە
شیعری جوان رووم تێ ناکا لێم زیزە
دڵ هێند ساردە وشە لەزارم دەخزێ
هەڵبەستی من لەسەر لێوم دەلەرزێ
وەرە با ئەمنیش بگرێ هەست و سۆزت
وەرە سوور هەڵگەری بە "رقی پیرۆزت"
وەرە تۆ هێندە بۆ لەو ژینە تێری
وەرە چاوی لەرێتە "شەنگە بێری"
وەرە وەرە مەڕۆ بە نامرادی
وەرە هێمن ئەتۆو "عیشق و ئازادی"
وەرە هێمن پەلەی چیتە بۆ مردن
ئەتۆو "مەتەرێزی شەرەف" چۆڵ کردن
ئەتۆ و وا بۆ مەرگ سەر دانوێنی
وەرە هێمن ئەتۆو "پەیمان شکێنی"
ئێوە مەڵێن شین بۆ هێمن دەگێرین
مەڵێن رۆژ بۆ چلەی هێمن دەژمێرین
مەڵێن هێمن دەردی گەلی دەزانی
مەڵێن بەو رازا بووە وێژەوانی
مەڵێن هێمن خۆیی دوورە وڵات بوو
مەڵێن هێمن دەستە چیلەی خەبات بوو
مەڵێن هێمن ودمی شیعری بەدەست بوو
مەڵێن هێمن خوای شیعرو هەڵبەست بوو
مەڵێن هێمن نەبوو نەی بوو دەی نالاند
نالەی ئەو بوو خەڵکی لە خۆی دەهالاند

مەڵێن هێمن سەرسەختی دڵ گەرم بوو
وشە وەک مێو لە دەستی دا نەرم بوو
مەڵێن هێمن هەست هانی دا نەڕاندی
خەوی گرانی گەل هێمن رەواندی
مەڵێن هێمن وێنەی گەلی واکێشا
سەرنجی سەد وێنەگەری راکێشا
مەڵێن هێمن چیرۆکی خەو رەوێن بوو
وتەی هێمن بۆ هەڵبەستان هەوێن بوو
مەڵێن هێمن رۆیی کوردستان شێوا
پیرو جحێڵ قوڕیان بۆ هێمن پێوا
مەڵێن هێمن ئاوێنەی دەرد و ژان بوو
باری ستەم لەسەر شانی گران بوو
مەڵێن هەرچی زەو زووی کرد زەمانە
هێمن هەریەک بوو پێی نەکرا نە دووانە
مەڵێن هێمن بەو خاکە بەوەفا بوو
دایکی وەتەن کوردانە گۆچی دا بوو
ئیتر مەڵێن هێمن شێری پرچن بوو
هێمن هێندەی بەسە بڵێن "هێمن" بوو
منیش نالێم هێمن کەم هات بە بیرا
نالێم هێمن رۆیی قەدری نەگیرا
ئێستەش نالێم وەرن رێزی لێ بگرن
من هەر دەڵێم: دەگەڵ کەسی رامەگرن

هیدی

فۆڕمی ئابوونمانی گۆواری سروە

من [illegible] سەد و دە تمەن (١١٠) پووڵم بە حیسابی ژمارە ٥٤٠٠ ی بانکی سپە، شوعبەی مەرکەزی ورمێ، (اورمیە) بە ناوی ئینتیشاراتی صلاح الدینی ئەییووبی بۆ ناردوون. داوا دەکەم لە ژمارە [illegible] ی سروە بە دوام جار لە گەڵ جار بۆ بنێرن، ناو نیشانم ئەمەیە:

ناونیشان: [illegible]

داوای لێبوردن

خوێنەرانی بەرێز :

لە سروەی ژمارە پێنجدا هیندێک کەموکووڕی بەتایبەتی لەباری فەننییەوە وەبەر چاو دەکەوێ.یەکیان ئەمەیە کە ناوی نووسەری هێندێک وتار نەنووسراوە ،کە لێرەدا دەیان نووسین :

لاپەڕە		وتار	نووسەر
لاپەڕەی	٨	ئیبراهیم (د- خ)	مامۆستا مەلامحەممەدی رەبیعی(باختەران)
=	١٨	بیرەوەری	رەحیمی داودیان (مەهاباد)
=	٤٥	قوڕشێلان	عومەری فارووقی (سەقز)
=	٤٨	خەجیلێ	کەریمی فەرشی (مەهاباد)
=	٥٠	مامحەسەن	ئەحمەدی بەحری (مەهاباد)
=	٥٦	مەگیرانی	عەبدوڵڵای مودەڕیسی (شنۆ)
=	٦٢	مەشکە	نەسرینی جەعفەری (مەهاباد)

ویژەنامە

لاپەڕە		وتار	نووسەر
=	٧	پیوسۆز	فەتتاحی ئەمیری (بۆکان)
=	٢٣	کۆچی دوایی	عەلی ئیسماعیل زادە- رێبوار-(مەهاباد)

روون کردنەوەیەک لەسەر فۆرمی ئابوونمان

ئەو ١١٠ تمەنەی کە دەینێرن بۆ ئابوونمانی شەش مانگ یا ساڵێک نیە ، بەڵکوو بۆ شەش ژمارەی " سروە "یە کە خەرجی پۆستکردنیشی خراوەتە سەر ، دیارە بۆ داخوازان لە دەرەوەی وڵات زۆر و کەمی زێدە خەرجی پۆستیشی دێتە سەر، کە بۆ خۆیان دەتوانن بەراوردی بکەن .

اورمیه : صندوق پستی ٧١٧ ، تلفن ٣٥٨٠٠.

ناوەندی بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی

ئینتیشاراتی صلاح الدینی ئەییووبی

عومەری فاروقی

شێخ حەسەنی مەولاناوا

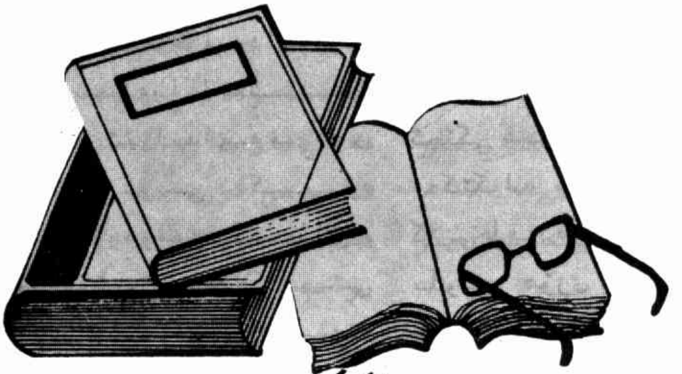

زانایانی بەناوبانگی کورد ...

مەڵبەندی سەقزی سەربەرز، واتە ئەم بەشە رەنگین و رازاوە وشاخاوی یەی کوردوستانی خۆشەویست پەروەرگەی زاناوبلیمەت وشاعیری ئەوتۆمەزن بووە کە ناویان هەتا هەتایە لە مێژووی ئەدەب وعیرفانی گەلانی ئێران وڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وئیسلامی گەورەدا وەکوو ئەستێرە دەدرەوشێ وپرشنگ داوێ. بەتایبەتی بەشی خورخورەی سەقزوداوێنەی شاخەبەرزەکانی بست وشاقەڵا، کە زنجیرەی کوێستانی گەورەی چل چەمەن پەروەرگەی زانای وەکوو شێخەکانی بست ومولاناوا بووە. لەمانە شێخ زین العابدین (ناظر بستی) وشێخ حەسەنی مەولاناوا زۆربەناوبانگن. لەم بەشەدا مەبەستی من ناساندنی عارف وشاعیر وحیساب زانی گەورە واتە شێخ حەسەنە.

سەبارەت بەساڵی لەدایک بوونی شێخ حەسەن تا ئێستا ساڵێکی دەقیق نەنووسراوە بەڵام ماموستای هێژا و گەورە مەلا عبدالکریم مدرس، لە شەرحی دیوانی مەولەویدا ساڵی وەفاتی بە ١١٣٦کۆچی مانگی واتە ٢٦٩ ساڵ لەمەو پێش دادەنێ وماموستای خوالێ خۆش بوو ناوداری کوردیش واتە ماموستا عەلائەدین سەجادی ئەو ساڵەی بەراست زانیوە جا ئەگەر ئێمە تەمەنی شێخ حەسەن بە حەفتا ساڵدا بنێین کەوەکوو دەڵێن ئەوەندە ژیاوە ساڵی لەدایک بوونی دەبێتە ١٠٦٦کۆچی مانگی. بەو جۆرەی موریدان و پەیڕەوانی ئەوقسەی لێ دەکەن شێخ حەسەن دەورانی فەقێیەتی لە عێراق وسووریەوکوردستان تەواو کردووە، پاشان گەڕاوەتەوە **بە** مەولانا ناوی دەرکردووە وخانەقایەکی داناوە کە بە مەولاناوا ناونراوە.

شێخ حەسەن لە تەریقەتدا یەکێک لە پەیڕەوانی حەزرەتی شێخ عەبدولقادری گەیلانی (غوث الاعظم) بووە وبە یەکێک لە مشایەخی قادری دەناسرێ.

لە عیرفان وکەڕاماتدا دەستێکی هەرەباڵای بووە و نەفسی دونیایی تەرک کردووە، بە تەواوی رووی کردۆتە ئاخیرەت ودونیای لەبیر نەهاتوو. تەنانەت ژنیشی نەهێناوە وپاش ئەو بنەماڵەی براکەی پشتاوپشت بوونەتە جێگاداری، بەڵام کەس نەیتوانیوە بەپلەوپایەی ئەو بگا.

سەبارەت بەکەڕامەتی شێخ حەسەن شتی زۆرسەرنج، راکێش دەگێڕنەوە کە ئەم بۆ خەواریقی ئەولیای خوا بە زۆرنا ژمێردرێ چون ئەگەر ئێمە سەرنجی تذکرەالاولیای عطارنیشاپووری ومقامات ژندەپیل شێخ احمدجام واسرار التوحید ومقامات! بوالسعید

بدەین تێ دەگەین کە خەواریقیئەولیا زۆرلەمانە پتربووە، ئەوەی راستی بێ بە پێی ئەوبەڵگانەی کە بەدەستەوەن نادرقوڵی هەوشار کە پاشان بە نادرشای ئەفشار ناوی دەرکرد وبووبەدامەزرێنەری زنجیرەپاشایەتی ئەفشارلە ئێرانداوپەیڕەوی لەمەزهەبی سوننی دەکرد کاتێک گەورەومەزنەکان و سەرۆک عەشیرەت ومەلاکانی ئێرانی لە دەشتی موغاندا کۆکردبۆوە لەسەر رێگای خۆی لە ئیسفەهانەوە بۆموغان گوزەری کەوتۆتە مەولاناوا و بە خۆی وئۆردووحەشیمەتەوە لەشکربەزی کردووە .دەڵێن کاتێک شێخ حەسەن چاوی کەوت بە ئۆردووی‌نادر فەرمووی ئەوانە میوانی ئێمەن دەبێ میوانداری بکەین جا بە فەرمانی ئەو چەن قازانی پڕلە ئاویان ناسەرکوانوو و پاش ماوەیەک دیتیان هەموو قازانەکان پڕن لە چێشتی خۆش وبەشی هەموو ئۆردووی، کرد .لێرەدا نادر چووە زیارەتی شێخ ودووعای مورەسەع وسفرەیەکی چەرمی گوڵدۆزی کراووکتێبێکی خەتی جوانی بە ناوی (نفایس الفنون)ی پێشکەش کرد.

شایانی باسە بگوترێ ئەم یادگارانە ئێستاش لە مەولاناوا وسەقزوبستو لە بنەماڵەی شێخدا پارێزراون .

کەرامەتی شێخ حەسەن دیارە یەکجارزۆر بووە لە دیوانی مەولەوی کورددا، نووسراوە خوالێ خۆش بوو مەولەوی کەبۆخۆی یەکێک لە عارفە پایەبەرزەکانی کوردستان بووە وچەندین ساڵ پاش وەفاتی شێخ حەسەن ژیاوە کچێکی شیری بووە کە ژنی یەکێک لە سەرۆک عەشیرەتەکانی‌جاف دەبێ لەوسەردەمەدا باوبوو هۆزی جاف بۆپەروەردەی ئاژەڵ ولەوەڕاندنی مەڕوپاتاڵ ئەمدیوئەودیویان دەکرد.

کاتێک کە بنەماڵەی کچەکەی مەولەوی بەرەوشاخەکانی مەولاناوا کۆچیان کرد خوالێ خۆشبوو مەولەوی تاوەگۆزی وەکوو کەسێک کەلەگەڵ هاوالێکی خۆی بدوێ وئەوکەسە لە حاڵی حەیات وژیاندابێ دواووشیعرێکی بلێندی گوت کە ئێستا لە دیوانەجوانەکەی ئەوشاعیرە پایەبەرزەدا هەیە

یەکێ‌تر لە کەراماتی شێخ حەسەن کە خەڵک یەکجار بڕوایان پێی هەیە ئەوەیە کە دەڵێن هەر ژنێ سک و زانەکا ئەگەر سێ جار پچێتە زیارەتی ئەوزاتە خوا بە ئاواتی خۆی دەگەیەنێ. هەر لە بەرئەمە ساڵان لە ناوچەی سەقز بە تایبەتی لە گوندەکاندا هەر ژنێک بەوجۆرە منالّی ببوایە ئاڵقەی غولامی شێخ حەسەنیان لە گوێچکەی منالّەکەدەکرد .ئێستاش زۆر، لەوژنەنەزۆکانەی جنووبی کوردستان بدمورادی بە ئاوات گەیشتن ومناڵ بوون روودەکەنە بارەگای شێخ حەسەن .

ئەوەی پێشان دەدا وادیارە شێخ حەسەن هاتوچۆی شاری سەقزیشی کردووە چون لە گەڕەکی ناوقەڵای سەقز مزگەوتێکی جوان ورازاوەهەبە کە بە مزگەوتی دوومنارە یان مزگەوتی شێخ حەسەن بە ناوبانگە .ئەم مزگەوتە بە خشت وئاجوری سوور دروست کراوە وهەروەک میعماری دەورانی سەفەوی وئەفشاری یە بە کاشی رەنگاوڕەنگ سەر دەرگاکان ومنارەکانی رازاوەتەوە ووەک دەگێڕنەوە بناغەی ئەم مزگەوتە بەدەست شێخ حەسەن دانراوە وکارشناسانی رێکخراوی باستانشناسی ئێرانیش مێژووی کۆنی مزگەوتەکەیان بەراست زانیوە .لەسەربانی ئەم مزگەوتەدا رۆچنێک هەیە کە خەڵک پێیان وایە نەزەر کەردەی شێخ حەسەنە وهەر منالێک پێ نەگرێ یان درەنگ پێ بگری لە پاش نیوەڕۆی رۆژانی چوارشەمە تاسێ جاران دەیبەنە سەربانی مزگەوت و لەو کونەوە تاناوقەدی شۆڕی دەکەنەوە بۆخوارێ ودەڵێن بەم چەشنە منالّەکە پادەگرێ جگە لە کەرامەت وخەواریقکە

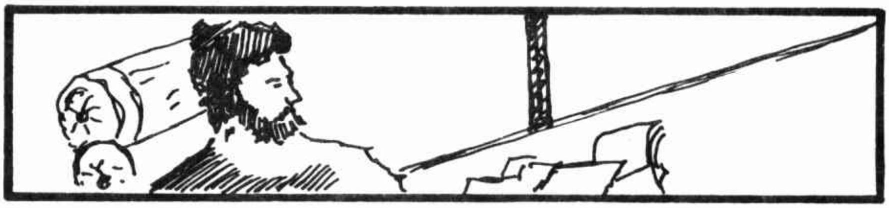

باسمان کرد شێخ حەسەن زاتێکی حەساب زان یان بە وتەی ئەمڕۆ (ریازی زان)بووە وبۆخۆی تەقویمێکی داناوە کە زیاتر بۆکشت وکاڵ دەبێ ولە گوندەکاندا زۆربڵاوە و بە حەسابی شێخ حەسەن ناوی دەرکردووە .بە پێی ئەم حەسابە وەرزی زستان پەنجا رۆژە واتە بیست رۆژ لەم سەرو بیست رۆژ لەوسەری زستان قرتاوە.ئەوەیە کە دێ نشینەکان لەناوەڕاستی زستاندا دەڵێن خوا یاربێ بە حەساوی شێخ حەسەن زۆری نەماوە بۆبەهار...جگە لە تەقویم یان رۆژئەژمێر لە مزگەوتی باشماخی تیلەکۆ بەردێک دانراوەکە دەڵێن کاری شێخ حەسەنە.ئەم بەردە بووە بە سەعاتی ئاوایی و بە پێی حەرەکەتی تیشکیهەتاو لەسەر بەردەکەنوێژی نیوەڕۆو ئێوارە مەعلووم دەکرێ .

سەرمەزاری شێخ قورعانێکی لێ یەکە پتر لە ٨٠٠ ساڵ، لەمەوپێش لە دیمشق نووسراوە تەوە وبە قورعانی شێخ حەسەن بەناوبانگە وکەڕاماتی زۆری لێ دەگێڕنەوە.لە پشت ئەم قورعانەدا مۆری تایبەتی شێخ حەسەن هەیە کە نووسرا- وەی مۆرەکە بەم جورەیە :

گمربدلوتفی ویت ببەخشی حەسەن
حەسەنات مەبو حەسەن های
حەسەن

لە پشتی کتێبێکی دلائل - الخیراتدا چەن شیعرنووسراوە کە شیعری ئەوزاتەن وەکوو ئەم شیعرانە :

بروای اشک ازآن گلرخ بیاور
آرزوی من
وگرنه ازتومیرنجم میادیگر
بروی من
میکشد چشم توازگوشەبە
میخانە مرا
میکشد زلف چوزنجیر تو
دیوانەمرا

هەر لە پشتی ئەودلائل الخیراتەدا وەفاتی شێخ بەم چەشنە نووسراوەتەوە :

تاریخی وەفاتی حەزرەتی قطب العارفین شێخ حەسەنی مەولانا وا شەوی پێنج شەمۆو بیست وپێنجومی سەفەر سالی ١١٣٦ هجری قەمەری .

بەداخەوە ئاڵ وگۆڕی زەمانە وبایەخ پێ نەدانی سەوادداڕەکانوبارودۆخی تایبەتی کوردستان لە هەموو ئەم چەشنە کارانەدا واخۆیان نواندووە کە شوێنەواری زانایانی ئاوا مەزن وکارئا- مەد بکەونە گێژاوی فەرامۆشی وببنە خواردەمەنی مار و مێروو دەنا ناگونجێ پیاوی وەک شێخ حەسەن شیعر و دەفتەر ونووسراوەی نەبێ بەلام چی دەکەی لەچارەڕەشی کوردی هەزاریبێ بەش ؟ کێ بووە یان کێ هەیە شوێنەواری زاناکانی بپارێزێ ؟

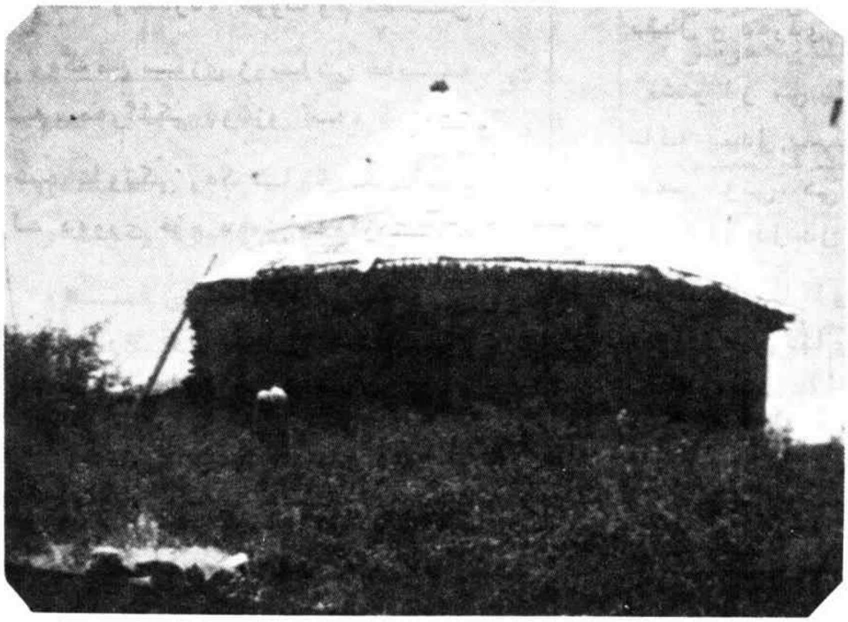

هاوار

شینی هێمن

ساقیا! ئاوڕدەوە، ئاوڕ دەوە
کۆی بزووتی هەست و بیرم گردەوە

بابەرەو دەریای شیعری روون بچم
جا بسووتێم وبەرەو هەربوون بچم

گڕ لە گیانم بەردە بمکە ژیلەمۆ
تا بزانم چارەنووس بۆوا یەبۆ؟

هەر دەبێ دیلی شەوەی شەوگاربم
نابێ یەکدەم من لە خەم رزگار بم

وابزانم خەم لە گەڵ من هاتەدی
بۆیە تا ئەمڕۆ دەمێ خۆشیم نەدی

خەم وەها ئۆگر بە گیانی من بووە
رایەڵ وپۆی بوون ومانی من بووە

وەک جلە و مالۆ چە خەم هالاوەلێم
رێی بزە وشادی و ئەوین بەسراوەلێم

بڕکە مردووی سیس وژاکاوم ئەمن
دڕکی ویشک وبەردە سووتاوم ئەمن

ژینی وەک من سۆزی زریانی خەمە
مەرگە، مەرگێکی درێژو کەم کەمە

رێم نیە تاوێکی رەگئاژۆ بکەم
هەر لە دەوری خۆم دەبێ خەمکۆبکەم

* *

ساقیا بێچارە خۆم، بێچارە خۆم
چاو لە دەست وچاوەڕێی ئیحسانی تۆم

تێکە بۆم، بڕوانە کاروباری دڵ
سا بە گوێی دڵ بژنەوە هاواری دڵ

دڵ مەلێکە باڵشکاوی دەردەدار
بێ پەڕوپۆی بێ هومێدی بێ قەرار

چۆن بکەم باسی دڵ و هاواری دڵ؟
کوانێ کێ دێت ودەبێتە یاری دڵ؟

کوانێ یاری دڵ؟ ئەوی دیم هەونەبوو
چاری شێوانی دڵی من بەونەبوو

"هر کسی از ظن خود شد یارمن
وزدرون من نجست اسرار من (١)

هەرکەسێ دێ بەندی دڵ دەپسێنێ لێم
خوێن دەنۆشی و جامی دڵ دەشکێنێ لێم

نایە تا باسی دڵی خەمبارکا
تێدەکۆشێ تا لە دڵ خەم بارکا

کەس نیە گوێ داتە هاواری دڵم
کەس نیە کەم کاتەوە باری دڵم

چوومە لای نەی دیم کەئەو خۆی بێدڵە
گەرچی بنچینەی دڵ و نەی هەر گڵە

بێدڵە نەی، بێدڵ وهاواری دڵ؟
بێدڵ و دەردی دڵ وئەسراری دڵ؟

"مشنو از نی نالە اش از بیدلی است
نالە بیدل یقین بی حاصلی است
مشنو ازنی، نی نوای بینواست
بشنو از دل، دل حریم کبریاست

هەر دڵە وئاگای لە حاڵی دڵ هەیە
هەر دڵە ورێگای بە ماڵی دڵ هەیە

* *

ساقیا! نازدارەکەم! دڵدارەکەم!
ئاشنای رۆژی رەش و شەوگارەکەم!

ئاسکی دڵ ناسکی خۆش رەوتی من!
گوێ بدە دەردی دڵی نەسرەوتی من

تۆبە دەردم ئاشنای دڵ ناسەکەم
ئاشنای ئاوات و هیوا و تاسەکەم

" آشنا داند صدای آشنا
آری آری جان فدای آشنا (٣)

سەردەمێکی ئەم دڵەم پڕتین بوو
جێی پەرەستێن وئەوین و ژین بوو

ئێستێ بۆتە دیلی شەمزا ن وکەسەر
چۆن دەتوا نێ خا وەنی ژین با تەسەر

کویرە ئەستێرم لەبەرتیشکی هەتا و
ویشکە سوێمە،سوێم نەما بۆچۆڕێ ئا و

خێرخوا یەک کوا بە جا می ئا وی روو ن
ئەم هەلەش بمداتەوە مەودا ی بوو ن

تا بخولێنم دوا یین شینی د لْ
وێکی نێم ئەمجا کتێبی ژینی د لْ

* *

سا قیا رووم تێکەوە، رووم تێکەوە
با بگێڕین گەرمەشینێ پێکەوە

با وەفاکانم کوا ن ؟ ئێستێ لەکوێن ؟
تا بکەین سۆرا نی شین و مل بەکوێن

تا بە سەر داکەین خەوخۆ نێینە هەش
چونکە ئاوا بوو لە ئێمە رۆژی گەش

تێکدرا ، خاپوورکرا رووگەی ئەوین
شادی ئاوا بوو لە بستووگەی ئەوین

* *

سا قیا بۆم تێکە بادەی ئاگرین
سەیرە دارو بەرد لەگەلْ من ناگرین

من لەژێر دارێکی رووتی بێ گە لاّ م
بێ هومێدم ، ئێستێ ئا ما نجی بەلاّم

کوانێ هێمن تا بە شیعری ئاگرین
تین بدا ئاورگی کووژراوەی ئەوین

دا خەکەم هێمن نەما ، هێمن نەما
شوورشەی ئاواتم شکا ، پشتم چەما

شا عیری ئۆگر بە هەلدێر وکەلا ن
ها ودەمی لێڕ و کەژ و دوندوتەلا ن

ئاشقی شەوباوشەو، بۆشەوگەڕی
ژینی پێوا تا گەیشتە ئەوپەڕی

کۆچی کرد و رۆژی رەش بۆ ئێمەما
ئەونەما ، هیوا نەما ، خۆشی نەما

چۆل بری دەشتی رەقەن خۆی راشەکا ند
تۆزی ما ندوویی بە یەکجا ری تەکا ند

ئاخۆ ئێستێ هەلْز و بیزا و کەما
چون دەگێڕن شین لە بستوو وئەستەما ؟

ئێستێ مەندۆک وگیا خا وو کەنێر
سوێسن و بەیبوون و شەوبۆ و شلێر

سیس وژاکا ون کە خالّی بوو هەوا ر
تێک شکا ئەستوندەکی تا ولْ و دەوا ر

تا زەکوا ئێوارە پاییز لێڕ و کێو
زەردەیا ن بۆ زەردەیەکی دێتەلێو ؟

یا لە دا رستا ن کە ما نگ هەلدێ لەسوێ
کوا لە مەل نالّەی جودا یی دێتەگو ێ

سووڕی دەورا نە کە ئێمەی تێک شکا ند
دا خی یا را نە کە جەرگی مەی چزا ند

رەمزی بوونم"سروە"یەکە جا روبا ر
دێت و بۆم دێنێ بەرا م وبۆنی یا ر

* *

خا کی رەش میوا نی تۆیە هێمنم
ئەو کەسەی نووزەی بە ئا ستەم دێ منم

وا خەریکم شین دەگێڕم رۆژ و شەو
لێم حەرا مە پا شی هێمن خورد و خەو

قەدری بگرە ،توند لە ئا مێزی گرە
هێمنە وپا شی نەما نیش دلگرە

کۆچی دوا یی کردشکا ندی پشتما ن
ما ت و رەش پۆشین ئەوێستێ گشتما ن

ئا رەزوومە گیا ن لەلەش ئا زا د کەم
بێمە لای و خزمەتی ئوستا د کەم

با وەفا م وسپلّە نیم ئوستا دمە
بۆیە دا یم هەر لە بیرو یا دمە

تا بزا نێ هەر وەفا دا رم ئەمن
لێرە بێ ولێرە نەبێ یا رم ئەمن

بۆمنیش جێیەکی را بگرە لە لای
دێمە لای و دێمە لای ودێمەلای

ڕەخنە و

نیە لە موکینێ ئیمکان خەتا و سەهوی نەبێ
بە غەیری خاجەیی دیوانی (عالم الاسما)

لەم بەشەدا کە زۆریش سەرنجی خوێنەرانی بەڕێزی ڕاکێشاوە دوو مەبەستمان لەبەرچاوە : یەکەم: ئەوەی کە بە هاوکاری هەموو خوێنەرە بەئەمەگەکانمان هەڵەی ژمارەکانی ڕابردوو ڕاست بکرێتەوە . دووەم: پێشناری خوێنەر بە هەموو ئەو کەسانەی کە بۆسروە دەنووسن یا دەیانەوێ بنووسن ڕابگەیەندرێ . لە ڕاستیدا ئەم لایەڕە دەبێتە هۆی پەیوەندی گرتنی خوێنەرانی سروە و ئەو نووسەرانەی لە دوور و نزیکەوە شت بۆ سروە دەنووسن .

گوندی قوزلویی چووک : کاک ڕەحمانی حاجی

١- لە ل ٢٩ پاراگرافی ٢ دێڕی ٣ نووسراوە :

" لە دەشتی ڕەواندووزی لە بۆڵە بەرانان" ،بۆڵەبەران نیە ،ئەوە "مۆڵەبەران"ە بە مانای جێگا و هەوشەی بەرانان .

٢- لە ل ٨٠ کەرتی سێهەم دێڕی ١٤ نووسراوە:

نەیدەهێشت خوشکەهەتیوەکانی .....

منداڵی بێباب سەخیرە ، منداڵی بێدایک هەتیوە.....

٣- لە ل ٨٧ کەرتی ١ لە خوارێڕا دێڕی ٤ نووسراوە:

(وەی زریانە هەدێکە !) ئەمن ئاوام بیستووە:(وەی زریانە هومێ کە !). یانی ئەی بای زریان هیممەت بکە و ئەو کاغەزە بەرێ کە ، وادیارە (هەدێکە) دروست نەبێ چونکە مانای نایە .

سەقز : کاک عبدالرحمنی گوڵستانی

ئەگەر دەکرێ لە هەر ژمارەیەکدا بەکورتیش بووە شتێک لەسەر ڕابردووی سیاسی میللەتی کورد بنووسن.

وێڕای سپاس لە کاک حاجی هاشمی نانەوازادەگان کە گوڵ و گیای کوردستانی پێ ناساندین،لەو کەسانەی کە دەیانەوێ درێژە بەم کارە بدەن داوا دەکەم بۆ ئەوەی کارەکەیان ناتەواو نەبێ ، وێنەی ئەو گوڵ و گیایانەش بڵاوبکەنەوە .

بانە : کاک تاهیری یوونسی

باوەش کردنەوەی لاپەڕەکانی سروە بۆ هەموو بابەتێکی زانستی وەک مێژوو ،هەروەها فەلسەفە و بابەتەکانی دیکە ، ڕێگایەکە بۆ گەیشتنی سروە بە پلەیەکی بەرزتر لە گۆوارەکانی تر.

مەهاباد: کاک سولەیمانی پوورئازەر

لەسەر ئەم بابەتانە بنووسرێ :

١- کایەی لاوان و منداڵان کە بەشێک لە فەرهەنگی ئێمە پێک دێنێ،وێڕای لێکۆڵینەوەی مێژوو و چۆنیەتی کردنی .

٢- پەندی پێشینیان، ئەگەر دەکرێ لەگەڵ ڕوون کردنەوەی چۆنیەتی بەکارهێنانی لە قسە و نووسیندا .

٣- سەنایعی دەستکردوخۆماڵی کوردستان .

٤- شوێنەواری کۆن لە وڵاتەکەماندا ،وێڕای نووسینی مێژووی تایبەتی هەرکامیان.

٥- مەسەلەی بارهێنانی منداڵ و ژن هێنان و کچ بە شوودان .

گوندی نەڵێن:کاک زاگرۆس عاد

بەشی شاعیرانی لاو پەرە پێ بدەن،دەتوانن لەگەڵ بەشی ڕێنوێنی ئەدەبی(کە زۆرتر لەسەر شێعری لاوەکان دەدوی) تێکەڵی بکەن، یانی لە هەر ژمارەیەکدا چەند شێعر چاپ بکەن و هەرشیعرێک بەجوانی شی بکەنەوە و کەم و کووڕیەکانی دەست نیشان بکەن.

پێشنیار ٧

ئەمکارە قازانجی پترە چونکوو لەجوابی نامەیەک تەنیا نووسەرەکەی حاڵی دەبێ و بۆ خوێنەرانی تر شتێکی زیادیە بەڵام ئەگەر لەگەڵ چاپ شیعرەکەشی بکرێتەوە،دەبێ بە دەرسێکی ئەدەبی بەکەڵک و سەرنج ڕاکێش.

تەکابی هەوشار: **کاک خالیدی راعی**

تکایە لە ژمارەکانی داهاتووشدا لەبارەی بێهداشتەوە بنووسن ،چونکوو وڵاتەکەمان لەم بارەوە زۆر دواکەوتووە.

تەورێز: **کاک سەلاحی جەمیلی**

واباشە تەنیا شیعر و پەخشان هەموو لاپەڕەکانی سروە داگیرنەکەن بەڵکوو سەرنجێکی لایەنەهونەریەکانی وەک تیاتر ،وێنەگەری ، مووسیقاو...ش بدرێ،بۆ وێنە تیاتر و مووسیقا لەنێو گەلی ئێمەدا ڕەواجی بووە و مێژوویەکی کۆنتر لە شیعر و پەخشانی هەیە.

گوندی نارستی سەردەشت :**کاک فتح الله روستەمی**

لەسەر خواناسین زنجیرە ـ وتارێک بنووسرێ، تالاوەتازە پێگەیشتووەکانمان فەرهەنگی ڕەسەنی ئیسلامی خۆیان باشتر بناسن.

سەقز: **کاک کەماڵی فەرهادی بانە**

لەبارەی ژیانی ژنانی کوردستان و هەروەها ڕێنوێنی ئەوان بۆ دروستکردنی خواردەمەنی،کاروباری هونەری و ئاکار و ڕەوشتەوە بنووسرێ.

گوندی کاژێی سەردەشت : **کاک سەعیدی ڕەحمانی**

١ـ لەبەر ئەوەی لە ڕابردوودا خوێندن ونووسینی بە زمانی کوردی لە وڵاتەکەماندا قەدەغە بووە و زوربەی خوێندەوارەکانمان خوێندنەوە و نووسینی کوردییان بەلاوە گرانە ،ئەلف وبێی تەواوی کوردی لە ژمارەیەکی سروەدا بڵاوبکەنەوە.

٢ـ فەرهەنگۆک لە ئاخری هەر ژمارەیەکی گۆوارەکەدا پێویستە.

گوندی بێژوێی سەردەشت :
کاک ف. ئاسۆس

سووچێکی گۆواری سروە بۆ بڵاوکردنەوەی فسەبەنرخەکانی پیاو ماقووڵان وپسپۆڕانی جیهانی عیلم وزانست تەرخان بکەن

سنە :**کاک محەمەد سووتانی**

سەرنج دان بە شارستانەتی ئیمرۆی کوردودەستکەوت وئاکامەکانی لەچوارچێوەی شیعرو چیرۆک وگوزارشی فەرهەنگیدا پێویستە .

ڕەخنەوپێشنیار

سنە: **کاک سەباح بەرزەنجی**

* ....بەڵکوو بۆگێڕانی ئاهەنگ وکۆڕی ئەدەبی لە کوردستانی ئێران هەوڵ بدەن.

* وت وو ێژولەگەڵ شاعیرانی لاو چێژێکی تازەبەگۆوارەکە دەدا

* بۆ زمانی یەکگرتووی ئەدەبی نابێ بن لەهجەی هەورامیتان لەبیر بچێ

شنۆ : **کاک بەهمەنی ڕەشیدی**

بەیارمەتی زانایانی بەناو بانگ فەرهەنگێکی ڕێک وپێک وباش بۆ زمانی کوردی دانێن کەبەبڕوای من گرینگترین خزمەتە بە فەرهەنگی کوردی .

تەورێز : **کاک خالید دەیلەمی**

لاپەڕەیەک بۆ لێکدانەوەی مانای وشەوئیستلاحاتی نامۆ بکەنەوە

سوئێد: **کاک کاوەشێخانی**

* هەر جارە لەسەرباسێکی مێژوویی کوردستان بنووسرێ .

* کاتێک ئاهەنگ وگۆرانی ڕەسەنی کوردی دەنووسرێ"نۆت"ی مۆسێقاکەشی لەگەڵ بنووسرێ .

* هەرجارە لاپەڕەیەک بۆ "بەرامبەری زمانی کوردی " تەرخان بکرێ .

* لەسەر چلۆنایەتی رابواردنی ژیانی ئابووری خەڵک بنووسن .

فۆلكلۆر چیه؟

وت وویژێك دەگەڵ عەلی خزری

پرسیاری ١: پێمان خۆشه لەبارەی فۆلكلۆرەوە قسه بکەی. فۆلكلۆر یانی چی؟

وەڵام: باسکردن له فۆلكلۆر شتێک نیه کەبکرێ له چەندرستەولاپەڕەدا بگونجێ جامەگەر زۆر بەکورتی باسی بکەین. فۆلكلۆرزانستێکی تازەونوێیه کەبریتی یه له زانست وبۆچوون وباوورەسمی کۆمەڵایەتی نەتەوەیەک، ئەو ئەلف وبێ یەی کە پێی ژیاون وپێی دەژین و هەموو بوون و مانی خۆیان لەودا دەبینن.

لەبارەی فۆلكلۆرەوە وتوویانە: فۆلكلۆریانی ناسنامەوناسێنەری نەتەوەکان - تەواوی نەتەوەکان بە فەرهەنگ و فۆلكلۆری خۆیانەوە دەناسرێن یانی بۆ هەڵسەنگاندنی هەموباریکی ئەخلاقی کۆمەڵایەتی ،نەتەوایەتی ، رووحی،سیاسی ،ئابووری ، و هونەری و ... فۆلكلۆری ئەو گەل ونەتەوەیه نوێنەرەو دەخرێتە لاتەرازووی پێوان و هەڵسەنگاندن. هیندێک بە داخەوە مانای فۆلكلۆر زۆر بەرتەنگ ترو تەسک تر لێک دەدەنەوە و لایان وایه فۆلكلۆری هەرگەلونەتەوەیەک یانی هیندێک "ضرب المثل" پەندی پێشینیان وچەند باوورەسمی کۆن ونوێی نێو خەڵک لە حالێکدا رەنگه ئەو مەبەستانه لەچوارچێوەی فۆلكلۆردا ئەوەندە چکۆڵەبن کەهەر وەبەرچاویش نەیەن. یانی فۆلكلۆر بەرادەیەک له ژیانی ئینسانەکان وبەگشتی لەژیانی گەل ونەتەوەکان دا شوێنی هەرساتەوهەرەکاتەی هەیەکه بێ ئەونا توانێ بژی گەل ونەتەوەیەکی رابردووی خۆی،دەسکەوتی تەمەنێک و ساڵەهای ساڵ فەرهەنگی خۆی نەناسێ وفەرامۆشی بکا دەگەڵ ئادەمیزادێکی کە بە شوێن زەبرێکی مێشکی رابردووی خۆی لە بیربردۆتەوە هیچ فەرقێکی نیه .با هیندێک لەوەش بچینە پێش تروبڵێین فۆلكلۆر بەومانایەی خۆی کە رۆژ دەگەڵ رۆژا بەربلاوتر دەبێ،یانی کورت کراوەیەک کورتەیەک له ژیانی ئابووری کۆمەڵایەتی،سیاسی،مێژوویی رەوان ناسی،زمان ،هونەر باوورەسمی کۆمەڵایەتی تایبەتی یەکانی کەسایەتی نەتەوایەتی و...زۆرشتی تر کە رۆژ بەرۆژ و هەر رۆژ له رۆژی رابردوو زیاتر باری تری لێوەدەر دەکەوێ و ئەو زانستە هەرا وتروبەربلاوتر دەبێ وفۆلكلۆر بەو مانایەی کە باسم کرد بەر لەئینسان لەگەڵ ئینسانه هاورێ یەتی تا مردن وپاش مردنیش.

فۆلكلۆر زانستێکه ،دونیایەکه هیچ شتێک نیه لەوچوارچێوه بێ سنوورەدا نەگونجێ راستەو خۆ پێوەندی بە ئەوەوە نەبێ.

کاتێک بۆوێنه دەڕوانی یه بەشێک له فۆلكلۆری کوردی ومەسەلەن سرنج دەدەیە بەیتێک ،لە هەستان و دانیشتنەوە ،لەرۆیشتنەوە ، لە دوانەوە ،لەمەرج وقەول و پەیمان و بەڵێنی وتۆران و ئەویندا ری ومردن وشەڕو ئاشتی وسەرکەوتن وتێ شکان وخواردن ولەبەرکردن وزمان و وشەی جوان ورەسەن و شیعر و هێزی خولقاندنی هونەری و باری ئابووری وکۆمەڵایەتی ورووحی وئەخلاقی ومێژوویی و مۆسیقی وئیستلاحاتو"ضرب المثل" وچوارچێوەی زمان و ... باسله هەموو شت دەکا کامیان لەوانه شیلوی لێ وردبوونەوە نین؟ کامیان دەسکەوتێکه کە شەخسی یەتی نەتەوەیی نیه؟ چ گەل ونەتەوەیەکه شانازی بەو خەزێنه بایی دارە نەکا؟

تورک تەواوی باری رووحی خۆی،باری ژیانی خۆی بەو بەربلاوی یەی کە عەرزم کردی،

لەوانەیە مەسەلەن لە کۆیئۆغلی بۆتورک یانی مەودایەک بۆ دەردی دڵ کردن. نەقڵەکانی مەلا نەسرەدین یانی دەرفەتێک بۆخەڵکی زوربەی وڵاتانی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستکە خەم وخەفەتیلان بتارێنێ. هۆرە لە ناو جاف وهەورامانی یاندا یانی هاوارێک کە هەموو کۆت وبەندێکی دەست وپێ گیر بپسێنێ وئادەمیزاد بۆ ماوەیەکی هەر چەند کورت و کەم تەنیاخۆی بێ وخۆی تەخلیەی رەوانی بکا و ئادەمیزاد بە تەنیاو گەل و نەتەوە بە گشتی ناتوانێ خەمێک بەسەر دوێنێ وساتێک لەمەوبەری دابنێ وبێ نیازبی لەو خەزێنەبایی دارو دەسکە وتەی کە هەزاران ساڵ بە نرخ وبایی هەزاران سەرکەوتن وتێ شکان وەدەستی هێناوە و لە خوێنیدا پاشەکەوت بووە وبێ ئەوەی خۆی بزانێ پێ یەوە ژیاوە .دەڵێن : ئەسکەندەر شاخی هەبوو ئەو شاخەی لە هەموو کەس دەشاردەوە سەرتاشەکانی بە هۆی درکاندنی ئەو رازە، سەیوە پاش ماوەیەک دەکوژران خەڵک بەو باسەیان نەدەزانی هەتا رۆژێک نۆرە گەیشتە سەرتاشێک کە چاوی بە شاخی ئەسکەندەر کەوت زۆری پێ سەیر بوو بەڵام ئەسکەندەر هەڕەشەی لێ کردکە درکاندنی ئەورازە یانی کوژرانی خۆی ماوەیەک رادەبرێ وسەرتاش کز دەبێ ولەڕولاواز دەبێو لە بارێک وبنێسی دەدا کە نەیدەتوانی ئەورازە بە قیمەتی فیداکردنی گیانی بدرکێنێ .رۆژێک چاری نامێنێ ولە چۆڵ و بیابانێک لە جێ یەک کە دەنگ وەهیچ کوێ رانەدەگەیشت یەک بەخۆی و پڕ بە دڵی هاواری کردئەسکەندەر شاخی هەیە .

یان ئەو وتەیە کە دەڵێن : کە خەمێکت لە دڵدا بوو، یان خەونێکت دیت لەجێ یەکی چۆڵ بۆئاوی‌رووبارێک یا چاڵاوێک بیگێڕەوە .

ئەو دوومەبەستە بەشێکن لە بیروبڕوای کۆمەڵ ئەگەر زۆرباش سرنج بدەینە ئەو دوو مەبەستە بەرجی زۆرجێی بارێک وناسک مەبەستێکی رەوان ناسی تاکی دێنێتە گۆڕێ کە رەنگە زانایان هێندە لەمێژ نەبێ پەیان پێ بردبێ .رەنگە دوکتۆرێکی رەوان ناس بزانێ مانای ئەو رووداوەیان ئەم وتەیە چیە وئینسان لە چ حاڵێکدا پێویستی بەو کوڵ وکۆرشتنە هەیە .

رووکردنی وێنەیەکی وا دەبێتە سووژەیەکی باش بۆ رەوان ناسێک یا خەڵک ناسێک کە لێی ورد بێتەوە وموتالای لە سەر بکا لە ڕەوان ناسی تاکیدا دەڵێن : شۆخی وگاڵتەیەکی سەرزارە ـ کیش سەر چاوەیەکی بڕوایی هەیە .جابە لەبەر چاوگرتنی ئەو مەبەستە لە بەیتی لاس و خەزاڵدا کاتێک لاس پاش بیستنی جوانی خەزاڵ لە کابرای دەروێش،تەمادەگرێ بە سپاو لەشکرەوە بچێ و خەزاڵ یا بە خۆشی یا بە شەڕ بستێنێ وردێن سپی و کەیخودای هۆز ئامۆژگاری دەکەن : کە ئەگەر پیاوێکت لە سۆنگەی ئەو کارەوە خوێنی لە لووتی بێ دونیا گاڵتەت پێ دەکا کە "لاس"، سەبارەت بە ئافرەتێک پیاوێکی بە خەسار دا "،کەسێک لەباری رەوانناسی کۆمەلایەتی‌یەوە بڕوانێتە ئەو مەبەستە هەرە چکۆلەیە "تەنانەت ئەگەر شۆخی و گاڵتەیەکی سەرزارەکیش بێ " باری رووحی وئەخلاقی ئەو گەل ونەتەوەیە بە جۆرێکی تر دەبینێ سەری لەوە سوڕ دەمێنێ لە نیزامی فئۆدالی سەدەیەکی وادووردا کە مەسەلەن لە رۆم ئینسان و حەیوانی دڕندەیان بەیەکەوە بەشەڕ دەداو، وەک شەڕە کەڵەباب شەڕە گلادیاتۆریان سازدەکرد، چۆن دەکرێ ژیان وگیانی ئینسانێک بۆخاوەن دەسەڵاتێکی وەک لاس ئەوەندە گرینگ بێ .یا :

کاتێک بەئەحمەدی شەنگ

دەڵێن : ئەوە حەوت ڕۆژە گاڕان ومالّی تۆیان بردووە بەتالان دەست ببزێوە دەڵێ : ئەمن خەمی ئەوەم نیە گاڕان ماڵی منیا نەتالان بردووە خەمی ئەوەمەسەری گاوانی منیان بڕیوە وئەوە دەردێکی گرانە !!

ئەو مەبەستانە زۆر باریک وزەریفن ئەوە سەری هەودا یەکن بۆناسینی گەل و نەتەوەیەک وهەزاران وێنە و بەڵگەی تر .بەڵام با وەڵامی پرسیاری تۆ زۆر درێژنەبێتەوە وئەو کورتەیە جارێ بەس بێ کورت وکرمانجی وا باشە فۆلکلۆر ئاوا مانا بکرێتەوە ،

فەرهەنگ وفۆلکلۆری کورد یانی نەتەوەی کورد ،فۆلکلۆری فارسی یانی نەتەوەی فارس وناسێنەری هەر گەل ونەتەوە- یەک یانی فۆلکلۆری ئەو گەل و نەتەوەیە .

پرسیاری ٢- لەچ کاتێکەوە هەوڵ بۆ کۆکردنەوەی فۆلکلۆر دراوە؟ بە کورتی ئەو بەشە لە لێکۆڵینەوە لە کەیەوە بۆتە باو ؟

وڵام= نەتەوەکانی تری جیهان زۆر لە مێژە لە گرینگایەتی ئەو مەبەستە ئاگادار بوون وزۆر زووتر لە ئێمە ئەو کارەیان کردووە

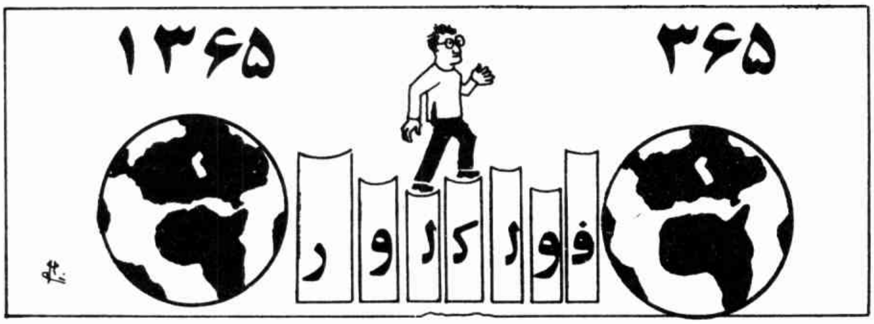

زۆر زوو ئەو خەزێنەبایی دارە لەبەین دەچێ زۆر زووهەوڵیان بۆداوە وکاریشیان زۆر لە سەر کردوون وئێستاش زۆر یە گورتین هەر خەریکن. بەڵام **فۆلکلۆری کوردی بەدا خەوە بە چەندین هۆوبەڵگە زۆرکەمی کار لەسەر کراوە. یانی دەتوانم بڵێم بەوبەربڵاوی - یەی خۆیەوە ئەوەی کە کراویشە دیاری ناکا .**

نیزیکەی هەشتا وچەند ساڵ لەمەوبەر پرۆفسۆر ئۆسکارمان رچەی شکاندوو زۆر کورت وکەم ولە چوارچێوەیەکی

زۆر تەسکدا هەوڵی بۆ ئەو کارەداوە تا ماوەیەکیش کەس دڵبەندی بەوکارە نیشان نەداولەم دوایانەشدا' لەنێو کورددا جگە لە یەک دووکاری جوانئەو هەوڵەی کە دراوە هیچیان وانین کە باسیان لێ بکرێ بەڵام نیزیکەی دەساڵە لە دەرەوەی وڵات کاری لەسەر دەکەن کە

ئەویش هۆیەکەی ئەوەیە تەواوی بارونێوەرۆکی ئەو زانستەمان بۆ روون نەبۆتەوە یا ئەوە کە باری سیاسی ئەوەی هەڵنەگرتووە بۆ وێنە کاتێک لەکوردستانی ئێران راگرتنی هەر کتێبێکی کوردی تاوانێکی گەورە بوو یان لە تورکیە بە کوردیان دەکوت تورکی کێوی، یا لە عێراق دەبوو هەموو شتێک لە خزمەتحکوومەتدابا وئەوەی سوودی هەبا بۆ کۆمەڵ کەم واهەبوو لە حەوت خوان رزگار بێ ،وچونکە کارێکی ئاوا بەربڵاو .لە توانایی کەسێک ودووکەسدا نیە وپێویستی بەوە هەیە نێوەندێکی فەرهەنگی دەست بەوکارە بکا تا ئێستاش ئەو کارە نەکراوە ئەوەی لە سوڤێتیش کراوە لە کورد ئەوەندە دوورە کە کەس نەیدیوە یان باری سیاسی وی جۆرێکە ئەوەی کە کار لە سەر شتێکی وا بکاتوانایی ئەوەی نیە تەواوی کوردستان بگەرێ وکاری لێکۆڵینەوەکەی لە هەموو بارێکەوە بێ عەیب

وئیرادبێ یا لانی کەم پڕوکاملّ بێ دەنا کاری ئەو زانایانەی وەک:

پڕۆفسۆرقەناتی کورد وّ پڕۆفسۆر ئاپۆ - پڕۆفسۆر جاسمی جەلیل - جەلیل جەلیل جەمیلە جەلیل - حاجی جوندی - عەرەب شەمۆ - چاچان میرۆئەسەد- عەسکەر باکۆ عەسکەرشا میلۆ- زومرودشەفیع ئاوا- ودەیان کەسی تر بە راستی بێ وێنەن .

پرسیاری ٣- لێکۆلّینەوەی فۆلکلۆری وکارکردن لە سەر فۆلکلۆر وئەو بارانەی لەو چوارچێوەیەدا دەگونجێن تا چ رادەیەک پێویستە ؟

ولاّم - ئەوەی لە بارەی، فۆلکلۆردا گوتم رەنگە تا رادەیەک وەلاّمی ئەوپرسیارەت بێ یانی کاتێک **فۆلکلۆر وکەلەپووری نەتەوایەتیمان لە بەرانبەر بوون ومان،چۆن بوون وچۆن مانی گەل و نەتەوەدا دانا ،پێویستی و گرینگایەتی ئەوکارو لێکۆلّینەوەیەش جوان دێتەروو .**

لەوکاتەوە نەتەوەی کورد، هەیە ولەبارەی دانووسراوە وتەنانەت لەوکاتەوە شک دەکەین لەهەر وشەیەک کەوێ بچێ باسی کورد بکا ، ئەونەتەوەیە تووشی زۆرهەلّس وکەوت بووە. جاری وایە بۆ ماوەیەک واوێ دەچێ هەر لە لاپەڕەی رۆژگار پاک بۆتەوە جاری واشە کەوتۆتە شادوندی بووژانەوە ،تەواوی هۆو رەمز و رازی ئەو هەلّس وکەوتووون بوون وپەیدابوو - نەوە وهەلّەسوون هێنانەوەیە زۆر جوان لەوئاوێنەیەدا کە فۆلکلۆر وکەلەپووری نەتەوا - یەتی یە دەبیندرێ .

وەلاّمی ئەوپرسیارانە کە:

بۆفریودراین،بۆفریومان خوارد ،بۆچ سەرکەوتین بۆچ تێ شکاین ،کە برسی بووین چمان کرد ،کە تێر بووین چۆن بووین ، کەی گەیشتینە ئەو ئاکامە "دەستێکی نەتوانین بیبڕین دەبێ ماچی بکەین " کەی بڕوامان وابوو "سەفینەمان لە پشت بێ تف لەبەردیش دەکەین . کەی گەیشتینە ئەو ئاکامە "گوێلکی خەلّکی هەرگوێلەوسارت پێ دەمێنێ " کەی کوتمان : **"هەر ئەقلّەی لە خەسارێکی" کەی سەری ئەنگووستمان گەزت . کە "ئینسانی ئاقلّ دووجاران لە کونێکەوە مار پێوەی نادا "** کێمان گوتی : **خوزیلەی خۆم خۆش بێ مالّم بۆچیە ، کەی برامان بە نان و کەبابێک فرۆشت ؟بۆمەحموود مەڕەکانی، خۆی بە شاعەبباس فرۆشت وخەنجەری لە پشتەوەڕا لە خانی لەپ زێڕین دا ،چۆنیان غەزای مەزهەبی پێ کردین و ناردیانین بۆکافرقڕان، بۆ ئەولادی رموزنە ودێووجندۆکە بووین ،بۆدایک بەوپلەی بەرزی ئینسانی خۆیەوە، واسەرشۆڕی کردوگوتی :**

" هەی رۆلّە سەردلّ خڕبی باب مردووبی شەودرەنگە بۆ جێ ژوانێ "،بۆحەوزە گەورەی بۆکانێ بەنرخترین شتی دونیایە بوو **"بۆچاو کالّێمان‌دا بەکلاّوی زێڕ" ، بۆ کوردی دۆ نەدیوبووین ،چۆن شێری هیچ کات نەبەزیوو بووین ،وهەزاران هەزار بۆو ، چۆن و ، چ جۆری تر . . .وەلاّمیان تەنیا لە دونیای بەربلاّوەی ، فۆلکلۆردا ،لەوخەزێنەبایی‌دارە دا دەبێیند رێتەوە**

ئایا بە دەست هێنانی کلیلێک کە دەرگای بەرەو نوورمان لێ بکاتەوە ئایا دیتنەوەی ئەلف وبێ یەک کە بەختەوەری بەدواوەبێ، ئایا دانیشتن وبیرلەخۆکردنەوە وخۆناسین وسوود و زیان هەلّسەنگاندن بۆ گەل و نەتەوەیەک چەندە گرینگ و پێویستە ؟

ئاشکرایە هەتا دوێنێ وساتێک لەمەوبەری خۆمان نەناسین ،ناتوانین دلّنیابین لەوەی کە ئەو رێیەی گرتوومانەتە بەر رێ یەکی راست ودروستە .ئەگەر خۆمان نەناسین ورۆژێک لە کوێرە رێ یەک ئاوێنەیەک بدۆزینەوە وسەیری بکەین جێی خۆیەتی بلّێین :کاکە ببوورە نەمزانی ئەتۆی !!

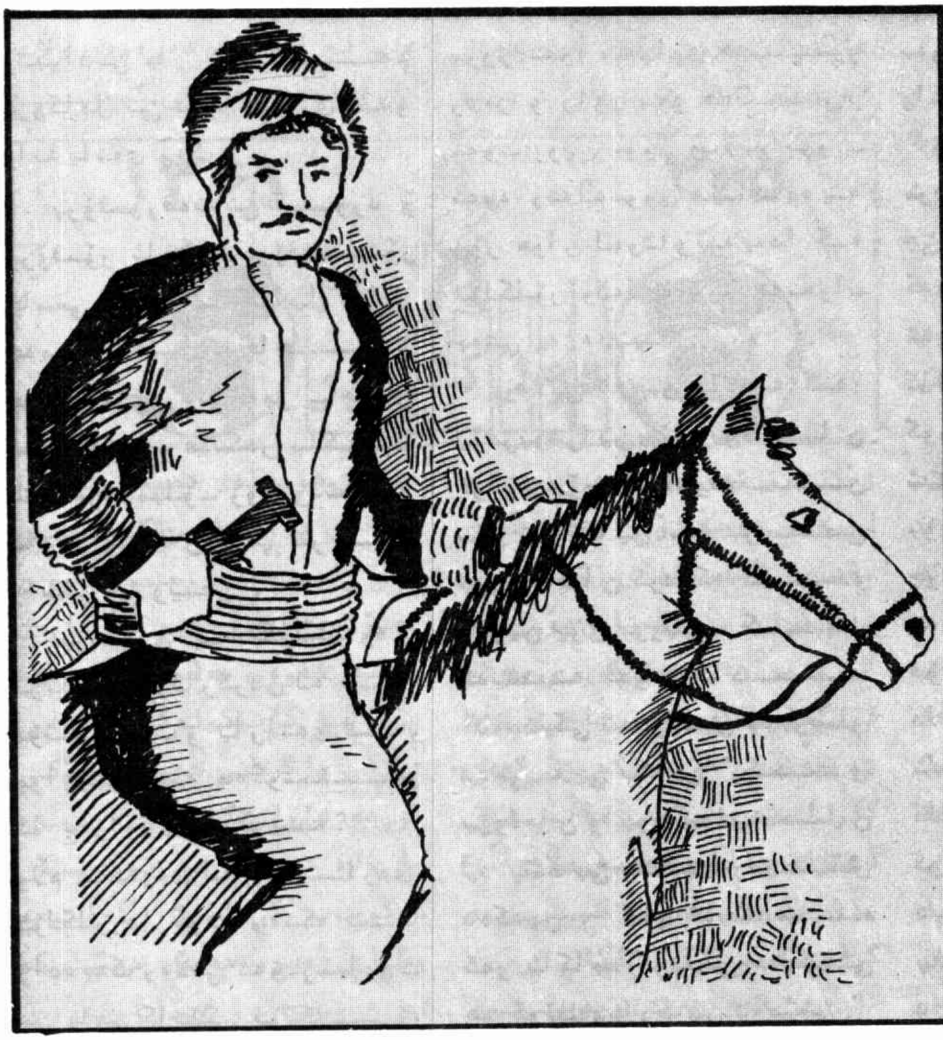

ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی

گەنج خەلیل

وەرە لێلێ ،وەرە لێلێ ...وەرە لێلێ ..
وەرە لێلێ ...هەفسەد دلێ خودێ
دلێ م بانە گەلەک بانە
گەنج خەلیلێ کورمامێ م لە وەلاتێ
غەریبیان وغوربەتێ گەلەکی نەخۆشە
وەزێ رابم نووینا روو وێخم
کەت کەتی بالێفکا بدەمە پالێ
ئەزێ رابم کەمەرا پشتێ خۆ بشکێنم
بۆ ئەسپێ گەنج خەلیلێ بکەمە نالە

بازنێ خۆ بشکێنم بکەمە هووردە بزمارە
بسکێت خۆ ببڕم بکەمە سەر رەشمە
بەلێ دەست هەوسارە
گەنج خەلیل کورمامێ خۆ بینم
سوار بکەم لە کۆمێتێ کە تالە
بەلێ وەختێ کو لەشارێ ئەرزەرومێ
ئەسمەر لی یە داتینە خارە
نەبێژن گەنج خەلیل کورمامێ من
تاقە سوارەکی کوردە چەند بێکار وبارە

ئەمانە..ئەمانە...ئەمانە....هووەی
پاشۆ گەنج خەلیلێ کور مامێ خۆ
ئەز نەمینم لەسەر دونیایێ وەی وەی
وەرە لێلێ وەرە لێلێ ...وەرە لێلێ
وەرە لێلێ ئەوە گەنج خەلیل
چاوێ خۆ بلندکر ب غەریبی یە دگریا
نەفەسێکە قەلیوونی قایلە
هەفسەد دبێ یارەبی خودێ
ئەزی رابم قەلیوونەکی بۆ کور مامێ خۆ
تێکەم
قەلوونەکە زەرنیشانە دەسکێ
ئەستەمبوولی نیشانە
مۆدنەکە کارەبانە
فەلەکێ دارێ دار جلیتە
بە مشارێ برِی ،بەبرەگێ
قەرانە بینم بۆدار قەلوونا
گەنج خەلیلێ کور مامێ خۆ دانێم
ئەما.... نەئەما...نێ ئەما... نێ
بەلێ بێم کو کورمامێ م
ئەوە هەفت کەتە سالە
کەتی یە سەر دەستوورا رۆمیا
بە تورکی دەبێژیت بویرون ئەفەندی
قەلوونە لێ تەرا
وەرە ...نەمایێ ...نەمایێ ..نەما ...هۆ
پاشۆ گەنج خەلیلێ کور مامێ خۆ
نەمینم لە دونیایێ
وەرە لێلێ وەرە لێلێ ...وەرە لێلێ
وەرە لێلێ وەرە لێلێ ...ئەمان ...هۆ.وەی
وەرە لێلێ ...وەرە لێلێ ...وەرە لێلێ
وەرە لێلێ ئەزێ قارش میش ناکەم
کورمامێ خۆ ل خەوەکە شیرین راکەم
چەکمەکە عابدی ل پیاکەم
شەلوارەکە شمنتەلی دەلنگاکەم
عەبایە تەمتەلی لە ملاکەم
خەنجەرەکە سالح بەگی
دەبەراکەم .
جووتەکە دەمانجێ شارێ شامێ
دەسەراکەم
ئەزێ گەنج خەلیل ئاغا کورمامێ خۆ
بمە جووتما مەیدانێ شاری راگرم
رۆژەکە مێوانە عوسمانیا ئەزێ دل نادەم
کورمامێ خۆ لە چ دەوارا سووار کەم
ئەزێ بینم خۆ بکەمە ماهینەکە
سەگلاوی خۆ دبن راکەم
گەنج خەلیل کور مامێ خۆ
سەرێ باب وبراکا ودەروجیرانێ
گوندی خۆ د خولامی سەرێ
کور مامێ خۆ کەم
پاشۆ گەنج خەلیلێ کورمامێ خۆ
نەمینم لە دونیایێ
ئەما ...ن ئەما ...ن ئەما .... ن
وەرە لێلێ ...وەرە لێلێ ...وەرە لێلێ
وەرە لێلێ .....رابم
کارە زینەکێ بۆ کورمامێ خۆ دورست بکەم
سەرزینەکێ بو کورمامێ خو دروست بکەم
کارێ بن زینەکی چێ بکەم ژ مەرجانێ
رکی یابوو بینم ل شاری ئەرزەنگانێ
قایشا بۆ بینم ل قایشا هەمەدانێ
رمەکێ لووتە کووپالێ چێ بکەم
ل دارێ حەیزەرانێ
سەر زینەکی دروست بکەم
کور تووکی پەرێ نعامێ
ئەزێ گولیفگان گولیفکالێ بدەم
شەوقەلی گولە کەوە چاردەی نیسانێ
گەنج خەلیل کور مامێ خۆ دلۆدی
بەمە جووتماشارێ مەیدانا شامی
بەل خەمێ کور مامێ من زۆر گەلەکن
بلا خەمێ خۆ برەوینیت
دەمدەما پێ بکەتە قلەو زێدەباری
جلیدانێ
ئەما ....ن ئەما ...ن ئەما ....ن
پاشۆ گەنج خەلیلێ کور مامێ خۆ
ئەز نەمینم لە دونیایێ
×××

کڵاوی تەنەکەی وەستابارام

وەستابارام یەکێک بوو لە هەژارەکانی شاری بانە. بەڵام هەژارێک نەبوو کە دەستی نەداری بۆئەم وئەو درێژ بکا. دەیویست لە رەنجی شانی و ئارەقی نێوچاوی ژیانی خۆی و خێزانەکەی دابین بکا.

جگە لە پیری ،دەردونەخۆشی سەری لێ دابوو.لەبەر سکی زلی گەلاوگەڵ دەرۆیی.خەڵکی پێ یان وابوو قۆڕە. سەر و چاوو هەموو لەشی بای کردبوو ودەم وچاوی سوورهەڵ گەرابوو. کە ئێستا بە لای دوکتۆرەکا نەوە ئەمانە نیشانەی نەخۆشی (کواشیورکور)ن وبە هۆی کەم بوونی خواردەمەنی ویتامیندا پەیدا دەبێ و نەخۆشی تایبەتی برسی یەکانی جیهانی سێهەمە.

دووکانێکی چکۆڵەی میوە فرۆشی بوو کە مناڵی گەرەک زیاتر لەبەر بیستنی چیرۆک وگۆرانی یەکانی لە دەوری کۆدەبوونەوە ،گوێیان لە قسەکانی دەگرت ومیوەشیان لێ دەکری.

وەستابارام بە سمێڵی سپی وسەری تاسی دەتگوت رەزاشایە.کڵاوێکی شاپۆی فەرەنگی بووکە لە تەنەکە دروستکرابووجارجار لەسەری دەنا ومناڵەکان پێی پێدەکە-نین .ئەم کڵاوە (سالحەمیرزا)ی تەنەکەساز بۆی دروستکردبوو کە تەنەکەسازێکی زۆر بلیمەت بوو.

دەیگوت کاتێک سەرهەنگ لەشکری فەرماندەی پادگانی بانە سواری ئەسپەرەشەکەی دەبوو ودەهات بۆ خیابان دوکاندارەکان بەدار لەتای تەرازوویان دەداویەکتریان حاڵی دەکرد.

دەدی.(نەیاندەزانی کە ئێوانی بەکەللە دەبێ بە ئاقڵ وزانا نەک بەکڵاو).

وەستابارامهەروەها شەڕی مەلاخەلیلی گۆڕئۆمەری بۆمنداڵەکان دەگێراوە کە بە شەڕی (کڵاو) بەناوبانگە.

هەروەها شەڕی ئۆمەرپاشای قەلەڕەشەی سەردەشتکە چەپەری شیاکاوی دەرگای ئاغەلی کردبوو بەتەختی پاشایی.

لەوزەمانە خەڵکی چەن دێ بە هاوبەشی کڵاوێکی شاپۆیان دەکڕی وهەرکەس دەهات بۆشار کڵاوەکەی لەسەر دەنا و لە دوواییدا لە جێی خۆی دادەناوە.

هەر کەس پانتۆڵی کوردی لەپێ کردبایە دژبانەکان بە چەقۆ نێفەکیان دەبڕی.

چارشێونوێژیان لە ژنان دەڕفاند .پیاووژن دەبوایە

دەوڵەمەنەکان کڵاووکۆت و شڵواری ماهووت وگازرۆنیان لەبەردابوو .هەژارەکانیش وەکوو ئێمە کڵاوی تەنەکەیان لەسەر دەنا وبەتاڵێکبەن دە لنگی پانتۆڵەکەیان دەبەست.

قاچیان وەکوو لوولە تفنگی لێ دەهات. دەهاتنە بەردووکان وهەروەکوو کارتۆنی تلویزیۆن خەبەردار دەوێستان وجەناب سەرهەنگیش لەم کارتۆنانە (سان)ی

بە لیباسی فۆڕمەوە بچوونایە بۆداوەتی پادگانەکان و قوتابخانەکان وسەیری هەڵبەڕکێ وسەما .خەڵک دەیان گوت ئەمە کەی ڕەوای حەقە ؟ (کەچ داڕومەریز ـ شەڵوارمەدارو بپەرهیز) کێ دیویەتی ؟

هەروەها ژاندارمەکان کە بە ئەمنیە ناودەبران خەڵکی دێیەکانیان لەسەر ئەوە کە جاجمەکەتان چوارتەختەیە وپێنج تەختەنیە، ئەسپەکەم لە تەویلە هێلکەی کردووە ،کوڕەکەت مەشموولە دەبێ بچێ بۆسەربازی،نانت بە چەتەکان داوە ،ئازار دەدا. مەئمووری سجیل ودوخانیاتیش لەوێ بوێستێ .کە بەپوولێکی زۆر ناوی کوڕەکانیان دەکرد بە کچ . (خولە وئەحەومینە) دەبووبە (خەجێ وئامین و گوڵچین) یادەبووبەپیرێکی شەست حەفتا ساڵە . تووتنی

دەرەجەچوار ودەرەجە سێ دەبوو بەدەرەجە یەک .کڵاوی ئەحمەد لەسەر مەحموود دەکراوکڵاوی مەحموود لەسەر ئەحمەد . (١)

وەستا بارام دەیگوت :

لەبەرئەم ناهەقییانە بوو کە برێک لە پیاوی ئازاومایەدار رێگای کێووکەژیان گرتەبەر و بوون بە چەتە وەکوو (حەمە تاڵ ـ سەیدعەتا ـ خولەپیزە حسین تاقە) وهەروەها چەند دەستەی تریش.پۆلیسی ئێراق، وژانداری ئێران دەرەقەتیان نەدەهاتن .هەموویان لەکون کردبوون . ئەنگێوەیەکی بەدەست و بردبوون .هێلکە و سیغاریان دەپێکا . پۆلیس و ژاندارملە بەریان هەڵ دەهاتن .جارێک قاچی ژاندارێک لە دەوەن دەگیرێ .ژاندار تفەنگ فڕێ دەدا ودەسحەوا دەخاوهاوار دەکا (دەوەن گیان تەسلیم ،دەوەن گیان تەسلیم)

هەر لەبەر ئەم زوڵم و زۆرانە بوو کەلە شەڕی دووەمی جیهانیدا چەرخیش گۆڕا وبۆماوەیەک خان وبەگەکان لە شارەکانی بانە وسەقز بە حکوومەت گەیشتن .بەڵام ئەمانیش لەوان چاتر نەبوون، خەڵک چبکەن ؟ جاری وایە لە تاو مار پەنا بۆئاگر دەبەن. خانەکان دەستیان کرد بە تالان وبڕۆ ومالْ سووتاندن و پیاوکوشتن .تفەنگچی دەیگوت: (هەڵوا دەخۆم ،فڕووجی لەژێر دابێ)یاناوی کەبابی نەدەزانی بە ئیشارەتی دەس باوەشێنی دەکرد ووبەزبان دەیگوت (لەوهەی دەخۆم لەو هەی) .

خانەکان شاری بانەیان هەمووسووتاند دەیانگوت: وەستاوفەعلەمان لەلەندەنەوە هێناوە،شارێکی ترتان بۆ دروستدەکەین . (خواخرابتر نەدا ،سەدخۆزگەبە کفن دزی هەوەڵ) ئێستێ بەعسی فاشیست خەڵک بە ماڵەکانەوە دەسووتێنێ !

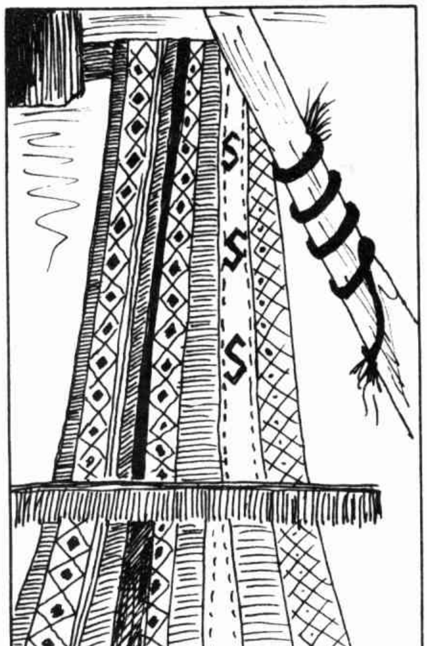

سەنعەت

سەنعەتی دەست (دەستکرد)

بە شێوەیەکی بڵاو تەقریبەن لە هەمووماڵێک هەیە. ئەو سەنعەتە دەستیانەی لەم ناوچانە هەن ،دوو بەشن ،یەکیان **رستن** ، ئەوی تریان **کردن (تەنین، ـ چنین)**ە .

بەرکاری ئەم سەنعەتە**خوری ومەرەز و ...** ە.ئامرازی رستن هەر **تەشیە** بەڵام بۆ کردن ئەو ئامرازەی لازم بێ لەدار و تەختە دروست دەکرێ . کرەکانی سەقز شێوەیەکی سادەیان هەیە ودەکرێ بڵێین ، تەنێ خەڵکی خۆ جێیی دەکاریان دێنن وبرێتین لە :

پۆپەشمین ـ ئەم کرە نەوعێک **شەمەدە** بەنەکەی باریکان دەڕێسرێ و دوو تەختە یەو هەردووکیان تێک دەکرێنەوە . بۆ پۆپەشمین زۆرتر **مەرەزی سپی**بەکار دێ چونکە زۆر نەرم و زەریفە .

پۆپەشمین جێ جێ رەنگی جیا لەئی تەختەکەی تێوەدەدرێ ، بەمجۆرە جوانتر دەبێ.

پۆپەشمین زۆرتر هاوینان کاتی حەسانەوەبۆ رەواندنەوەی مێش ومەگەس بە خۆ دادەدرێ .

بوزوو (شاڵ)ـقوماشێکە بەلانی زۆرەوە دەسانیمیتر بەرینە و درێژایی چەند میترێک دەبێ . خەڵکی ناوچەی سەقز بەم قوماشە دەڵێن شاڵ .**بوزوو** ، بۆ دروونی **رانک و چۆغەکە** بەرگێکی زۆر جوانی کوردی یە بەکار دێ. ئەم بەرگە ئەگەر چاک و تەواو بدروێ زۆر لەبار ورێک وپێکە تەختەی بووزوو بۆڵەوەی

بەرین بێ و رانک وچۆغەی تێ بێ بە پانەوە دەسەر یەکتر دەکرێنەوە .

بەرماڵ ـ هەمان سەججادە، یە و دوو تەختە (پارچە) یەتیک دەکرێنەوە .بەرماڵ میتر ونیویێک درێژە و میترێک وبیست سانیمیتریش بەرینە بۆ کردنی بەرماڵ زۆرتر دوو رەنگی **سپی و رەش یا سپی و قاوەیی** بەکار دێ .

جاجم ـ هەر وەکووبەرماڵە بەڵام بەرینتر ودرێژترە و رەنگی جۆربەجۆریشی تێوە دەدرێ . جاجم زۆرتر .بۆ دەستەنوێن(**بەستەک**) ئیستیفادەی لێدەکرێ .

بەڕەیا گلیم :

نەوعێک رایەخە نەخش ونیگارێکی سادەی هەیە زۆریش بەدەوامە بەڵام ، رەواجێکی باشی نیەو کەمتر دە فرۆ شرێ .

هۆزو عەشیرەتەکانی سەقز و وەزعی جوغرافیایی ناوچەکانیان :

ئەرگەرچی مەبەست لەم عونوانەی سەرەوەتەنیا شەرحێکی کورتی تایبەتەکانی، هۆزو عەشیرەتیسەقزوئەوزاعی جوغرافیایی ناوچەکەیانە بەڵامچونکە گەلی کوردهەمیشە ئازایەتی ووەتەنخوازی خۆی ئیسپات کردووە ،بێ جێ نیە بە کورتی باسی پێشینەی مێژوویی و فیداکارییەکانی ئەم گەلە ئازایە بکەین مێژوو شاهیدە چ پێش ئیسلامەتی چ پاشان ، گەلی کورد بۆ کوژاندنەوەیئاگری فیتنەو ئاژاوەو ئەو بەلاَ و کارەساتانەی رووی کردۆتە وڵاتی کەو ناڕای ئێران بە گیان و بەدڵ تێکۆشیوەو بۆ پاراستنی شکۆ وعەزەمەتی، گەڕناسی خۆی نواندووە و دوژمن و نەیارانیلەرزاند- ووە و تەزاندووە .

ئەم گەلە بوێرەکە لە رەگەزی ئارییە زەمانێک بەرسینگەی لەشکری یۆنان کە رووی دەئێران کردبوو بری یەوە.کاتێک دەهەزار یۆنانی خەریک بوون لە ئێران بگەڕێنەوە گەلی کورد لە چیل سەخت و رژدەکانی کوردستان وای قارەمانەتی و ئازایەتی نواند کەنەک هەر دوژمنی زۆر بەتوندی تێک شکاند بەڵکە هیممەتی بەرز و نیشتمانخوازانەی خۆشی نیشان دا ئەم حەقیقەتە لە قسەی دوژمنانیشدا دیارە و خراوەتە سەر رووپەڕەکانی مێژوو ،بە درێژایی دووسالآن حوکمڕانی و دەسەلاَتداری عەرەبان لە ئێران، گەلێکی لە هەموو گەلەکانی تری زۆرتر وەتەنداری نواندووە و هەمیشە بۆ کز کردنی دەسەلاَتی بێگانان لە ئێران خەباتی کردووە ، گەلی کورد بووە .بۆ نموونە لە راپەڕینی

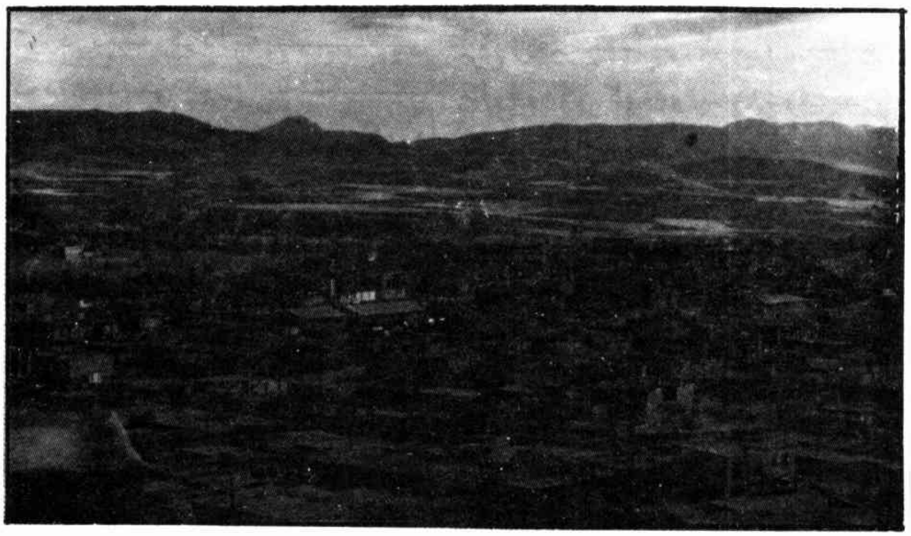

سەربەستی خوازانەی باقووبی لەیسی سەففاریدا خۆی لەهیچ فیداکارییەک نەبواردووە و (سالّی بیست و نۆی هیجری قەمەری)، لە شەڕ دەگەڵ تورکە غوزە وەحشییە- کاندا ، تەئسیرێکی زۆری هەبووە ،کاتێک مەغوول پەلاماری ئێرانیان دا ،ئەگەر چی جێگەی ژیانی کوردان چیا و رەوەز و زەرد و ماهـووە بەڵام ئەو ئاگرە بێئامان و

ماڵ وێرانکەرە ئەوانیشی گرتۆتەوە و هەزاران ماڵە کوردی کردووە بە دەستە چیلەی خۆی،ئەمما چونکە نیشتمان خوازی خووخدەیەکی غەریزی و فیتری کوردانە، قەت لەبەر بەهێزترین دوژمنانیش نەبەزیون و نائومێد نەبوون و هەمیشە لە کەمیندا بوون تا دوژمنان لە مەملەکەتی خۆیان دەرپەڕێنن بۆ نموونە،ساڵی ۷۱۲ ی هیجری چەند تایەفەی کورد بەسەرکردایەتی بەدرووددینی کورد بەشێکی سپای مەغولیان کوشت، کورد لەبەر پەلاماری تەیموریش راوەستاوە و غایەتیئازایەتی نواندووە،مامۆستا رەشیدی یاسەمی خودای لێ خۆش بێ، لە کتێبی "کورد و پەیوەندە رەگەزی و مێژوویییەکانی" دا دەنووسێ: "... لەساڵی۸۰۳دا ئەودەمەی تەیمورلە بەغداوە دەچوو بۆ ئازەربایەجان، کوردان لە شارەزوور زەبرێکیان لێدا نەیێتەوە..." بە دەوری سەفەویش هەرچەندە زوربەی پاتشاکانی ئەم سیلسیلەیە زوڵم و زۆریان لە کوردان دەکرد بەڵام نەیاندەتوانیچاو لە گەڕناسی و فیداکاری ئەم گەلە بۆ پێشگرتنی هێرشی بێگانان بپۆشن و ئەغلەب هێندێک سنووری وڵاتیان پێ دەسپاردن تا لە بێگانانی بپارێزن،بەشێکی سپاکەشیان

لاوی ئازای کورد بوون، زەمانی شاعەبباسی گەورە، پایەیەکی گرینگی لەشکری ئێران عەشایری موکری بوون. وەختی راپەڕینەکەی نادر و بزووتنەوەی ئازایانەی بۆ وەدەرنانی بێگانە وبووژاندنەوەی عەزەمەتی ئێران، تایفە کوردەکان هیچ چەشنە یاریدە-یەکیان لێ دریغ نەکرد، لە دەوری زەندییەشدا کورد بۆ خزمەت کردن و پاراستنی سەربەخۆیی ئێران،لەجاران زۆرتری خەبات کرد و فیدا-کارییەکی کەم وێنەی نواند. پاش برانەوی حوکوومەتی زەند وەکوو دەوری سەفەوی تووشی بەدرەفتاری و دوژمنایەتی قاجاری تورک بەتایبەتی ئی سەر زنجیرەی ئەو بنەماڵەیانی ئاغامحەممەد خانی قاجار بوون سەرەڕای ئەمە ئاغا محەممەدخانیش وەکوو هێندێک شای سەفەوی بۆ سەرکوت کردن و لە نێو بردنی یاغی و دوژمنەکانی

مەملەکەت دەستی نیازی بۆ ئەم قەومە رەشید و وەتەن پارێزە درێژ کرد،سەروکێکی کورد بەناوی سادقخانی شکاک بە پیاوەکانییەوە رەگەڵ سپای «دامەزرێنەری قاجارییە» کەوت بۆ بنەگرتوو کردنی دەسەڵاتی قاجار و لەناوبردنی دوژمن و نەیاران کۆمەگێکی زۆری کرد،بەکورتی ئەم گەلە بەدرێژایی مێژووی ئێران، هەمیشە بۆ قایمکردنی بنچینە کانی عەزمەتی ئێران و پاراستنی سەربەخۆیی ئەم وڵاتە، گیانی خستۆتە سەربەری دەست ولە مەیدانی شەڕدا لە بەر دوژمن راوەستاوەوخوێنی رژاوە.ئێستاش پاش رابردنی چەند قەڕنان دابورەسم و خوو وخدەی ئێرانی یە-کانی باستانی بەرنەداوە و پەیوەندی خۆی لەگەل ئێران و گەلانیتری ئێران پاراستووە،ئەمڕۆ بەشێکی ئەم گەلە شارنشینە و بەشێکی دێنشینە و بەشێکیتریشی ژیانی

عەشایریان هەیە ،والەخوارەوە باسی عەشایری سەقز و وەزعی جوغرافیایی ناوچەکەیــــان دەکەین:

عەشایری دەوروبەری سەقــز

بەگشتی عەشایری دەورو-بەری سەقز بەتەرتیبـــــی ژمارەی نفووسیان بریتییــن لــــە :

١ -فەیزوڵڵا بەگــــی
٢-تیلەکۆ ٣- سەرشیــــو
٤ -گەورک -عەشایریخوڕخوڕە

فەیزوڵڵابەگی :گوندستێن (**دەستان**)ی فەیزوڵڵا بەگی شامیلی بەشی رۆژهەلات و باکووری رۆژهەلاتی سەقــزە و لە رۆژهەلاتەوە بە چەمی (**ساڕووخ**)ی خاکی هەوشــار و بەشێکی تێلەکۆوە نووساوە و لە باکوورەوە پاڵی وە ناوچەی فەیزوڵڵا بەگـــی مهاباد داوە و لە رۆژاوا-شەوە بەشاری سەقز وڕێگەی ئیسفالتی (**سەقزبۆ تەورێز**)ە وە نووساوە و لە جەنووبەوە بەشێکی خاکی تیلەکۆوە یــە کاری گرینگی خەڵکــــی گوندەکانی ،کشت و کاڵــە بە تایبەتی چاندنی **گەنم و جۆ وتووتن و** رەنێوهێنانی میوەجات . لە هێندێــک گوندی، کاڵەکی زور چاک و شیریــن رەنێو دێ .

تیلەکۆ - گوندستێنــی تیلەکۆ لەنێوان گوندستێنی کەرەفتوو و فەیزوڵڵا بەگی و خوڕخوڕە هەڵکەوتووە .

عەشایری تیلەکۆ دووتایفەن (دونارو هەمەوەیسی)کـاری عومدەیان چاندنی نۆک وگەنمو تووتن چەقاندنە. هێندێکیان خەریکی ئاژەڵداریـــــن هەندێک لە گوندەکانی تیلەکۆ نێوەندی رەنێوهێنانـــی تریێ زۆر چاکن.

سەرشیو-گوندەکانـــی سەرشیو کەتوونەتە جەنووبی سەقز و لەرۆژ هەلاتەوە بە خوڕخوڕە و لەرۆژاواوە بە گوندستێنی گەورک وبەشێکی گوندەکانی دەورەی بانەوە نووساون . ئەم گوندستێنـە لە جەنووبەوەتا (**کۆتەڕەش**) سنووری ئێرانی گرتۆتـەوە عەشایری سەرشیو دووتایفەن **وەکیلی و سوڵتانی .**

گەورک - گوندستێنـــی گەورک دووبەشە .بەشێکیان ناوی هەر گەورکەو نـاوی ئەویتر گوندستێنــــی (مەرخوزی)*یەو بەگوندستێنی **سەرشیو و گەورکی مەهابـاد** و نەمەشیوو (**شوێ**)ی بانــە وەنووساوە . ئەم گوند-ستێنە رۆن و خوری چاکـــی هەیەو زور بەی عەشیرەتــە کانی مەڕدارن .

خوڕخوڕە -کەوتوتەنێوان گوندستێنی تیلەکۆو بـــە-شێکی خاکی **مەریوان وسەر-شیو** .بەلای روژاوادا پاڵـی وە (**میشیاو**)ی خاکیعێراق داوە . عەشایری **خوڕخـوڕە** پێنجتایفەن : ١ -**سوڵتانـی** ٢ -**شاپەرست** ؟!!! (**رخزا دی**) ٣- **کەڵهوڕ** ٤ **شێخەکانـــی مەولان ئاوا و بست** ، ٥ -**گەلاڵی** . کاریعەشایری ئەم ناوچەیە زۆرترمەڕداری یەو هێندێکیانیش کشـــت و کاڵ دەکەن.

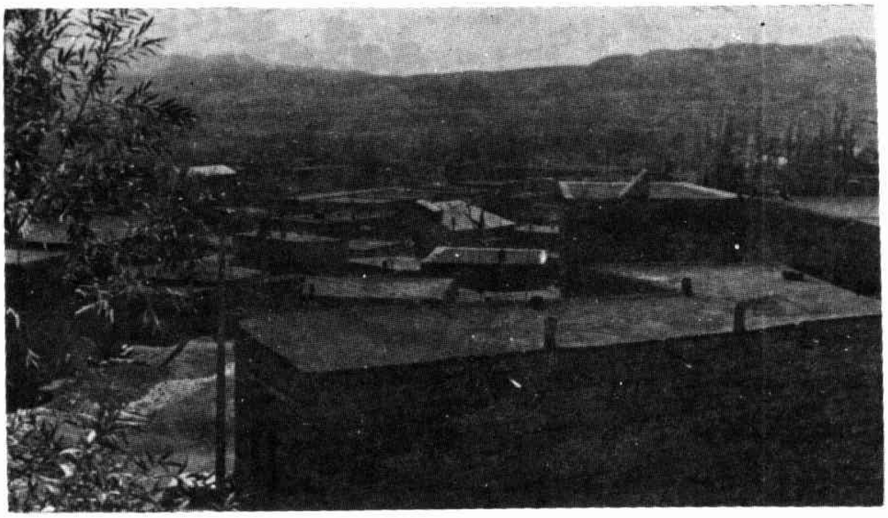

هەواری شیعر

شاری خامۆشان

ع. حەمەنانی

تاقە کووچەی شاری خامۆشان ،
خۆ لە پۆتینێکی نەرمە ،
قرچە قرچی نیوەڕۆی هاوینە ،گەرمە ،
چۆل و بێ ئاوایی‌یە ،
زۆر لە مێژە هاتوچۆی تیدانیە .... "
ئەمنی ڕێبوار ،
ئارەقەم تک تک لە ڕوومەتێ دێتەخوار ،
دەیکوتم ماندوو و شەکەت ،
دەچمە پێشێ ،
خۆرەتاو دنیا دەسووتێنێ دەڵێی گیا نمەدەکێشێ
جێگە پێ یەک ،
جێ دەمێنێت ودەبێتە نەخشی ڕێیەک ،
ڕێیەکی سووتاو بە تیشکی داخ وگەرم ،
خۆ لە پۆتینێکی نەرم....

*

ڕێزە ماڵێک دێتە بەرچاو :
تۆز لەسەر نیشتوو ،
لە دەس چوو ،
دەرک ودیواری بەسەریەکدا رمیو ،مردوو ،
ئاخرین ماڵ :
کاول وویران و رووخاو ،
چاوەیەکی نیوەسووتاو ،
دارو کاریتەی شکاو ،
باخچەیەکی ئیشک،بێ گیا ، تێک دراو ،
جۆگەلەی تینووی دلۆپێک ئاو ،
چۆل و بێدەنگ ،
ماتوبێ ڕەنگ ،
دەرکی ژینی داخراو ،
سەردەمێکی کۆشکی ئاواتی منی ئاوارەبوو .

*

تاقە کووچەی شاری خامۆشان ،
خۆ لە پۆتینێکی نەرمە ،
نیوەڕۆی هاوینە ، گەرمە ،
شوێنی پێیەک ،
نەخشی ڕێیەک ،
یادگاری ئاخرین میوانی شارە ،
دوور....کوندێک خەم دەخوێنێ :
ئاخۆ لەم ڕێگایە کێ ڕێبوارە ئەمجارە..؟

*

قوربان وەرە قوربانە سا بمکە بە قوربانت
ڕەنگین کە بە خوێناوم کاکۆڵی پەرێشانت

ئازادیە ئەم ڕۆژە سا فەرموو بە ئازانە
تیرت لە کەمانت خە بۆ قەتڵی شەهیدانت

(حەریق)

مووەدەتێکە من گرفتارم بە دەس سەوداتـــــەوە
بووم بە داوی چینی زولف و پەرچەمی تاتاتــەوە

« ناری »

قەت لەژێرباری ژیانا دەرنەچووم پیاوانە مام
ڕەنگی زەرد وپشتی کۆمم شاهیدە بۆموددەعـام
شەرتە باری ژین بەسەربەرزی هەتا مەنزڵ بەرم
قەت نەترسم ،ڕانەوەستم ،ڕێگە ببڕم بــەردەوام

گۆران

ڕۆڵەی بێ دایک

نە ئاخ لە سینەدا ئەخواتەوە پەنگ
نەفرمێسک ئەتوانێ برژێ بەبێ دەنگ

نەز مان ئەوەستێ لەمە زیاتر
نەقەڵەم وەک لاشەی مردووی ساردوسڕ

نەفام لەجێگای خۆی ئەمێنێ نە هۆش
دیمەنێ من بینیم بەرد دێنێتە جۆش

کێ دایکی ئەتوانێ بێنێتە بەرچاو
بەمەرگی تاقانەی جەرگی هەڵقرچاو

دامابێ لە دەشتێ،هاواری بەکەس
نەگاهیچ..هەرخۆی بێومەیتی کوڕی بەس

تاسەیری دیمەنی وەها کاریگەر
کام ویجدان نادا تەبەرنووکی نەشتەر

بەڵام ئاخ ئەوەی من دیم بەمدووچاوە
مەینەتێکی سووکە ئەمەی بەڵاوە

بەک دایکی کوڕمردوو،دیم کۆرپەی ساوا
لای مەیتی دایکیا فرمێسک لەچاوا

کەوتبوو بەبێ شیر،بێ لاوانەوە
ناوجەرگی ئینسانی ئەچووزانەوە

کوردی

چێشتم ئەمرۆ ژەهری مارو رووحی شیرینم نەهات
زامی کۆنەم هاتەژان ومەرهەمی برینم نەهات
من خەمم خواردوخەمیش خوێنی جگەرمی خواردەوە
بۆیە گریام چەند بەچەندفرمێسکی خوێنینم نەهات
خەم سەری لێدا مویارمقەت سەرێکی لێ نەدام
سەبروهۆشم ڕۆیی وغارەتگەری دینم نەهات
دل دەسووتێ چین بەچین دەشکێتە سەریەکڕوەک فەنەر
خاوەنی رووی ئاتەشین وزولفی چین چینم نەهات
دیدەوەک هەوری بەهاران خوێن دەگرێنی وسەدای
پێکەنینی خۆنچەیی نەوسەبزەپەرژینم نەهات
گۆی سەرم چەوگانی میحنەت دایەبەرخۆی رایڕفاند
وای عەجەب بۆشاسوار وخانەیی زینم نەهات

تاهیر بەگ جاف

ئەسڵی خەزانی هیجرە رسمی زەمانی دوونە
دەردی فیراقی یاران تەقدیری کاف ونوونە
دنیا بەرەسمە وایە بەزمی وەکوو بەڵایە
عەیشی وەکوو جەفایە بادە بەرەنگی خوونە
بێزارە تەن. لەهیجران چاویش پڕەلەگریان
چبکەم عیلاجێ قوربان؟دل عاجزو زەبوونە
شیرینە وەسلی یاران چونکەدەگاتە هیجران
نازانی رووحم ئەمما چەندتاڵ وترش وتوونە
لەژێرخەما مەوەستە فەرموو دەست بهێنە
خزمانی شادمانە (طاهر) مات وزەبوونە

شوکری فەزلی

ئیش کەرووی ئێستێ لەهەوراز ەسەرەولێژی نەکەی
بیری دووریشی دەوێ هەربەدوعا ونوێژی نەکەی
گێرە شێوێنێ کەکای کۆنی بەبادا نەکنت
چاکە هەرلێی خوڕی سەیری دەم وکاوێژی نەکەی

حەیفە چاوی کەجەفا کوڵە وەژی تێ دەوەژانند
تۆ بەکلچۆکی وەفات عەینی گەلاوێژی نەکەی
سەرەتای ئیش هەموو یەک بوونەئەویش نابێ هەتا
هەربرینێ کەلە دلدا هەیەساڕێژی نەکەی
قەومی بێ سەر نیە ئیمرۆ لەهەموو عالەمدا
دەتەوێ تاجی سەری بی بە هەوا گێژی نەکەی
شا وەکوو شایەکی شەترەنجە لە عالەم ئیمرۆ
گەورە قانوونە قسەی کورت ئەوەیە درێژی نەکەی

بۆ هەر دەنگێک لە زمانی کوردیدا ناوێکی جیاواز هەیە و زمانەکەمان لەم بارەوە زۆر دەوڵەمەندە .ئەوەی لەم وتارەدا نووسراوە تەنیا بەشێکە لەو بابەتە .

رەنگ بێ لەهەر لەهجەیەکدا ناوێکی جیاوازی تریش بۆ ئەم دەنگانە هەبێ،خوێنەرانی بەڕێزی سروە دەتوانن کەموکووڕی و ناتەواوییەکانی ئەم باسەمان پێڕا بگەیەنن و بۆ کامڵ کردنی یارمەتیمان بدەن،خوایاربێ لە ژمارەکانی داهاتوودا کەڵک لە نووسراوەکانتان وەردەگرین .

"سروە"

دەڵێن موعجیزەی حەزرەتی سولێمان ئەوە بووە کە بە زمانی هەموو گیان لەبەرێکی زانیوە وقسەی لەگەڵ هەموان کردووە لە دێوودرنج رابیگرە هەتا مێرووله ومێشووله .

راستە کە زانینی زمانی ئەو هەموو گیان لەبەرەی خودا خوڵقاندوونی موعجیزەیە بەڵام ئەگەر بیری لێ بکەینەوە زۆر سرنج راکێش و خۆش و کەیف بزوێنیشە ،وەرن سەرێک لە باغ وبێستان ودەشت و کێوەکانی ولاتەکەمان بدەین جا لە هەر جێ یەکی ئەو ولاتە پان وبەرینەبین جێگامان کوێستانی زەنوێری کوردەواری بێ یا بێروون (کەویر) و(قاقڕی) بەشی نێوەڕاستی ئێران بێ، لە قەراغ ئاوەکانی دەریای خەزەر یا خەلیجی (ئاودرگە) فارس بێ لە هەر جێ یەک بێ، وەرن تاوێک گوێ هەڵخەین بزانین چەند جۆرە دەنگمان گوێ لێ دەبێ ولەشەوو رۆژدا ، چەند جار مەستی چریکەی بولبول وباڵەو باڕەی بزن و مەڕەکێوی وگمەی کۆترو قاسپەی کەو........ دەبین ، خودا پێمان بڵێ و ئەوهەموو جوانی یەمان پێ رەوا ببینێ .

خوالێ خوشبوو ماموستا هێمن لە سروەی ژمارە۴و۳ دا وتارێکی جوانی لەبارەی (راوەتاژی)دا نووسیبوو لەودا چەند رەنگ و دەنگی تاژی (تاجی) ناساندبوو هەر ئەو کارە بوو بە هەوێنی ئەوەی کە وەبیر مووسیقای گەرمو روحپەروەری کێووده‌شت و مێرگەکانی ولاتەکەم بکەمەوە وئەوەی خۆم بیستوومە یا بۆیان گوتووم بیهێنمە سەر کاغەز ،بەڵکوو سروەی خۆشەوێست چاپی بکا وببێتە بزوێنێک بۆ خوشک و براکانم هەتا ئەوانیش ئەوەی لە دەستیان دێ ودەیزانن بینووسنەوە وبڵاوی بکەنەوە ، بە یارمەتی ماموستایان وچازانان فەرهەنگێکی پاراو لە دەنگ ورەنگ و....(هتد) بنووسرێتەوە .

تەنیا سەر چاوەی زانینمان لەم بارەوە کارەبەنرخەکانی **ماموستا خاڵ و ماموستا عەلائەدین سەجادی و ماموستا شوکروڵڵای بابان و ماموستا بۆرەکەیی نەبێ** .ئەگەرچی ئەوان زۆریان حەول داوە بەڵام بایەخێکی کەمتریان بە دەنگەکان داوە .

تەنیا **ماموستا زەبیحی لە** قامووسەکەی خوێدا هێندێکی لەم دەنگانە هێناوە و بەس.

چاکەوا بوو ئەگەرئەوان تەنیا رچەیان شکاندووە ئێمە پێیدا برۆین و نەیەڵین ئەم رێگەیە کوێر بێتەوە .

شتێکی کە پێویستە بە خوێنەرانی بەڕێزی رابگەیەنم ئەوەیە کە ئەودەنگ نامەیە کەم وکورتی زۆرە .بە بیری خۆم کردوومەتە چەند بەش ولە رێزکردن بە پێی پیتەکانی "الف وب"چاوپۆشیم کردووە ،هیوادارم بمبوورن .

١ـ دەنگی گیان لەبەری چوارپێ دەستەمۆ یا کێوی

بزن = دەهێرێنی (هێراندن)
گیسک = دەبێلێنی (بێلاندن)
مەڕ= دەکاڕێنی(کاڕاندن)
بەرخ = دەباڕێنی(باڕاندن)
کەڵ وگامێش = دەهۆقێنێ ، (هۆقاندن،هۆقە)دەفشقێنێ (فشقاندن ،فشقە) دەمشێنێ (مشاندن،مشە) دەهاژێ (هاژان ، هاژە)
گاومانگا = دەهۆڕێنی(هۆڕاندن، هۆڕە)دەبۆڕێنی(بۆڕاندن بۆڕە)دەهاژێ (هاژان)
ئێستر (یستر)= دەزوقێنێ (زوقاندن ، زوقە)
بارگین ومایین = دەحیلێنێ (حیلاندن ،حیلە) دەپڕمێنێ (پڕماندن،پڕمە)
بەران = دەمرقێنی(مرقاندن مرقە)
وشتر ولۆک = دەلرفێنێ (لرفاندن،لرفە) دەبلمێنێ بلماندن ،بلمە)
کەروجاشک = دەزەڕڕێنێ (زەڕڕاندن،زەڕڕە)و........
پشیلە= دەمیاوێنێ(میاواندن میاوە)
سەگ = دەلوورێنێ(لووراندن لوورە)دەنووزێنێ(نووزاندن نووزە) دەمڕێنێ(مڕاندن ـمڕە) دەقرووسکێنێ(قرووسکاندن قرووسکە) دەوەڕی (وەڕین)
گورگ = دەواقێنێ (واقاندن واقە)
بەراز= دەفشقێنێ(فشقاندن فشقە)
ورچ = دەبۆڵێنێ (بۆڵاندن بۆڵە)دەهۆڕێنێ (هۆڕاندن هۆڕە)
تاژی (تاجی) = دەناسکێنێ (ناسکاندن،ناسکە ،ناسکەناسک)
شێر= دەنەڕڕێنی (نەڕڕاندن نەڕڕە)
هەور= دەگرمێنێ

پاشماوەی باسی ئەدەبی......

بێنرخ شتە سەرەکیەکانی ژیانی کومەڵ هەموو کومەڵ نەک تاکە کەسێک یان بەشێکی بچووکی وەربگرێ لەم سەردەمەدا زۆرجار دەبینین کە شاعیرێک لە کومەڵەکەی خۆی یاخی دەبێ و دژی هەموو کومەڵ رادەپەڕێ،بێ ئەوەی بەشە چاکەکەی کومەڵ جوێ کاتەوە ،لێرەدا هونەرەکەی وی پڕ دەبێ لە رەش بینی و نائومێدی و بێزاری لە ئینسانیەت

لە کۆتاییدا دەڵێین شیعرێک کە تەنیا لەپێناوی شیعردا گوترابێ هەرگیز دەلیلی ئازادی شاعیر نیە بەڵکوو بە پێچەوانە خۆ شاردنەوە و راکردنە لەدەست ژیان کە ئەوەش دروست مانای کۆیلەتی و نەبوونی ئازادی یە

ئازادی هونەری هیچ کاتێک لەخۆبەستنەوە بە کومەڵ جوێ ناکرێتەوە و هەردووکیان پێویستی بۆیەکترو ناتەواوی یەکدی تەواو دەکەن هەر بۆیەش هیچ کاتێک نابێ شاعیرێک وا هەست بکا کە هیچ ئەرکێکی لەسەر شان نیە و هەرچی بیلێ و نەیلێ ئازادە بەڵکوو ئەو مەزن ترین و پیرۆزترین ئەرکی لەسەر شانە کە ئەویش چاوکردنەوەی خەڵکە بۆ ژیان کەواتە وەکوو گوتویانە " شاعیر و نووسەر وەستای بیناکردنی بیر ورای خەڵکن

تەواو

ئاوڕێک وەسەر مێژووی کوردستان

گەڕانەوەی دەهەزار یۆنانی

"ع. بەسەرمەنی"

نێوەرۆکی ئەم باسە بریتی یە لە گەڕانەوەی دەهەزار سەربازی یۆنانی بە سەرکردایەتی گزنفۆن (١) لە (بابل)ەوە بۆ مەوتەنی خۆیان، یۆنان .

بەڵام بەر لەوەی بزانین کوردستان لەم بەینەدا چ نەقشێکی بووە وچ دەورێکی بینیوە، باشترە کەبەکورتی و سەرپێیی چاوێک بە سەرجەمی رووداوەکە دابخشێنین وتەنیا لەو وەختەدا بکەوینە شوێن ئەم لەشکرە دەهەزارکەسی یە کەپێ دەنێنە شاخ وکێوەکانی کوردستان وئەم کەوتنەشوێنە پێ بەپێ درێژە دەدەین تاکوو کەوشەنی کوردستان دەبڕن و دەچن دەخاکی ئەرمەنستانەوە ئێمەش لە سنووری ئەرمەنستان را دەگەڕێینەوە .

لەخێڵی مێژوو نووسانی یۆنانی لەمەر سەردەمی هەخامەنشی یەکانەوە (٢) سێ کەسیان لەوانی دی بەناو بانگ تر ونووسراوەکانیان بەکەلک ترە .ئەمانەش (هرودت) (٣) و (کتزیاس) (٤) و ئەم سێ مێژوو نووسە لەگەڵ هەخامەنشی یەکانها وچەرخ بوون ولەنزیکەوە شارەزایی یەکی تەواویان لە چلۆنایەتی ژیانی ئەوانە هەبووە وکتێبیان لە سەر نووسیون .

لەم بەینەدا گزنفۆن لەوانی دی بەختەوەرتر بووەو هەرچی نووسیویەتی ئەمڕۆ بە تەواو و کەماڵی گەیوەتە دەستی ئێمە . لەکتێبەکانی گزنفۆن ئەوەی لە بابەت مێژووەوە دوابێ و نائاوی مێژووی لەسەر بێ چوارن . کەهەر چواریان بۆساغکردنەوەی مێژووی یۆنان وئێران زۆر بەکەلکن :

هلنیکا (۱) ئاگەسیلائوس (۲) سایروپیدیا (۳) ،ئاناباسیس (۴) ئێمەباسی ئەم وتارەمان لە کتێبی چوارەمواتە"ئاناباسیس" هەڵبژاردووە .ئەم کتێبە کە بەبڕوای مێژووناسان پڕ بایەخترین کتێبی گزنفۆنەباسی لەشکرکێشی"کووروش" (۵) بۆ سەر برای خۆی " ئەردەشیری دووهەم" (۶)وشکان و کوژرانی کووروش لە نزیکی بابل و لە ئاکامدا ئاوارەوبێ دەسەلات مانەوەی دەهەزار سەربازی یۆنانی کە لەسوپای کووروشدا بوون و گەڕانەوەی ئەوان بەرەو یۆنان ، دەکا .

ئاناباسیس بەزبانی یۆنانی بەمانای"سەرکەوتنە " ومەبەست لەم سەرکەوتنە گەڕانەوە لە دەریایە بۆ وشکانی هەر وەکوو لەوشکانی را بۆ دەریا چوونیش دەبێتە (کاتاباسیس " کەبەمانای داکەوتنە " بەڵام ئەمکتێبە لەناوئوروپایی یەکاندا (گەڕانەوەی دەهەزار کەسی) ناوبانگی دەرکردووە .

لەسەر تەختی پادشایەتی ئێران کە بەمیرات بەجێ مابوو گێرە وکێشە دەکەوێتە نێوان دووبنەماڵەی ئێرانی. لەم بەینەدا براچکۆڵە هەڵدەکوتێتە سەر برای گەورە ولەشکرێکی دەکا کەسێزدە هەزار کەسی ئەم لەشکرە بەکرێ گیراوی یۆنانی بوون .

لەشکر لە گردوپەڕی ئاسیای پچووکەوە بەرەو ئێران وەڕێ دەکەوێ ولە نزیکەی بابل ئاگری شەر هەڵدایسێ لە هەوەڵ لێکداندا کووروش وەبەر دێ و لەشکرەکەی سەرکردە یۆنانی یەکانیەک یەک بە دەهۆی دوژمن بەردەس دەبن و دەکوژرێن .

یونانی یە بێ سەرکردەکان وەک لەشی بێ سەریان لێ دێ و دەکەونە بارێکی ئەستەم بەڵام گرنگ ئەوەیە کە لەم وەختە ناسکەشدا خۆ نادۆڕێنن و بەهاودڵی وهاوزبانی بۆ نەجاتی خۆیان وگەیشتن بە ئامانج سەر لەنوێ سەرکردەی تر هەڵدەبژێرن وبەورەیەکی پتەو بەرەو زێدونیشتمانی خۆیان وەڕێ دەکەون و پێوی هەموو سەختی و دژواری یەک لەخۆ هەڵدەسوون .

لەم گەڕانەوەدا رێگەیەکی‌تر هەڵدەبژێرن وبەرێی خۆیاندا ناگەڕێنەوە .

لەشکر لە ئەوپەڕی رێک و پێکیدا رێگە دەبڕێ وبەرەو پێش دەچێ و لەم بەرەوپێش چوونەدا دەکوژێ ودەسووتێنێ وتالان دەکا . بەڵام کە دەگەنە کوردستان هەردەڵێی ئەو لەشکرەی پێشوو نین . بەزمان لووسی لەگەڵ خەڵک دەدوێن وچاوی تەماحیان لە ماڵی کەس نیە ،تەنانەت دەس نادەنە پووشکەیەکیش ،خودا خودایانە بەبێ شەڕ وشوور خۆبگەیەننە خاکی ئەرمەنستان کەچی ئەمجار ئەوەکوردەکانن کە پەلپی شەڕیان پێ دەگرن و پێ لەکلکیان دەنێن .

هەرچۆنێک بێ چیاکانی کوردستان دەبڕن ولەمخانەش رزگاریان دەبێ سەیر ئەوەیە بەگەیشتنە لێوی دەریا یبە ئیدی گەورە و چکۆلەیی یان نامێنێ ورێزە پتەوەکانیان قەڵشی تێ دەکەوێ .هەندێک پەلەیانە زوو بگەنەوەماڵ ، هەندێکی دی کە گەرەکیانە بەدەستی پڕ بگەڕێنەوە ئارەزووی‌تالان و بڕۆیانەو بۆ گەڕانەوە بەپەلەنین ، و هەندێکی تریش لەم بڕوایەدان کە گەڕانەوە و لەژووریخزان چ کەلکی نیە وسەریان لەشەڕ وشووور دەخورێ . لەم بەینەدا گزنفۆنیش کە ئێستا یەکێکە لە سەرکردەکانی لەشکربڕوایەکی هەیە : ئەو(هەلە بەغەنیمەت دەزانێ و دەیەوێ لەمدەرفەتە بۆ داگیرکردنی شوێنێک لە قەراغی دەریای رەش کەلک وەرگرێ وموستەعمەرەیەک بۆ یۆنان دروست بکا .

ئەمە لەبەختی مێژوو بوو کەسەر کردایەتی ئەو لەشکرە

بکەوێتە دەست کەسێکی نووسەر وئەهلی قەڵەم وەک گزنفۆن تا کوو هەنگاو بەهەنگاوی رووداوەکان بۆ مێژووتۆمار بکا ولەکتێبی"ئانا باسیس" یا بەقەولی ئورووپایی یەکان "گەڕانەوە"دا بیهێڵێتەوە .

ئەم کتێبە لەنێونووسراوە مێژوویی‌یەکانی یۆناندا بە شتێکی ڕەسەن وتاقانە دەژمێردرێ .

ئێستا یۆنانی یەکان لە جنووبی کوردستان نزیک دەبنەوە وبێ خەبەرن کە چ رێگایەکی سەخت ودژواریان لە پێشە و دەکەونە چەلەسمێکەوە . لێرەڕا واباشترە کە رووداوەکە بەوردی لەزمانی گزنفۆنەوە ببیەین :

" ئەوەدەمەی کە سوپای یۆنان بەسەرکردایەتی "خئەری سۆفۆس" لە کێوەکان داگەڕان کەوتنە دۆڵی دیجلە .واوێدەچوو کە ئاو وگڵ ئێمەی کێشابێتە ئەم مەڵبەندە چونکە لە هیچ لایەکەوە دەرچوونمان نەبوو .سێ رێگەمان لەبەر بوو .یائەوەی لەدیجلە بدەین وبپەڕینەوە ،یا خۆباوێینە کەژ وکێوە بەسامەکان ،یان بەو رێگایەدا کەهاتبووین بگەڕێینەوە . روومان کردە دیجلە وقوولایی یەکەمان بەرمب پێوا ،بواری نەدەدا . یەکێک لەسەربازەکان گوتی . کوندە با دەکەین وپر دێک هەڵدەبەستین . ئەمەفکرێکی جوان بوو و بۆشمان دەلوا بەڵام سوارەکانی سوپای ئێران لەوبەری ئاو دامەزرابوون ونەیاندەهێشت تەنانەت سەربازێکیش پێی بگاتەوشکانی.

سەرکردەکانی یۆنان، ئەسیرە ئێرانی‌یەکانیان بانگ کرد تاکوو بۆدۆزینەوەی رێگایەکی دەرچوون پرسیاریان لێ بکەن لەئاکامدا زانیمان کە ئەگەر بەرەو رۆژهەڵات برۆین کوێستانەکانی ئێران و هگماتانەی هاوینە پێ تەخت و"شووش"ی زستانە پێتەختی شای ئێرانمان لەبەرە ،بەرەو رۆژ ئاواش دەگاتە ئاسیای بچووک وسەر لەنوێ تووشی سوپای ئێران دێینەوە. ئێمەش نەماندەویست چی دی لەگەڵ لەشکری ئێران تێکهاڵێین . کەوابوو تەنیا رێگەی ئێمە هەرباکوور بووکە ئەویش وڵاتی کوردەکان بوو .

ئەسیرەکان پێیان گوتین : ئەم کوردانە زۆر دڕن شاهەنشا جارێک بۆ سەرکوت کردنی وان لەشکرێکی بیست هەزار کەسی ناردە سەریان گشتیان کوشت و تەنانەت چۆلەکە کوژیان نەهێشتن(٧) . بەڵام ئەگەر بەشەڕو لێکدان بتوانن لە چیاکانی کوردستان دەرباز بن دەگەنە ئەرمەنستان کە یەکێکە لە وڵاتە دەوڵەمەندو پڕ نازونیعمەتەکانی شاهەنشاهی ئێران . لەوێشەوە بۆ هەر وڵاتێکی پێتان خۆش بێ رێگەیەک هەیە .

هەوەڵ بازگەی کوێستانەکان لەئێمە نزیک بوو .بڕیارمان دا بەرلەوەی کوردەکان ئامادەی بەرگری بن خۆ بگەیەنینە ئەم دەڕەوە و بیگرین ، فەرمانمان بە لەشکر دا کە لەشوێنی پێشوو نیشتەجێ بن و پشوویەک بدەن تاکوو لە نیوەشەودا وەڕێ کەوین .

لەدوای پاڕانەوەوقوربانی کردنێکی زۆر بۆ خوداکان بە تاریکایی شەو دەشتمان بڕی و لەگەڵ کازیوەی‌بەیانی گەیشتینە هەوەڵ بازگەی کوێستان خئری سۆفۆس لەگەڵ تاقمی سووکەچەک پێشەنگ بوون،منیش سەرکردایەتی پشتی لەشکرم پێ سپێررابوو ،وسەبارەت بەوەی خەیاڵمان لەپشتی لەشکر تا رادەیەک ئەرخەیان بوو دەستەی قورسەچەک لەپشتەوە لەژێرفەرمانی‌مندابوو .

لە دۆڵەکان و داوێنی کێوەکاندا گوندی کوردەکان

دیار بوون کە ئێستا هەمــوو
چۆلکرابوون وبەژن ومنداڵەوە
بەرەو بەرزایی هەڵکشابوون
وهەرچی هەیانبوو بەجێیان
هێشتبوو. ئێمە لە
خواردەمەنی هەرچی پێویستمان
بوو بردمان وریای
لەشکر بووین کەجگە لە
خواردەمەنی دەسلە هیچ
شتێکی تر نەدەن. هەرچەندە
مس و مەسینە جوانەکانیان
بۆ ئەوە نەدەبوو چاوپۆشی
لێبکرێ بەلام دەمانەویست
بەم کارە کوردەکان لەخۆ

رازیبکەین بەڵکە ئیزنی
ئەوەمان بدەن بەبێ شەڕوشوور
وبەتەبایی بە ناویاندا
تێپەڕین. لەبەر ئەمە
گەیشتباینە هەر کوردێک
پێمان دەگوت ئێمەش وەکوو
ئێوە بەپادشای ئێران
نەتەوین و ئەوە لەشەڕی
ئەوان دێینەوە. کەچی هیچ
وەڵامێکمان لێ نەدەبیستن.

پاشی شازدە سەعاتێک رێ
پێوان، ئەو دەمەی کە وڵات
تاریک داهاتبوو، لە بەرزایی
بەرەو گوندەکاندا گەڕاین.
لەکاتێکدا کە پێشەنگی لەشکر
پێی دەنایە گوندەکان،
پاشەنگ تازە لە داوێین.
دەروازەی کوێستان وە دەر
دەکەوت. لەم وەختەدا
بوو کە پۆلێکی بچووکی
کوردەکان هێرشیان کردینە
سەر، ئەمە رووداوێکی تاڵ بوو
وپێی سەلماندین کە ئەگەر
کوردەکان دەستەیەکی گەورەتر
پێکەوەنێن دەتوانن لایەکی
لەشکرەکەمان رەش بکەنەوە.
هەرلە سەری شەوێوە لە
دۆڵێکا لەشکربەزمان کردو
پەسیومان گرت، هەرچەند کە
شوێنێکی باش نەبوو، چونکەلە
بەرزاییەکانی دەوروبەرمان
قەراولەکوردەکان چاویان
لێ زیتکرد بووینەوە و
تروسکەی ئاگرەکەیان لەمەوە
دیار بوو.

سبەینێ بەیانی، ئێمەی
سەرکردە کۆبووینەوە و
دوای تەگبیر وراوێژ لێ بڕاین
کەهەرچی ئەوانەی سەربارن و
بەکاری شەڕ نایەن بەجێیان
هێڵین وباری خۆمان سووک
بکەینەوە، بۆئەوەی
دەستوورەکە بەباشی بەڕێوە
بچێ لە زارکی رێگەیەکی
تەنگەبەر وێستاین ولەشکرمان
گرتە ژێر چاوەدێری وبەمجۆرە
ئەوێ ئەسیر وشەل و کوێر
وچوارەوای کز ولاواز بوو
لەوێ جێمان هێشت ورۆیشتین
ئەوێ رۆژێ لەچەند جێگەوە
لەگەل دوژمن تێک ئالاین.
بۆ سبەینێ را رەشەبای
کوێستان هەڵیکردێ، بەلام چونکە
توێشوومان لێ برابوو لەهیچ
کوێ مەنزلمان نەخست هێرش.
وپەلاماری کوردەکانیش لەگەل
تۆفانەکە دەستی پێ کرد.

---

١) (٤٣٠ – ٣٥٥ی
پێش زایین).

٢) سلسلەیەکی پادشانی ئێران
بوون وسەرسلسلەکەیان کوروشی مەزن
ودوایین پادشایان داریوشی سێهەم
بووە لەسەدەی ٤ تا ٦ی پێش زایین
لە سەرکاربوون وپایتەختیان پازارگاد
بووە وبەدەستی ئەسکەندەری
مەقدونی محف بوونەوە.

٣) (٤٨٤ – ٤٢٥ی
پێش زایین)

٤) (سەدەی ٤ و
٥ی پێش زایین)

١)
٢)
٣)
٤)

٥) مەبەست کوروشی (صغیر)ە کە
برای ئەردەشیری دووهەم بووەونابێ
لەگەل کوروشی مەزن کوڕی کامبیز
(کبوجیە) بەهەڵە بگیرێ.

٦) ٣٧٩ – ٣٨٣ی پێش زایین.

گردوپەڕ: کەنار، (ساحل)
دەهۆ: فیلێ، (حقە).
بوار: تەنکایی نیسبێی لەوچەم و
رووبارانە، کەپیادە دەتوانێ
پێیاندا بپەڕێتەوە، (گدار)
کوندە: پێستی بزنە کەبە ساغی
دەرهاتبێ و خۆشکرابێ بۆ ئاوتی
کردن، (مشک).
لوان: گونجان وهەڵسووڕان (امکان)

٧) واوێدەچێ ئەم شاهەنشایە
داریوشی دووهەم (اخس) بووبێ کە
لە ساڵی ٤٠٤ی پێش زایین کۆچی
دوایی کردووە.

کابرایەکی گێلی ماڵ وێران هەبوو هەرچی پێیان دەگوت کارێ بکە ،دەیگوت جا بۆ لە خۆڕا خۆماندوو کەم؟ بەختی من لە مێژە نوستووە ئاخر هێندەیان پێ گوت جاڕز بوو هەتا وای لێهات ڕۆژێکی قەراری ڕانا وەدوو بەختی خۆی کەوێ و لەوێ وەخەبەری بێنێ .

زۆر ڕۆیی کەم ڕۆیی تووشی گورگێکی بوو .گورگە هەرای کرد :

ـ مامە ئەوە بۆکوێ دەچی ؟

کابرا کوتی :

ـ دەچم وەدووی بەختی خۆم دەکەوم .

گورگ کوتی :

دەباشە ئەگەر بەختت دیتەوە لێی پرسە بزانم بۆچی ئەمن هەرچی دەخۆم تێرناخۆم؟

کابرا کوتی :

ـ بە چاوان شەرت بێ ئی تۆشی پێ بلێم.

ئەوەندێ کوت ووەڕێ کەوت.دیسان کەم ڕۆیی زۆر ڕۆیی گەیشتە مەزرایەکی کابرایەک جووتی دەکرد لێی چۆپێشێ وکوتی :

ماندوو نەبی مامە!

جوابی داوە :

ـ بۆخۆت بەخێربێی،ئەوە بۆکوێ دەچی بە خێر؟

کابرا کوتی :

ـ وەڵڵا ئەوە دەچم وەدووی بەختی خۆم دەکەوم.

کابرای جووتێر کوتی :

ئەگەر بەختت دیتەوە لێی پرسە بۆچی ئەمن چەند ساڵە لە سەر ئەو پەڵە زەوییەی کارێ دەکەم بەڵام

قەتم هیچ نیە و زەوی یەکەم نان و
تۆویش ناکا ؟
گێلە کوتی :
بە چاوان ئی تۆشی لێ دەپرسم .شەوێ
میوانی کابرای بوو بەیانی هەمان
هەمان هەستا وەرێ کەوتەوە .
بە قەولی چوان کەم رۆیی زۆر رۆیی

گەیشتە شارێکی.
رەسمی ئەو شارەش وابوو هەرکەس
چووبایە دەبا شەوێ میوانی
پاشای بایە.
هەر کە کابرا لاقی دەشاری نا
وەپێش خۆیان داو بردیانە خزمەت
پاشای
پاشا کوتی :
کابرا بۆکوێ دەچی ؟
کابرا کوتی :
ـ پاشا سلامەت بێ بەختی من
نوستووە دەچم وەخەبەری دێنم.
پاشا کوتی :
ئەگەر بەختت دیتەوە ،ئەمنیش،
پرسیارێکم هەیە ئەوەشی لێ پرسە

کابرا کوتی :
بە چاوان پێم بڵێ ئەمنیش لێی
دەپرسم .
پاشا کوتی :
ئەمن ئەوە مەملەکەتم لەبەر دەستی
دایە ولێرە کەس لە من گەورەتر
نیەکەچی قەت دڵم ناپشکوێ . بزانە
لەبەر چی وایە.
کابرا رۆیی،رۆیی هەتا بەختی
خۆی دیتەوە. تەماشای کرد لە بن
دارێکی خەوی لێکەوتووە .وەخەبەری
هێنا
بەخت کوتی :
گێلە ئەوە ئەتۆی لە ترسی تۆ
پەنام بۆئەوشاخ وداخە هێناوە.
لێرەشم لە کۆڵ نابیەوە .برۆئیدی
تازە خەمێ مەخۆ رزگاریت هات .

کابرا کوتی :
بەختگیان لە رێیە تووشی
گورگێکی هاتم ئەویش پرسیاری

هەبوون دەیکوت بە بەختی بلـێ
ئەمن بۆچی هەرچی دەخۆم .تێرنا خۆم؟
بەخت کوتی :
بە گورگی بلێ پیاوێکی کەر بخـوا
تێردەخوا.
کابرا کوتی :
کابرا یەکیش زەوی دەکێلا .دەیکـوت
زۆری سەعی لێ دەکەم بەلام قـەت

بەروبووی زەویەکەم بەشی وەختاو
وەختێم ناکا.
بەخت کوتی :
ـ ئەویش زەویەکەی خەزینەیەـ
کی تێدا ئەو خەزێنەیە دەرێنـێ
زەوێ کەی چا دەبێ.
کابرا کوتی :
پاشا یەکیش دەیکوت قەت دلـم
ناپشکوێ چ بکەم ؟
بەخت کوتی :
ئەویش کچە بلێ مێردێ بکا چادەبێ.
کابرا مالێ ئاوایی خواست و وەرێ
کەوت .هات ،هات هەتا گەیشتـە

شاری پاشای .لێی میوان بووکوتی:
ـ بەخت دەیکوت پاشا کچـە
مێردی بکا چاک دەبێ ودلێ دەپشکوێ
پاشا کوتی :
جا ئەگەر وایە تاکەس نەیزانیـوە
وەرە مارەم کەوببە بە پاشای ئـەو
مەملەکەتە .
کابرا کوتی :
برۆ دایکم برۆ ئەمن تازە بەختم
وەخەبەر هاتووە ژنم بۆچیە؟ ئاخر
هەرچەندی پاشا لە بەری پـاڕاوە

بە قسەی نەکرد ورۆیی
کەم رۆیی زۆر رۆیی هەتا گەیشتـە
کابرای جووتێر کوتی :
بەخت دەیکوت :
خەزێنەیەکی زێڕوگەوا هیرات لـە
زەوێ کەی دایە ئەوی دەرێنـێ
زەویەکەی بەکەیفی وی وەبەرەکەـ
ت دەکەوێ .

جووتێر کوتی :
جا هەتا کەس نەیزانیوە هەستە
برۆین بیدەینەوە وخەزێنە دەرێنین،
نیوەی تۆو نیوەی من بەشی دەکەین
کابرا کوتی :
مامە خەرفاوی ؟ ئەمن تازە بەختم
وەخەبەر هاتووە کوا موحتاجی

ئەو جوورە شتانەم.
ئەویش زۆری لەبەر پاڕاوە بەڵام
نەیسەلماند و رۆیی.
گەیشتەوە گورگی .گورگ کوتی :
بەختت دی ؟
کابرا کوتی :
ـ بەڵێ ئەرێ وەڵڵا دیتم.دە ـ

یکوت بە گورگی بلێ پیاوێکی کەر و
گێل بخوا تێردەخوا.
گورگە کوتی :
دا بۆم بگێڕەوە بزانم چۆن چووی و
چۆن هاتیەوە وچت دی؟
سەرت نەیەشێنم چۆنی بۆ ئێوەم
گێڕاوە کابراش ئاوای بۆ گورگە

گێڕاوە.
گورگ ئامبازی بوو. کوتی :
ئەگەر وابێ لە تۆم کەرتر وەگیر
ناکەوێ.
گرتی خواردی وئاسوودە ورەحەت.
ئەمنیش هاتمەوە لەولاڕا کاڵەم
دڕا وچم پێ نەبڕا .

هەرکەس بێتوو شیعرێکی نالی لەبەرچاوی خۆ رۆنێ و بەلای خۆیەوە لێکی داتەوە و هەڵیسەنگێنێ جائەوجا ربچێتە سەر شی کردنەوەی ماموستایانی موحەقیق بۆی دەردەکەوێ کە ئەوبەڕێزانە چەندەیان لەگەڵ ئەو دیوانە زەحمەت کێشاوە وچ کارێکی گەورە و گرانیان کردووە. ئەوکاتە بە دڵ سوپاسیان دەکا ودوعای بەخێریان بۆدەکا .

لەگەڵ ئەوەدا کە ساغ کردنەوە و رێک وپێک کردن و شی کردنەوەی ئەو دیوانە لە مێژووی ئەدەبیاتی کوردی دا بێوێنەیە، بەڵام بێ کەم و کووڕیش نییە .

ئەو کەم و کووڕیانە کە لەچاو ئەوکارە یەکجار بچووکن دەتوانێ لەو بارانەوە بێ:

١ – پێ ناسی ،شیعرەکان
٢ – زێدەکردن یان قرتاندنی بەستەشیعرێک
٣ – پاش وپێش کردنی بەیت گەلی شیعرێک
٤ – بۆچوون ومانالێ دانەوەی شیعرەکان
٥ – چۆنیەتی چاپ بوون

کەلەوانەیە تەوارە ومانای شیعرێکی تێک دابێ (ئەگەر جوانی کردبێ چ باشتر) .

شک لەوەدانیە کەنووسین و باس کردن لەسەر تەوازی ئەو بابەتانە بەشێوەی دروست خزمەتێکی گەورە بەئەدەبی کوردی و ئەدەب دۆستانە، جا هەرکەسە لەبارستایی هێز و لێزانی خۆی، بۆوێنە باس کردن لەسەر بابەتی یەکەم "نالی" ناسی باشی دەوێ ولە تاقەتی هەموو کەس دانییە .

بەوهیوایەلەسایەی نووسینی دڵسۆزەکانەوە بەتایبەتی ئەو ماموستایانەی چاوەروانیان لێ دەکری ،ئەم گۆوارە خوشەویستە هەموو جارێ چەند لاپەڕەیەکی خۆی بۆ ئەم باسانە تەرخان بدا ،ئەوا لێرە لەسەر ماناو واتای دووبەیتی یەکێک لە غەزەلە هەرە جوانەکانی "نالی"دەدوێین کە بەم جۆرە دەست پێ دەکا (ل ٧٩)

ئاورێک وە : "دیوانی نالی"
ج. ئاشتی

ئەستێرە هەموو مەحوە لەنێو نووری قەمەر دا
یا شەمسی جەماڵت شەوی گێڕاوە بەفەر دا ؟

لەشی کردنەوەی ئەم غەزەلەدا کەم وکووڕی نابیندرێ تاکوو دەگاتە ئەو بەیتە .

رەنگی نییە روخساردیی رەنگین ولەتیفی
رۆشن بووە ئەم نوکتە سەباتی لەبەسەر دا!

کەلە دیوانەکەدا ئاواشی کراوەتەوە: (ل ٨٠)

" واتە : رووەمەتی جوان و رەنگینی لەبەرناسکی وشەفافی رەنگی نییە و چاو نایبینێ و ئەم شتە لای کەسانی بینا و وریا سەلمێنراوە وجێ گیر بووە چونکە چاونا توانێ شتی بێ رەنگ ببینێ "

لەپێشدا دەبێ ئەوەبزانین کە ماکە وهۆی دیتن ،بەرلە بوونی رەنگ، نوورە .

هەرشتێک کە بۆ خۆی نوورانی نەبێ، یان نوورێکی وێ نەکەوێ و ئەو نوورە هەڵنەگەڕێنێتەوە بۆچاو، نابیندرێ، بێتو نەش بیندرێ ناتوانێ رەنگی هەبێ . ئەگەر

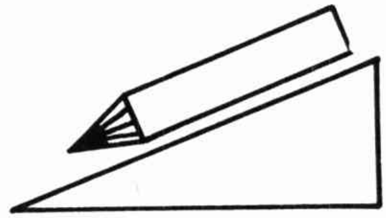

برِوامان بەوەهەبێ ،دەبینین
کە ئەو بەیتە لەگەڵ بەیتی
یەکەم و باقی غەزەلەکە
جیاوازی هەیە وەکی لەبەیتی
یەکەمدوە دەردەکەوێ شاعیر
نەتەنیا جەماڵی یاری دیتووە
بەڵکوو ئەوتۆشی دیوە کە
شەوی لێ کردووە بەرۆژ.

کەوابوو مادام کەدیتوویە-
تی یارناتوانێ بێ رەنگ بێ .

بەڵگەی تریش بۆ ئەوە کە
یار دیتراوە وبێ رەنگیش نیە
ئەوەیە کە شاعیر خۆی دەڵێ:
روخسارەیی رەنگین "

ئێستا بۆ ئەوە کەمەسەلەکە
روون بێتەوە پەنا دەبەین بۆ
فەرهەنگی زمانی فارسی
بزانین "رەنگ" بەمانای
چیە ؟ .

بۆنموونە دەبینین کە لە
فەرهەنگی "معین" و "عمید" دا
رەنگ بەمانای عەیب وعار و
ئیرادیش هاتووە .

بەوپێیە مانای ئەو بەیتە
ئاوای لێ دێ :

روخسار ورووەمەتی رەنگین و
ناسکی یاربەبێ عەیب و
ئیرادە .
ئەم نوکتەش لە چاو وبینایی
مەدا سەلمێندراوە.

هەرکەس بڕوا ناکا ،بێ و
بەچاوی من لەیار بڕوانێ .*

ئێستاکە لەسەر ئەوە
ساغ بووینەوە دەچینە سەر
بەیتێکی تری ئەم غەزەلە کە
دەڵێ :

شەوقی کەنەبێ باسیرە
مەئیووسە لە دتین
هەر شەوقی ئەوە قووەتی دینی
بەنەزەردا
(ل٨١)

مامۆستایانی بەڕێز بە دوو
واتا ئەو بەیتەیان شی-
کردۆتەوە

ئەگەر هەست وخەیاڵی
شاعیرمان لە تەواوی غەزەلە-
کەدا لە بیربێ وچاوێک بەو
دوو واتایەدا بگێڕین
دەبینین کە واتای یەکەم زۆر
بێهێزە ، چونکە ناتوانین
وەکوو ئەسڵێک بڵێین :

"چاوئەگەر شەوق وئیشتیاقی
نەبێ نابینێ وا!! "
(ل ٨١)

واتای دووهەم بەهێزترە
وراستیشە ، هەرچەند
بەپارێزەوەبۆی چوون :"
رووومەتی یار کەوەک هەتاوە
بۆتە هۆی بینین " ئەگینا
چاو لەتاریکیدا نابینێ .
(ل ٨٢)

بەپێی نووسین و چاپ بوونی
ئەو بەیتە مامۆستایان
ناحەقیان نیە ، کە
ئەمەیان وەکوو واتای دووهەم
و بەپارێزەوەهێناوەتەوە ،
ئێستا بۆ ئەوە کەدڵنیابین
ئەو واتایە راستە ، بە
دەست تێوەردانێکی کەمەوەئەو
بەیتە ئاوا دەنووسین :

شەوقی کەنەبێ ،باسیرە
مەئیووسە لە دتین
هەرشەوقی ئەوە قووەتی دینی
بەنەزەر دا

واتە : ئەگەر نوور و
شەوقێک نەبێ ، چاوناتوانی
شتێک ببینێ ، منیش کە
بەوشەوە توانیومە یاربببینم
هەر لە سۆنگەی روونکی ئەوە
وەتاوی روخساری یارهێزی
دیتنی بە چاوم داوە .(شەوقی
: شەوقێک ، نوورێک)

- بەلای ئێمەوە واژەی
"رەنگی" لە " رەنگ"و " ی "
ی نیسبەت پێک هاتووە ،مانای
شیعرەکەش ئەوەیە :

" روخساری رەنگین و
لەتیفی ئازیز بەهۆی رەنگەوە
جوان نەبووە . رەنگینییەکەی
سروشتی یە و پێوەندی و
نیسبەتی بەرەنگ (سوراو و
سپیاوە)وە نیە وکەسێک بە
سیرەتی بێ وباش بڕوانێ ئەم
راستی یە دەسەلمێنێ .

(سروە)

ژن بەژنە؟...

کەریمی قەییوومی

نەزەرت لەبارەی ژن بەژنەدا چیە؟

ماموستا مەلا رەسووڵ ......

ژن بەژنە لە نەزەر شەرعەوە حەرامە، بە هیچ جۆر ئیمکانی نیە، زەرەری ژن بە ژنە لە ئیسلامدا ئەوەندە زۆرە کە لە نووسین وگوتن نایە. قەت نەدیتراوە چواردڵ یەک بگرن ورێک بکەون وبتوانن بنکەیەکی پڕلەئەوین و خۆشەویستی پێک بێنن.

ماموستا رەبیعی ......

ژن بەژنە مەسەلەیە کە لە فیقهیئیسلامیدا باس کراوە، بەڵام زۆر ناپەسەندومەزمومە لە وڵاتی ئێمەدا نیە، ئەو ژن بە ژنە کە زۆر ناپەسەندە لەنەزەری شەرعەوە، ئەوەیە کە دوو ژن لە دوو پیاو مارە کراون، مارەیی هەر کامیان بریتییە لە حەڵاڵ بوونی نامووسی ئەو ژن وپیاوە، یانی مارەییان بۆ دیاری ناکرێ. مارەییان بریتییە لە حەڵاڵ بوونی هەرکام لەم ژنانە بۆ ئەو پیاوەکەیتر. تەنانەت لە نەزەری شەرعدا بەناوی شەغار ناوی دەبەن. شەغار لەفزێکی زۆر قەبیحە بەمانای لاق هەڵبڕینی سەگ. هەربۆیەش ئەم لەفزەی بنو بەکار دێنن تا خەڵک خۆ لەم کارە بپارێزێ.

ماموستا ئەمین ......

ژن بەژنە بۆخۆی مەسەلەیەکی جوێ نیە، بەڵکوو شاخ وبەرگێکە، گەڵایەکە لە دارێک. لە مەسەلەی ژن هێنان و ئیزدواجدا لەنێو کورد ئیشکال یەکجار زۆرە. لە ژن بەژنەدا کە بە بڕوای من زوو بەمێرددانی کچانە لەدووبارەوە دەبێ بخرێتە بەرباس.

یەکەم لەباری کۆمەڵایەتییەوە

دووهەم لەباری شەخسییەوە

بەڵام بەگشتی دەردێکی گرانی کوردە شتێکی تایبەتی نیە، دروست کراوی کەسێک نیە، دروست ـ کراوی دۆست ودوژمن نیە بەڵکوودیاردەیەکی کۆمەڵایەتییە، وەختێک ئێمە ئیعتراف دەکەین کە ئەم نەنگە هەیە دەتوانین چارەی بکەین. یانی دەبێ هەمیشە پێ لە تاوان وگوناهی خۆمان بنێین تا دوژمن بۆمان بەرزنەکاتەوە.

ژن لە جامیعەی ئێمەدا ئەبزارێکە بۆ معامەلە وەکوو شتێک کە (وجه المصالحه) بێ دەگوردرێتەوە. بۆئەوەی کەسێک بنەماڵەیەک رازی بکا کە ژنێکی پێ بدەن لە بەرابەردا وەکوو کالایەک کچێک دەدا بەو بنەماڵە.

ئومێدەوارم ئەم نەنگە بتوانین بشۆینەوە.

شەوکەت ....

...بابم خەڵاتی کردم.ڕۆژێکی بابم هاتەوە میوانێکی دەگەڵ بوو،هاتنەوە.ئەو میوانە کابرایەکی تووڕەوتۆسن و بەدفەڕ بوو، بابم قاچاقچی بوو ئەویش تووتنی بۆ ڕاپەڕاندبوو نەیهێشتبوو بگیرێ.ئەویش بەتۆڵەی ئەو پیاوەتی‌یە ئەمنی خەڵات کرد.پاش ساڵ و نیوێکی گیرا و ئێستاش ئەوە لەسەر تریاکی گیراوە و لەوانەیە بیکووژن.ئەمنیش ئەوە سەرگەردان و دەستە شکاوم.

کاک موحسینی سیددیقی

بەلای منەوە ژن بەژنە ریشەیەکی کۆن و لەمێژینەی هەیە،ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سەروبەندەی کە کورد شارنشین نەبووە، ئەو دەم کابرایەک پێنج کوڕی بووە تەبعەن داهاتیشی پتر بووە.ئەو لەبەر خاتری ئەوەکە کارکەرێکی لەماڵ دەچێتە دەر یەکی‌تر جێگەی بگرێتەوە وەژن بەژنەی کردووە یاخۆ بنەماڵە ـ یەکی هەژار ودەست‌کورت‌تەنیا توانیویەتی بەدانی خوشکی خۆی بە کابرایەکی‌تر ژن بخوازێ.

من پێموایە یەکێک لە بەڵا گەورەکانی کۆمەڵی کوردەواریە و دەبێ هەموو دەست بدەینەدەست یەک،بۆ لەنێو بردنی ئەم ئافەتە هەول بدەین.واباشە بەناوی جینایەت ناوی بەرین ئەویش لە سەدەی بیستەمدا.

خاڵ هەمزە .....

چ خودا بەردارە ئەمن پووڵێکی بدەم ژن بخوازم پووڵێکیش بدەم کچ بە مێرد بدەم. ناوەڵڵا ژن بە ژنەی دەکەم.هەم کچەکەم بە مێرد دەدەم هەم ژنێ بۆ کوڕەکەم دێنم هەم ئەو پووڵەی لەو ڕێیەدا خەرجی دەکەم بۆ ماڵ و منداڵی خۆمی خەرج دەکەم.

کاک عەلی خزری .....

ئەو باوە ناحەزە ئێستا هەیە.دەبێ دان بەوە دابێنین ڕاستەقینەیەکی تاڵ ونالەبارە

ی مادام کە هەیە دەبێ باسی لێبکرێ.بەڵام ئەگەر نەزانین چۆنی باس بکەین کارمان وەک کاری ئەو کەسەی لێدێ کە باسی زیانی سیغار ـ کێشان لەلای سیغارکێشێک بکا.ئەوسیغارکێشە ئەمەی تۆ لێی دەترسێنی ئەو بە لەش وخوێن و دەمار و پێستەوە هەستی پێ دەکا و لە تۆی باشتر دەناسێ،واباشە بگەڕێیەوە سەر ڕەگ و ریشە وهۆی ئەو باوودابە ناحەز ونالەبارە، لە بارێکی دیکەوە بۆی بچی و مەودای تێفکرین و بیرکردنەوەی بدەیە.

خەدیجە .....

...ڕەدوو کەوتم.چون ئەوەی دەبوو مێردی پێ بکەم عاقڵی سووک بوو،بابیشم بە زەبری دەمانچەی مارەی کردم.ئەمنیش بە مارە و تەڵاقەوە هەڵاتم.ڕەدوو کەوتم.ئەوە سێ ساڵە مەسڵەتم کراوە ئەمما باوە خوێن نەکراوەمەوە.

● ئیسلام چ حەققێکی بۆ ژن دیاری کردووە؟

ماموٚستا مەلارەسووڵ ....

لەنیزامی ئیسلامیدا ژن بایەخ وئیحترامێکی تایبەتی هەیە کە بەداخەوە ئێستا لە دەستی داوە.تەنانەت مافی ژیانیشیان لێستاندووە. ژن مافێکی هەیە،خودای(جل جلاله)ژنی بە عینوانی ئەمانەتێک داوە بە پیاو کە دەبێ ئەم ئەمانەتە بپارێزێ.ئەویش ئەو هەقەی هەیە کە ئێمە هەمانە و دەبێ بمانبێ.

کاک برایم ....

...کێهە...بەخودای کچ بڵێ لەل چاوی بە پشتەسەریدا دەردێنم.ئەمن ئەو حاڵ وحیسابەی نازانم.

کاک موحسینی سیددیقی......

بەداخەوە ژن لە سەرەتاییترین مافی‌ژیان بێبەشە،ئاخر ئێوە بڕوانن ژن بەتایبەتی لە دێهاتدا تەواوی شەووڕۆژی دابەش کراوە بەم شێوە:

حەیوان دۆشین،مەشکەژاندن،جلک‌ دروون هەوێن کردن،نان کردن ،دەوەکردن،ڕیخ‌ڕشتن ،

شیووکوڵ،تەون، پاش نوێژانیش لە دەشت وکێو سووتەمەنی کۆ دەکاتەوە ،منداڵداری،بەکورتی ٥٠ ـ تا ٧٠ لە سەدی ئابووری ماڵ بەدەست ژنەوەیە ، بەڵام دە لە سەدی مافی خۆی نادرێتێ

کوێخا عەولا....

کورە بابم ئەو قسانە چن،کچ و کور چ حەقیان هەیە بڵێن نا ! جا ئەگەر وایە من مردووم منداڵ لەپێشم راوەستێ و بڵێ نا .

ماموستا رەبیعی......

پێغەمبەری مەزن درووودوسڵاوی خوای لێ بێ فەرموویەتی :

ئەگەر کەسێک هات وداوای ژنی لێ کردن ئەگەر لە دینی رازی بوون واتە موسڵمان بوو لە ئەخلاقی رازی بوون واتە بە فەسادی ئەخلاقی مەشهوور نەبوو خزمایەتی لەگەڵ بکەن ئەگەر ئەو کارە نەکەن فیتنەوفەسادێکی زۆر لەسەر زەوی بڵاو دەبێتەوە و ئەو دەم ئێوە مەسئوولن ،بەڵام کاتێک ئەو قانوونە بەخراپ بچێتە گوێ شێوەی کچ فرۆشتن پەیدا دەکا . داوای دووسەت هەزاری نەغدوسەدهەزار زێر و ماشێن وشوغل وکاروسەفاریشاتێکی کە لە کارخانەی خیلقەتیشدا دەست نادا بوئەو کەسە کە ژن دەخوازێ ،ئەوەندە خاڵ وخانباجی خۆ تێهەڵدەقوتێنن وبێجێ هەڵدەدەنێ کە ئیختیار لە دەس ئەو ژن ومێردە دەچێتە دەر و ئەو کەسە ناتوانێ ژن بێنێ،کچێک ناتوانێ مێرد بکا سەرەنجام دەبێتە هۆی ئەوە کە کارەکە ببێ بە معامەلە و سەودا و ببێتە ئەو ژن بە ژنەی کە ئێستا دەیبینن .

قادر.....

چ باش و چ خراپ تازە پێوە بووم.بابم هەموو منداڵەکانی بەقوربانی خوری مەڕەکەی کرد....

● ریشەی ئەم مەسەلە لە چیدا دەبینن؟ ●

ماموستا مەلارەسووڵ ......

ئەو مەسەلە دەگەرێتەوە سەرباسی وەلی موجبیر.لە شەرعی خۆماندا ئەو باسە یانی باب یا وەلی دەتوانێ بە لەبەر چاو گرتنی ژیانی داهاتووی کچەکەی خۆی،بەمێردی بدا ،بەڵام وەلی موجبیر شەرایەتی هەیە ،کە بە بروای من لە جامیعەی ئێستای ئێمەدا زۆر بە دەگمەن هەڵدەکەوێ،ئەویش تەنیا بۆ کچە ، یانی هیچکەس حەقی بەسەر بێوەژنەوە نیە ، سەرەرای ئەوە ئەم باسە بۆ هەل و مەرجێکی زەمانی و مەکانی تایبەتییە و لە هەموو جێگایەک بەکار نایە .

خوشکەفاتم...

ئێستاش ئەوە دووساڵە تەڵاق دراوم ئەم دوو منداڵەکانم(دەست دەکا بەگریان) دایکتان کوێر بێ داخودا چ دەکەن؟

.... بەڵێ تەڵاق بە تەڵاقم پێ کراوە... بارەهاکەی من دانەنیشت .ئەمنیشیان تەڵاق دا .

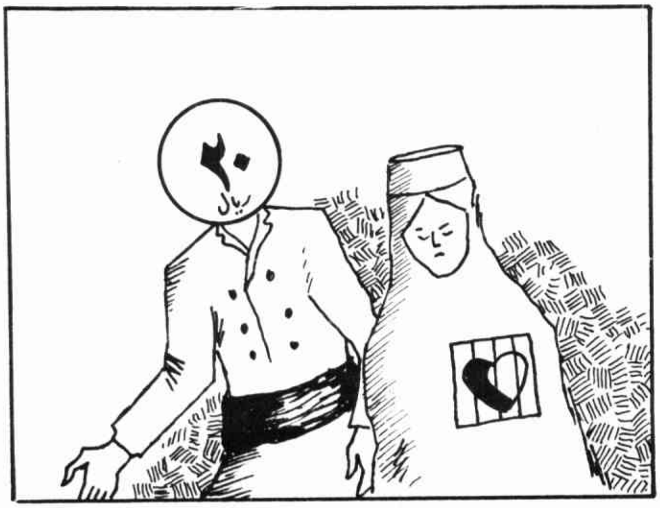

ماموستا ئەمین ....

ریشەی ئەو کارە دەبێ لەوەدا بدۆزینەوە کە بایەخ بۆ ژن دانانرێ و ژن بەناوی ئەبزارێکی کار لە جامیعەدا ناو دەبردرێ، هەڵبەت مەسەلەی ئابووری بەتایبەت لەم بارەوە کە لە پێشوودا گوتم دەورێکی بەر چاوی هەیە .

لە لایەکی دیکەوە ئەو باسانە وەک زنجیر بە یەک وەسڵن ، چلۆنایەتی ژیان و داب و

رەسم و باوی کۆمەڵایەتی لە کوردەواریدا دەبێ بە جوانی بناسرێ، جا ئەوودەم کە دەردمان ناسی و دانمان بەوەدا هێنا کەدەرد هەیە ئەمجار لە حەولی دەرمان دادەبین .

خوشکە مریەم.....
لەخودام تەڵەبە بابم لەدار بدەن و من لینگە فرتەکەی بەچاوی خۆم ببینم.

● ڕێگا چارە چیە؟ ●

مامۆستا رەبیعی ......

ڕێگا چارە زۆرە ،ڕێگا چارەی دەست بەجێ ئەوەیە کە وەک قورسی موسەکین وایە واتە مامۆستاکان،مامۆستایانی ئایین بە خەڵک بفامێنن لەبەرنامەی رادیۆییدا ،یا لە بەرنامەی وەعزی مزگەوت و جومعەوجەماعەتدا مەفاسیدی ئەو کارانەیان پێ حاڵی بکەن و ڕێنموونیان بکەن و دەست لەم باسەهەڵنەگرن. نەجارێک ، نە دووجار، نە دە جار، قسە ئەسەر دەکا لە مەغزی ئینساندا .

بەرنامەی درێژ خایەن ئەوەیە کە خەڵک بخوێنن رادەی فەرهەنگیان بچێتە سەر، تا ئەو جێگەیە خێر و شەڕی خۆیان بزانن،خۆیان ببنە مامۆستای خۆیان.

بڕواننە پەروەندەی دادگاکان،زوربەیان سەختگیری ئەشخاسە سەبارەت بە جەوانەکان ، بە کوڕیان، بە کچیان، چون زوربەی جینایەتەکان لەباری غەریزییەوە دەبێ بەرڕەسی بکرێن .

پوور ئەسنی.....
دایکەکەت کوێر بێ گەوەر ،بەخودای هەرمێ تەکێنێکیان تێدا شکاند هەتا ملی دا .

مامۆستا ئەمین .....

دەبێ بیری کۆمەڵ بێدار بکەینەوە بەرەو گەورەیی ئەم دەردەلێرەدا عەقیدەم وایە کە هەم دەبێ موتەوەسیل ببین بە شتێکی زۆر، قودرەتێکی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و هەم لە لایەکی دیکەشەوە سەرنجێکی پتر بدەینە ناوچەی دێهاتی کوردستان .

هەم خەڵک و هەم دەوڵەت دەبێ بەرگری بکەن لەکاری هیندێک لە مامۆستایانی ئایینی کە ئەم کارە دەکەن !

زارا.....
... ئەرێ وەڵڵا کوتکوتم بکەن هەرکوتەی بەرنە مەملەکەتێکی ئێستا ناچمەوە....

مامۆستا مەلا رەسوول ....

ژن بە ژنە لە جیهانی ئیسلامیدا هەڵەیە ، دەبێ بە گشتی بنەبڕ بکرێ،لە لایەکەوە دەبێ تەبسەرەیەک لە قانووندا سەبارەت بەو مەسەلە ببێ و بە هەموو سەردەفتەر و ئیمام جومعەکان رابگەیەندرێ ئەوودەم خەڵک ناتوانن ئەو کارە بکەن یانی خەڵک ئیتاعەی رێبەری ئایینی خۆیان دەکەن .

چاو لێ بکەن کەسێک کە سەبارەت بەکچی مەحرەمی خۆی، کچێک کە خودا بە عینوانی ئەمانەت پێی سپاردووە و دەبێ رێزی لێ بگرێ خەیانەتی پێ بکا ، گەورەترین تاوانە . نابێ بۆ خاتری ئەوە کە ژن بۆ کوڕی دێنێ کچەکەی چارەڕەش بکا ،بە بڕوای من ئەوانە لە ڕێزەی گەورەترین جنایەتکارانن .

جا کەوابوو لە تەواوی مامۆستایانی بەرێزی ناوچە داوا دەکەم کە کچی نابالغ و سەغیر مارە نەکەن.

داوا لە باوکەکانیا (وەلی موجبیر) دەکەم کە لە ئەمری کچ بە شوودانداهیندێک وردتر بیر بکەنەوە ،جارێ نابێ دەخالەت بکەن لە بە شوودانی(شبیە) یا بێوەژن،چون ئەو دەستەڵاتی خۆی لەبەر دەستی خۆی دایە .

لە برایانی بەرێز و خۆشەویستی کورد داوا دەکەم وەختێکی کچەکەیان گەیشتە ئەو سەروبەندە کە مێرد بکا ، لە هەڵبژاردنی هاوسەر تەرخانی بکەن و ئەو ئیزنەی بدەنێ کە بۆخۆی رێگەی داهاتووی خۆی هەڵبژێرێ.

حاجی عەلی ....
من ئەگەر پوولم هەبا ژنبەژنەم نەدەکرد بەڵام رووی بێپوولی رەش بێ .

دریژەی هەیە

ئێمە و سروە

بانە: **کاک ع.مەولوودی**

لەزمانی کوردیدا وشەیەکی ڕەسەنمان بۆ "مجلە" و "فۆلکلۆر" نیە، بەڵام گۆوار لە جێگای "مجلە" بەکار دەهێنرێ و بۆ فۆلکلۆریش کە بەمانای فەرهەنگی گەل "ە تائێستا وشەیەک دانەتاشراوە. ژن هەڵگرتن یەکێک لەو دابە ناپەسەندە کۆمەڵایەتیانەیەکە دەبێ بەربەرەکانی لەگەڵ بکرێ وهیوادارین لەو شوێنانەش کەپتر باون شوێنەواری نەمێنێ..هەڵبەت ئەوە مەبەستێکی روون و ئاشکرایە کە هەردەردێک دەبێ لە ریشەوە دەرمان بکرێ وهۆیەکانی لەنێو بچێ. بەهیوای خوا لەژمارەکانی "سروە"دا هەربەم زوانە بەوردی لەسەری دەدوێین.

تاران: **کاک محەممەدی مستەوفی**

پێشنیارەکەتمان بەدڵ نەبوو، چونکوو ئێمە دەمانەوێ بۆ پێک هێنانی زمانی یەکگرتووی ئەدەبی کوردی هەوڵ بدەین شیعر و فۆلکلۆری هەرناوچەیەک بەلەهجەی خۆی بڵاودەکەینەوە، بەڵام پەخشان وبابەتەکانی دیکە دەبێ بەزمانی یەکگرتووبێ دەستەی نووسەرانی سروە دەتوانێ بەبێ دەست تێوەردان لەنێوەرۆکی نووسراوەکان لەباری زمانەوە دەستکاریان بکا.

بانە: **کاک فارووقی قادر خانزادە**

پێش ئەوەی شیعرەکانت ببینین ناتوانین بڕیاری لەسەربدەین هەربابەتەشیعرێکی وا کەهەستی شاعیرانەی تێدا بێ و قەواعیدی شیعری تێدا رەچاوکرابێ ونێوەرۆکەکەی لەباری ئەخلاقی و کۆمەڵایەتیەوە بەکەڵک بێ لەچاپ دەدرێ

باختەران: **خوشکە مەرزییە.ر**

بەداخەوە فەرهەنگ(قامووس) کوردی ئەوتۆمان لەبەردەستدا نیە تابۆتان بنێرین.

گوندی نژویی‌بانە: **کاک ساڵح خونچەیی**

ئەگەر کوردە ئاوارەکان حیساب بکەی کەم وڵاتی دنیا هەیە کوردی لێ نەبێ.رەنگە بێ کوردی پەڕیوە گەیشتبنە ئوسترالیاش ئەڵبەت جگە لەئێران وعێراق وتورکیا وسووریا، کورد لەشوورەوی‌ش نیشتەجێن بەڵام ژمارەیان کەمترە.

سمنان: **کاک موحسینی فەقێ شێخی**

دیوانی وەفایی چاپی ئوفسێتەونەمانهێناوەتە سەر رێنووسی خۆمان.هەرشتێکتان لەسەر نووسراوەکانی سروە نووسیوە بۆمانی بنێرە، کەڵکیان لێوەردەگرین.

گوندی رەحیم خانی بۆکان: **کاک ئەمجەدی سۆرانی**

هەر شیعرێک باش وبەکەڵک بێ بەتایبەتی ئی شاعیرانی‌لاو بڵاوی دەکەینەوە.هەستی شاعیرانەی شاعیر بوئێمە گرینگەو هیچی‌تر.ئەگەر چیرۆکە کەشمان بۆبنێری‌دوای سەرنج دان وەڵامت دەدەینەوە

کۆسەکەرێزی مەهاباد: **کاک مستەفا ساڵحی**

بڵاوکردنەوەی پەندەکان بۆ زیندووکردنەوەیان پێویستە. نووسەروشاعیران دەتوانن لەشیعرونووسینی خۆیاندا کەڵکیان لێ وەربگرن.

ئەگەر بمانەوێ بۆ هەر پەندێک نووسراوە یا میسالێک بێنینەوە بڵاوکردنەوەی‌شتی وانیازی بەکتێبی سەر بەخۆ هەیە و بۆ گۆوارێکی ئەدەبی ـ فەرهەنگی نابێ

تاران: **کاک رێبین ئەحمەد**

وێرای سپاس چاوەڕوانی گەیشتنی نووسراوە فەلسەفی و ئابووری یەکانی ئێوەین.

سەردەشت: **کاک محەممەدی خزری**

ئێوە دەتوانن گۆواری"سروە"

خوێنەر

لەنوێنەری "اطلاعات" یاکتێب فرۆشی "معارف" لەشاری سەردەشت وەدەست بێنن .

سەقز: **کاک سەیدمحی الدین حوسێنی**

براگیان هیواداریـن بتوانین ماوەی دەرچوونی گۆواری سروە کەم بکەینەوە .

بۆکان : **کاک فەرهادی شەریف نیژاد**

هەروەک زۆرجار رامان گەیاندووە هەوەڵ مەرجی فێر بوونی زمانی کوردی موتاڵای کتێب ونووسراوە کوردییەکانە هیوادارین "سروە"ش بتوانێ لەم رێگەدا یاریدەتان بدا

سەقز: **کاک کاوەی سوڵتان پەنا :**

نووسیوتانە "ئەسپی پێشکەشی تەماشای "ددانی ناکەن "ئەم مەسەلە راستە بەڵام ئێوەنابێ بەم چاوە تەماشای سروەبکەن بەڵکوو دەبێ ورد بیخوێننەوە رەخنەی لێبگرن ولەکەم وکوورِییەکان ئاگادارمان بکەنەوە .

سنە : **کاک سمایلی محەممەدی**

پێشنیارەکەت یەکجارجوان وبەکەلکە .تۆ کەرشتەی کشت وکاڵ دەخوێنی وشارەزاییت لەم بابەتەوە زۆرە داوات لێدەکەین لەم چەشنە وتارانەمان بۆبنووسە تا بڵاوی بکەینەوە

نامەودیاری ئەم ئازیزانەشمان بەدەست گەیشتووە .پڕ بەدڵ سپاسیان دەکەین وهیوادارین لەداهاتوو شداهاوکارو یارمەتیدەری گۆواری سروە بن .

گوندی نێوگی مەرگەوەڕ : **کاک خالید** ـبۆکان : **کاک جەلالی عەشایری** ـ مەهاباد **کاک عبدالرحمانی شەنگە** ـ گوندی‌سەرچنار: **کاک سولەیمان بێ بەش** ـگوندی کۆسەکەرێزی مەهاباد: **کاک محەممەدنازمی حیکمەت** گوندی حەڵبێی شنۆ : **کاک عوسمانی ئەحمەدی** کەرەج: **کاک ئەنوەر** ـ گوندی رەحیم خانی بۆکان : **کاک ئەمجەدی حاجی ئیسماعیل زادە** ـبۆکان **کاک ئیبراهیمی ئەفخەمی** ـ ورمێ : **کاک س .هاوار .ئاشۆری** بۆکان : **کاک ئەمیری حوسێنی** پیرانشار: **کاک عومەرپالیش** نەغەدە : **کاک سەیدجەمالی شوکری** پیرانشار: **کاک ئاواتی ئەفزاری** ـمەهاباد :: **کاک رەحمانی باپیری** ـکەرەج **کاک شەماڵ جودایی** ـبۆکان **کاک سیروان** ـبۆکان : **کاک کەماڵی ئەحمەدی** ـ تاران: **کاک ساڵحی عەتتاری** ـکەرەج: **کاک بۆتان کۆیی** ـ بۆکان: **کاک عەلی خوسرەوی** ـبانە: **کاک ئەمیری محەممەدی** ـ شنۆ: **کاک ئیبراهیمی لەعلی‌سانی** ـ بۆکان : **کاک سەلیمی سالحزادە** سەقز: **کاک محەممەدی ابو المحمدی** ـ پیرانشار: **کاک سیامەندی لەیلان** ـ سەقز: **کاک سیدمحی‌الدینی‌قادری** ـ بۆکان : **کاک صلاح‌الدینی عەزیزی** ـ تەورێز : **کاک سەعیدی محەممەدزادە** بۆکان : **کاک الف م** ـ ......: **کاک محەممەدی شامرادی** ـمەریوان: **کاک عوسمانی سادقی** ـ سەردەشت : **کاک رەشیدی ئازەربار** دیوالانی سەردەشت : **کاک حوسێنی شەخسە پوور** هەنگەوێی پیرانشار: **کاک صلاح الدینی حەسەن پوور**ـ قوروە :**کاک عەبدوڵلای یار عەلی** سەقز: **کاک عەلی ئاغا برا** ـ پیرانشار: **خوشکە خەدیجەی میهتەرنیژاد**ـنەغەدە **کاک سەباح ئەویندار**ـمەهاباد **کاک عەلی کەریم‌قەڵاتبانی** نەغەدە :**کاک عەبدوڵلای فەتتاحی** ـسەردەشت: **کاک سولەیمانی عەبدی** ـخۆی **کاک خدری .م** شیراز: **کاک جەوهەر قادر** ـ

ئەحمەدی شەریفی

بەرگوتنێک لەخەرمانی گۆرانی کوردی

(بەشی سێهەم)

گۆرانی موکریان

لە ناوچەی موکریان

لەباری زمان و زاراوەوە تووشی چەندلایی و زاراوە گەلی جۆربەجۆر و لێک دوور نابین، لە سەرانسەری ئەم هەرێمەی کە بە موکریانی دادەنێن هەر لە لێڕەوارەکانی ئالانی سەر-دەشتەوە بەرەو چیا و کێوەکانی بنەوشە و گەورکی سەقز هەتا تێکەڵاوی خاکی تیکابی هەوشار دەبێتەوە لەوێوە بەرەو ساین قەڵا و پێدەشتەکانی سەر بە بناووەمەلیکەندی بەشی مەراغە و بادەداتەوە بەرەوشامات و شارویران،هەتا لێوارەکانی زریای ورمێ ، لەوێشەوە تێکەڵ هەرێمی دۆڵ دەبێ و بە شنۆیەدا بەسەر لێوارەی چیاکانی سەرسنووری دوو وڵاتی کوردستاندا لە مەڵبەندی پیرانشار و پیرانان تێدەپەڕێ و بەرەو سەردەشت تێ هەڵدەبێتەوە . لە تەواوی ئەم ناوچەیەدا کە بە گشتی شارەکانی سەردەشت ـ بۆکان ـ ساین قەڵا ـ مەهاباد ـ نەغەدە ـ پیرانشار و شنۆی تێدایە و لە تەواوی ئەم مەڵبەندە دا جگە لە هێندێک بن لەهجە هەر بە یەک شێوە و زاراوە دەدوێن. کە بە زاراوەی موکری بەناوبانگە .

لە چاخە کۆنەکاندا و تەنانەت هەتا دەورەی قاجارەکانیش لە ئێران، قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی موکریان لەمە بەربڵاوتر و فرەتر بووە.

لەپاش ئاوەدان کردنەوەی شاری سابڵاغ نزیکەی (٣٥٠) ساڵێک لەمەوبەر بە یەکجاری بۆتە مەکۆی موکریان و نشیمەنگەی ئەمیر و سەردارەکانی موکری بووە ، دەڵێن لەپێش مەهابادی ئێستادا شاری دریاس کە شوێنەواری لە گوندی دریازی ئێستا ماوەتەوە، مەکۆی ئەم مەڵبەندە بووە .

ئەم هەرێمەی موکریان لە چاخی ماد و هەخامەنشی و پارت و ساسانیەکانیشدا هەر ئاوەدان بووە شوێنەواری سەدان شارەکۆن و قەڵاکۆنی پێش ئیسلام لەم ناوچەیەدا هەیە .

لەباری ووشەی موکریانەوە وەک مامۆستا رۆژبەیانی دەڵێ دەگونجێ ئەم وشەیە لە موغ + ریان"ەوە هاتبێ و بە مانای رێگای موغەکان بێ، چونکە لەم ناوچەیەدا هەر لە چاخە کۆنەکانی بەر لە مێژووەوە چەندین پەرستگە و ئاورگەی ئایینە کۆنەکانی کوردی لێ بووە. وەک ئاورگەی هەرە پیرۆزی زەردەشتیەکان لە نزیک شاری تیکاب ئازەرگەش ـ سپ ، کە ئێستا بە تەختی سولەیمان ناودارە ، هەروا ئاورگەی لیلانی نزیک سەردەشت و پەرستگەی کەرەفتوو لە نزیک مەهاباد ،واوێ دەچێ کە لە وەختی خۆیدا موغەکانی ئاورپەرست میترا دین " میترائیسم"و زەردەشتی لە

ناوچەکانی ئێرانی کۆنەوە کە رۆویان لەم هەرێمە کردۆ بۆ زیارەت، بەم ناوچەیان گووتووە موغ ریان و پاشان بۆتە موکریان.

ناوچەی موکریان لەباری کولتۆری کوردییەوە یەکجار زۆر دەوڵەمەندە و هەموو جۆرە بەیت و باوێکی کوردی تێدا هەیە و رووداوەکانی مێژووی ئینسانی کوردیش زۆری کار کردۆتە سەر بنەی پێکهاتنی بەیتەکانی کوردی و زۆرجار شوێنی ئەم رووداوانە لە بەیت و شیعری گۆرانی کوردی موکریاندا بە جوانی بەدی دەکرێ.

لەباری هەوا و دەزگای مۆسیقاوە دەتوانین ناوی هێندێ مەقاماتی تایبەتی کوردی کە لە موکریان باون بەرین وەک:

١ ـ حەیران ٢ـ لاوک ٣ـ گولێ، ٤ـ پایزە ـ ٥ـ بەهارە ٦ـ گەلۆ ٧ـ ئازیزە ـ ٨ـ سەحەرە ـ ٩ـ شەونیوەشەو ـ ١٠ـ لێلێ ـ ١١ـ قەتار.....

وەئێستا هێندێ گۆرانی فۆلکلۆری تایبەتی ناوچەی موکریانتان پێشکەش دەکەین:

دەچمە سەری سوڵتانی شەمۆیە نایەمەوە
دەس لە کێلان وەردێنم چلدانەی دەگرمەوە
بەختی خۆم و لێوئاڵی بەتاقی دەکەمەوە

شەرت بێ گوڵی کەس نەکەم بە بۆوە
تا گوڵم بۆ دێ لەلایەن تۆوە

قەسەم بە رەحمان و رەحیم
هەتا لە دونیایێ بژیم
مەیلت نانێم یاری قەدیم

کاری من نییە کاری خودایە
لەیلا دەوڵەمەند، مەجنوون گەدایە

هەرچەند دەکەم فکر و ئەندێش
تەوەلا بووم لە قەوم و خوێش
لە سوێی باڵات بووم بە دەروێش

کوڕم گەورە کرد بە قەندی شاری
رەزاشا بردی لەبۆ ئیجباری

یا خودا پەهلەوی تەختی وەرگەڕێ
ئیجباری کوردی دەبا بۆ شەڕێ

بەهارێ نەمرم مانگی گوڵانە
هاوینێ نەمرم خەڵە و خەرمانە

زستانێ نەمرم بەفر و بارانە
پاییزێ بمرم دەس لێک بەردانە

چەند شاران گەڕام چەند خاکەساری
بووم بە شوانەکەی حەق نادیاری

هەر کەسیک بیکا غەریب نەوازی
خودا و پێغەمبەر لێی دەبن رازی

غەریب لە شاران غەریب دیارن
جێگای غەریبان گۆشە و کەنارن

دیسان شەو هات بۆ حاڵی من
لەو دڵەکەی پڕ خەیاڵی من
گەڕەک نانوێ لە ناڵەی من

نەخودا دەمداتێ مەرگێک بەهاسان
نە دڵ لە لای تۆ دەبێ هەراسان

وەک قومری سەربالم شینە
دەجریکێنم بەو هاوینە
کار و پیشەم هەر نالینە

سەفەرێکم کەوتە بەر
رێ یە هات و نەهاتێ
چاوەڕێمە لە رێگا
با کاروان بێ و بمگاتێ

نە دەردم وەکوو دەردەدارانە
نە برینم وەکوو بریندارانە

تاکەی دانیشم لەبن دیواران
ئاخ هەڵ بکێشم وەک لێو بەباران

هاتنەوە تەیری دەگەرمێنێ
هێشتا دوورە و دەخوێنێ
دەمرم دەبەر ئەو تەیرەی
مزگێنی بەهار دێنێ

ژیانی ئاسایی

نەسرینی جەعفەری

بەیان بەکزەی ساردی زریان
کە لە چیا بەرزەکان بەرە و
شاردەهات راگەیەندرا .چ پێ
نەچوو تیشکی زێرینی خۆر
وەک مارێکی زەرد بە تەواوی
شاخ ودەمەنی شارەکەماندا
گەڕا ،هەموو دەرکی کرد دنیای
شەوی روون کردەوە ،ئاسمانێکی
شین ،هەوایەکی نەرم وهێندی
ژیانێکی خۆش وساکار!

دایک لە خەو هەستان و
مێردەکانیان وەخەبەر هێنا
کەبۆ چوونەسەرکار ئامادە
بن ،تاق ولۆق پیاوو ژن لە
شەقامەکانی شار دەهاتن و
دەچوون .

شیرن لەخەو هەستا ،تەما-
شایەکی سەعاتی کرد ، سەعات
(٦/٥) بوو ،سەماوەرەکەی ئاور
دا، بەرچایی سازکرد ،تەماشایەکی
منداڵەکانی کرد ،لە دیمەنی
جوانی وان بزەیەکی شیرینی
هاتە سەرلێو ،بە دەنگێکی
نەرم ئەحمەدی بانگ کرد .

ئەحمەد ،ئەحمەد ، هەستە
ناچیە ئیدارە!.

ئەحمەد چاوە پڕلە خەوە-
کانی هەڵێنا ،گوتی :

سەعات چەندە؟ شیرن
تەماشایەکی سەعاتی کرد
گوتی :

پێنج دەقیقەی ماوە بۆ
حەوت .

ئەحمەد چاوی لەسەر یەک
دانابۆوە. گوتی :

باشە زووبە .

سەعات حەوت ودەدەقیقە ،
شیرن دیسان گوتی :

ئاخر وەدرەنگێ دەکەوی
هەستە تابەرچایی دەخۆی
دەبێتە هەشت ،خێراکە خۆ
مەگنخێنە .

ئەحمەد هەستا سەروچاوی
شوشت ،ردێنی تاشی هاتەوە
ژوور ،شیرن لەکن سەماوەرەکە
دانیشتبوو،چایەکی بۆتێکرد
ئەحمەد گوتی :

شیرن چمان دەوێ بیکڕم

شیرن گوتی :

گۆشت وسەبزی وهێندێک
میوە بکڕە ،دۆشخۆم دەکرم.

لەوکاتەدا چاوی بە هێمن
کەوت ،وەبیری هاتەوە قەولی
پێداوە کەوشی بوبکڕێ گوتی :

جووتێک کەوشی جوان بۆ
هێمن بکڕە کەوشەکانی بە
لاقیەوە بەند نابێ .

ئەحمەد بەپەلە پاروەکانی
قووت دەدا ، گوتی :

زووکە چایەکی دیمبوتێکە
درەنگمە شیرن گوتی :

بچۆ ماڵە کاکم ولەگەڵ

خۆتی بێنە ئێرە ، لە مێژە نەمدیوە ئارەزووی دەکەم ئەحمەد گوتی باشە :.

چاوی لە سەعاتەکەی کرد . ئای درەنگە چاوێکی لە منداڵەکانی کرد هەردووک دەغوڕرابی خەوێدا بوون ، دەستێکی بەسەری هێمندا هێنا ،هێمن جووڵەیەکی کرد . هەردووکیانی ماچ کردئاوڕێکی

داوە ، گوتی :

خواحافیز شیون-هەتا بەر دەرگا بەڕێی کرد پاشی دەرکەی پێوەدا وهاتەوە ژوور ،بۆخۆی نان وچای خواردو منداڵەکانی لەخەو هەڵستاند ،دەم وچاوی شووشتن وچای دانێ ، خۆی خەریکی کاری بوو زاق وزووقی منداڵەکان دەگەییە ئاسمان .وڵاتیان وەسەرخۆ گێڕابوو ، شیون گوتی :

رۆڵە گیان بڕێک سەبر ، بۆوادەکەن!رووناک دەستی هێمن بگرە بیبە حەسار ،لەوێ کایە بکەن تا منیش خەریکی کارێ بم ،رۆڵە گیان بەقوربا- نووبم زووکەن دەی ،نیوەڕۆ خاڵۆودێ ،خوائاگاداری بێ.. رووناک گوتی خاڵم دێ ئەدی زانیار ناهێنێ ،شیون گوتی :

بەڵکوو بیهێنێ!ئافەرین ئەسباب بازی یەکانیشوو بەرن. منداڵەکان چوونە حەسار ، حەسارە خشپیلانەکەیان باخچەیەکی بچکۆلەی تێدابوو گوڵیان لێ چاندبوو ،بۆنی گوڵەئەتڵەس وریحانەڕەشە حەساری پڕکردبوو .لەنێوەڕا- ستی حەساری ،حەوزێکی چکۆلەی تێدابوو ، لەبەر منداڵەکان ئاویان تێ نەدەکرد

رووناک کچێکی ٥ ساڵانەی زۆر زیرەک ووریا بوو ،چاوی رەش ،رەش ،دەتگوت شەوی بێ بنە ،مژۆڵەدرێژەکانی هەر چاوی داخستبا ،نیسێی دەخستە سەر رووومەتەئاڵەکانی ، زۆر قسەخوش وخوڕێخەر بوو ،هێمن سێ ساڵانە بوو ،قسە لەت و پەتەکانی کەلە زارە بچووکە- کەی دەهاتەدەر دەتگوت قەندە ،چاوی شین ،و قژی زەرد بوو ،تووکە زەردەکانی دەتگوت کلووی زێڕیە وەک دایکی بەدم داینابێ ....

رووناک گوتی :

هێمن من دەبم بەمعەللیم تۆش دەبی بە قووتابی ، لە سەردەفتەرێکی کۆن بە قەڵەمێک خەتی دەکێشا و سەر مەشقی بۆهێمن دادەدا ، لەو کاتەدا دایکیان خەریکیئیشی ناومال بوو ،لەپەنجەرەوە ، چاوی بە منداڵەکانی کەوت دەتگوت جووتێک کۆتری بێ خەیاڵی ناسک وجوانن لەبەر خۆیەوە گوتی :

هەک دایک دەسەرو گەڕێ بەزەیەکی نەرم وشیرین لە سەرلێوەئاڵەکانی نیشتبوو سەری داختبوو، ژووری دەما- ڵی بەڵام بەزەی سەرلێوی بزر نەببوو ،بیری لەچی دەکردەوە بێ شک بیری لە ژیانی منداڵەکانی دەکردەوە ،ئەودەم لەسەر تەختی بیمارستان کەوتبوو وژانی دەهاتێ، ئەو کاتدوای چەند سەعات ژان و برک پەرەستارێک منداڵەکەی لەسەر باوەشی داناوگوتی :

سەیری کەچەند جوانە ، دەڵێی لۆکەیە ،هێند نەرمە ئەویش دەستە چرچ وپیرەلۆکە- کەی لەدەستی گرتبوو قامکە بچووکەکانی قووچاندبوو دەتگوت دنیای لەمستی گرتووە ئەوساتە تەواوی ئێش ودەردی خۆی لەبیر چووبۆوە ،محیببەت لە دلیدا وەک کانی یەکی روون وپڕئاو هەڵدەقوڵی وەک تەواوی خۆشی دنیا بەجارێک بێتە نێودڵ ودەرووونی وابوو لەخۆشی یان رەنگە زەردەکەی

سوور هەڵگەڕابوو چاوی پڕلە ئەوین وخۆشەویستی بوو. بە دەنگی منداڵەکان هاتەوەسەر خۆچاوی لەحەوشە کرد، هێمن دەیگوت:

چاو رووناک ئەو کۆترانە! رووناک گوتی:

دایە،وەرە تەماشاکە ئەو کۆترانە چۆن دەبرووسکێنەوە ئەنگوستی بۆئاسمان راداشت شیون گوتی:

کێهە کۆتر رووناک گیان! هێمن گوتی:

هاها، تەماشاکە .

شیون گوتی:

رۆڵە ئەوانە کۆترنین فرۆکەن ،رووناک گوتی:

ئەوی سواری دەبن ودەچن بۆئاسمان ،لەوکاتەدا ئاژیری خەتەریان لێدا ،شیون گوتی:

نەکا پێمانەدابدا ،هێمنی لەباوەش کرد،دژ هەوای یەکان دەستیان بەتەقە کرد منداڵە-کان زۆر دەترسان خۆیان بە دایکیانەوە نووساندبوو ، شیون گوتی:

بابیشوو لەماڵ نیە،خودا بیپارێزێ .دەستی کرد بە دۆعاکردن وئایەتالکورسی ،فووی بەسەر خۆی ومنداڵەکان داکردو بۆخزم وکەسەکانیشی بەرێ کرد .فرۆکەکان لە ئاسمانی شاردەهاتن و دەچوون وخۆیان دەنواند ،دەنگە دەنگ وهاڕە ،هاڕ، گوێی پڕ دەکرد فرۆکەکان دەریچەی سەوتیان کردبۆوە پیاو زەهلەی دەچوو هاتوهاوار وتەقەوچانی نەبوو وساتێک بێ دەنگ نەدەبوو.

فرۆکەکان چەند بۆمیان بەسەر شارەبێ تاوانەکەی خانێدا رشت وخۆیان دوور، بوونەوە ،تەپوتۆز هەڵستا دووکەڵە شینە بەری ئاسمانی گرت ،قرمەی شووشان هاتە گوێ ،خانوو بچکۆلانەکەی ئەحمەد وشیون تێک ڕما شیون ومنداڵەکانی وەبن کەوتن و کەس بەدەنگی نەزانین گرمە

گرمێک بوو وەرە سەیری ئەمجا تەقە بێ دەنگ بوو چەند دەقیقە پێ چوو ،دنیا پڕ بوو لەزیل وبەند ،هاتوهاوار و گریان ورۆ ،رۆ، پەیدا بوو، هێندێک پەشۆکابوون ،منداڵ دەیان قیژاند ودەگریان دایک بەخۆیان دادەدا وسەروقژیان دەرنی ،باب فرمێسکیان لە چاو قەتیس مابوو ،بوغزگەرووی گرتبوون پیرێژن تووک و دۆعایان دەکرد ،یەک جنێوی دەدا ،ئاگری رق وقینی خەڵک پەرەی ئەستاندبوو هەمرو وێکرا رقیان هەراو ببۆوەیەک دەیگوت بکەونەبەر نفرینی خوا ،هەک تالەسەر دنیان قەت شەوێ بێ خەم سەر نەنێنەوە هەک لە دونیاو ئاخرەت جێتان هەر جەهەننەم بێ .

مستەکانیان قووچابوو ،نێو چاوانیان گرژ ،رق وقین دڵی داگرتبوون دەیان قیژاند لەنەکاو وەک یەکێک هەرابکا:

براینە برۆینە یارمەتی خەڵکی وئەو لەشە بێ گیانانە لەبن گڵ بێنینەدەر و ئەو بریندارانە بەرین بۆ نەخۆشخانە هەموو خەڵک وەدە-ستوبردکەوتن وهەر یەک بۆ لایەک رایان کرد ئێستا کاتی راوەستان نەبوو ،کاتی لەخۆ

بووردن ویارمەتی بوو.

ئەحمەد لەئیدارە خەریکی کاری رۆژانەی بوو ،لەوکاتەدا ئاژیری خەتەریان لێدا سەرۆکی ئیدارە هاتە نێووەتاغەکان و گوتی :

دیسان هاتن هەستن برۆنە حەوشەی ئیدارە ،ئەگەر لێی دا هەموو وەبن دەکەوین .

هاوکارەکانی ئەحمەد شان بەشانی ئەحمەد هاتنەدەر.... لەشەقامەکان خەڵک هەموو چاویان لەئاسمان بڕیبوو لەوکاتەدا فڕۆکەکان لە ئاسمانی شارەکەدا خۆیان نواندوتەقە دەستی پێکرد کاتێک بۆمبەکانیان رشت هەمو و خۆیان مەڵاسدا .

ئەحمەد دڵی لەجێی خۆی نەمابوو ببو بە کۆترەبارێکە ولەسەر ماڵی باڵ ویەڕی لێ دەدا ،لەبەر خۆیەوە گوتی :

منداڵەکان زۆر دەترسن هێمن زۆر ساوایە ونازانێ ئەو تەقەورەقەیەچیە ،رووناک برێک باشترە ،بڕۆم بۆ ماڵێ بزانم هیچیان لێ نەهاتبێ وەرێ کەوت خەڵک هەر یەک بۆلایەک هەڵ دەهاتن ،ئەحمەد پێشی یەکێکی گرت وگوتی :

دەزانی لەکوێی داوە،

کابرا گوتی :

من نازانم ،خۆشم لە بازاڕ بووم ،هەرکە هاتنەسەرشارەکە- مان دووکانم داخست وهاتمەوە ئێستاش ئەوە بۆ لای ماڵ دەچمەوە .

ئەحمەد بە رۆیشتنەوە ئەو قسانەی گوێ‌ لێ بوو ، بۆ خۆی نە بدەزانی چون گەیشتەوە گەرەکی خۆیان ،نومای شار گۆڕابوو .شارە بچکۆلانەکەی بەراستی شپرزە ببوو ، نیوەی خانووەکان هەر ئادارێیان بە سەرپادارەوە نەمابوو ، لەو هەموو خانووە خۆش و تازە دروستکراوانە تاک ، تاک بەسەر پێوە مابوون ئامبولا- نسێک بە ئاژیرکێشان لە پەنای رەدبوو ،چاوی بە کووچەکەیان کەوت ، دڵی راچڵەکی رەنگی بزرکا ئارە- قەی ساردی بەنێوچاوانیدا هاتەخوار .بە هەڵاتن چوولای خویان ، بەڵام خانووەخشپیلا- نەکەی خویانی نەناسی یەوە چاوی لەولاو لەملای کرد ،چەند هەنگاو هەڵاتگەڕاوە تا پێش ترچوو ،دەرکەی ماڵەکەیانی ناسیەوە ،دیوارێکی بەسەردا رووخابوو ،نیوەی لەبن گڵ هاتبۆ دەر خانووەبچکۆلانە- کەی هێلانەی ژیانی خۆی و منداڵەکانی تێک رمابوو وەک شێتان وەژوور کەوت تەنیا سێ چوار دیواری کەچ وکرووچ، بەسەرپێوە مابوون چۆنێو وەتاخە رووخاوەکان وێنە جوانەکەی هێمن هەر بە دیوارەوە مابوو ،لێی کردەوە، بەدیوەکانیدا گەڕا بەڵام شوێنەواری کەس دیار نەبوو..

فیزماڵکی بۆحەسارێ دا ، چاوی بە بووکی رووناک کەوت

نیوەی لەبن گڵ وخشتەوە وەدیار کەوتبوو گوتی :

بێ شک لێرە بوون ئەژنۆی نووشتاوە چۆکی داکوتا بۆ قەننەکێشێک حەپەسا لەپڕ بە چەنگ ونینۆک وەگڵ وبەردەکەی کەوت وخشت وبەردی وەلادەنا فرمێسکی گەرمی بەردێندا دەهاتنە خوار ،دوای چەند سەعات لەشی بێ گیانی ژن و منداڵەکانی لە بن گڵ هێنادەر .

لەگەڵ شیعری ش

سالح شیروان

هاتە بن گوێم و بەسرتە
گەستی بیرم زۆر بەسپایی
هۆشم هاتەوە بەرەوخۆ
ئاخۆ چیدەڵێ لە دووایی

* * *

ووتی، تاکەی خوێنی دەمار ؟
بکوڵێ بەتینی گەرمەتاو ؟
لە ئاویلکەی مەرگ و ژیان
وێم راناگا قومۆکێ ئاو!؟

* * *

شەکراوی ئەمجارەی ئەوین
بە ئەوکی کێدا رۆ دەچێ ؟
گاڵتەی شەوگاری لاوەتی
کوا ؟ بڵێی بەفیڕو بچێ!؟

* * *

وەرزێکی تازە دووای بەهار
بەهارێکی سەوز دێنێ ؟
لەم پەستەڵە کە چەتوونە
مەلی ئاوات دەکورکێنێ ؟

* * *

خوێنی گەشی لەشی خونچە
دەگرێ دەمی تیخی دەبان ؟
لەنێو تاسە و گڕ و هەستا
دەڕوێ دڕووی زین و مەمان!؟

* * *

بیری ووردی کۆنسالان
وەکی وەجاخمان سەوزە؟
رووبارمان لە خرۆشە ؟
یا گەنیوە بەتوێی قەوزە ؟

* * *

ئیستاش ئەم خاکە پیرۆزە
سورمەی چاوی کیژۆڵانە ؟
شیعری پاراوی کوردی یە،
شەو چەلەی کۆڕی شەوانە ؟

* * *

"ئێستاش کەفارسی شەکەرەن"[1]؟
"کوردی گەلی شیرینتەرەن"[1]؟
ئێستاش کوروکاڵ و هۆزن
تینووی ئەدەب و هونەرەن ؟،

* * *

لەسەر ئەم خاکە، خاکیمە
بۆ شەڕی بوون پلانم هەس
بۆ داهاتووی مزرو شیرن
نەمامی ئەرخەوانم هەس

ژیان

ژیان
هەمیشە بێ پسان
بێ ماندوو بوون
ڕێگە دەبڕێ بێ ساردۆبوون
لە کاتی نووستن وخەوا
یالەکاتی پشوودانی ئەستێرەکان
لە هەرشوێنێ
لە هەرکاتێ
لە هەرچوار سووچی وڵاتێ
دەڕواتە پێش بێ ماندووبوون.
لێژاوی ژین،
خوڕترین چەمی دنیایە.
ئەو توندترین رەشەبایە
گەرمترین
ئاگری سەرڕووی زەمینە
سەوزترین سەوزایی نێو
هەر مەزرایە
......
(ئەستێرە)

کونی لاوێک بە پیری دەس بە کۆچان
لە چاوی نۆ چلۆنە ژینی ئینسان
نیشانی دا برین وزامی کۆنای
کونی پڕیە لەهەڵس و کەوت و لادان

شەماڵ جودایی

" فیداکاری تۆم "

سروە نەهاتی پشت چەمایـەوە
پاش تۆئاورم گرت نەکووژایەوە

پەیمانت وابوو جێمان نەهێڵی
دیارە بە وەفای واگەڕایەوە

بە خێر بێیتەوە ئەی یاری دێرین
بەو بۆنە خۆشە وبەو هەوایەوە

لە سەر خۆهاتی بەسەر وەڵاتا
تەم وغەم نەما تەم رەوایەوە

عەتری گوڵانت بەدیاری هێنا
شەکەت و ماندووت پێ حەسایەوە

کە بێنی خۆشت هێنا بە رووما
گلێنەی چاوم پێت گەشایەوە

نەسیمی تۆ بوو بەری بەیانی
بیری پیاوانی هێنا کایەوە

خەیاڵ

ساڕێژی زامی دەروون
بزوێنەری ئەشکی روون
ئیلهامی شیعری خەمین
چۆڵەکەی باخی ئەوین
تێشوو بەرەی خونچەی دڵ
ئەی ڕێبواری کووچەی دڵ
خەیاڵ دەی وەرە ساتێ
دووری دەنگم ناتگاتێ
یارم جێ دێڵم بەڵام
چیا دەشێلم بەڵام
ئاهی ژینی بەیانم
هاتوچۆی بیرەکانم
دڵم پڕدە کەن لەقین
بەرەوژینم دەبەن ژین
بەهاواری دڵی سووت
هەستی شێعری خوێن بزووت
ئەی هاودەمی ژین دەمێک
وەدەستم دە مەر هەمێک
بەڵام خەیاڵ دەزانم
کە دوور دەبێ بڕوانم
رابردووی دەفتەری عیشق
لەسەر ژین گوزەری عیشق
تەنیا ناکامی یەو بەس
کەسی پێ نەگەیی کەس

وێڕای داخ وپەژارەیەکی زۆر لە شەهید بوونی هاوکاری بەڕێزی "سروە" کاک خالیدی زاهیدی "ئارام" بۆبیرەوەری لە رووحی پاکی ئەم شەهیدە ئەم پارچە شێعرە بە ناوی خەیاڵ،کە لە شێعرەکانی خۆیەتی بڵاو دەکەینەوە

رووحی شاد بێ

عیرانی لاو

دیارە تۆ فێنکی و فێنکی دێنیت
بەڵام پشکۆی کورد پێت بووژایەوە

کورد لە مێژ ساڵە چاوەڕێی تۆیە
ئاخ هەڵ دەکێشێ بەو تەمایەوە

گەر قەبووڵم کەی فیداکاری تۆم
بە گیان و بە دڵ بە سەرمایەوە

"شەماڵ" مەناڵە سروە کۆرپەیە
بیلاوێنەوە شەو بە لایەوە

بارهێنانی منداڵ

ف. وەفایی

"جان لاک" یەکێکە لەزانا کانی سەدەی حەفدەهەم کوتوویەتی: "مێشکی منداڵ وەک تابلۆیەکی پاک وایەکە هەموو جۆرە فێربوونێکی لە سەر نەخش دەگرێ.

زانستی ئەمرۆ بایەخێکی زۆردەدا بەو ووتەیەی جان لاک هەر بەوبۆنەوە رەفتارناسان (روانشناسان)ئەمرۆ بۆ فێرکردن و بارهێنانی منداڵ بایەخێکی زۆر دەدەن بەجیهانی دەوروبەری.

یەکەمین جیهانی منداڵ لەدوا لەدایک بوونی ناو خێزانە. خێزانە کەقەوارەی، کەسایەتی بۆمنداڵ دەدروێ و دەیکاتە بەری وپاش چەندساڵ بارهێنان وهەڵسەنگاندن دەینێرێتە ناوکۆمەڵ.

بارهێنانی منداڵان گرنگترین بەرنامەی ژیانی ئێمەیە.

منداڵانی ئێمە داهاتووی وڵاتەکامان دادەڕێژن ئەوان مێژوو دروست دەکەن وباوکان ودایکانی داهاتوون. ودەبن بە داهێنەرانی داهاتوو بۆ منداڵەکانیان.

لێرەدا پرسیارێک دێتە پێش، کەی دەست بکەین بەو گرنگترین بەرنامەی ژیانەمان؟

لەئەفسانەیەکی کۆن دا کوتراوە کە دایکێک لەگەڵ منداڵەیەک ساڵانەکەی خۆی چووە لای زانایەک پرسیاری لێ کرد "پێم بڵێ لەچ تەمەنێکەوە دەست بکەم بە بارهێنانی منداڵەکەم؟"

پیاوە زاناکە بەوردی سەرنجی دایە منداڵەکە و هەوڵی دا تاسن وساڵی ئەو بدۆزێتەوە ئەو کات وەڵامی داوە:

"خانم تۆ بارهێنانی منداڵەکەت دوازدەمانگ وەدوانگی خستووە.

مەبەستم ئەوەیە کەبڵێم منداڵ لەو رۆژەوەکەدەکەوێتە ناوخێزان و لەلەشی دایکی جیا دەبێتەوە دەبێ زۆر بە زیرەکی بۆ بارهێنانی هەوڵ بدرێ.

کردارناسانی ئەمڕۆهەموو باوەڕیان بەوە هەیە کە ساڵەکانی هەوەڵی تەمەنی منداڵ بۆفێرکردن وبارهێنان زۆرگرنگترن لەساڵەکانی دوایی.

یەکەم باخچەیەک کەمنداڵ مەلی لەشی خۆی تیا دەحەسێنێتەوە داوێنی پڕ لە خۆشەویستی دایکی یەتی. و دایکی یەکەم مامۆستایەکەم قوتابخانەیە بۆئەو. بەلام قوتابخانەی دایک لەهەموو قوتابخانەکانی تری کۆمەڵ گرنگترە. چوونکە لەوێدا بەردی بناخەی کەسایەتی ئەو دادەڕێژێ. و بناخەی دیواری لەوێوە هەڵدەستێ.

یەکەمین شتێک کەمنداڵ دەیناسێ رواڵەتی دایکیەتی هەوەڵین زەردەخەنەی منداڵ لەتەمەنی چوارمانگیدایە و

ئەوەش وەلامێکە بۆ پەروەردە خەنەکەی دایکی . دەمەوێ ئەوە بڵێین کە دایک گەورەترین مامۆستای ژیانی منداڵە .

پرسیارێکی تریش کە دەکەوێتە بەرچاو ئەوەیە کە لە کوێوە دەست بکەین بە بارهێنانی منداڵەکانمان ؟

لە وەڵامدا دەڵێم : گومان مەکەن کە تەنیا کاتێک منداڵ تەربیەت دەکرێ کە قسەی لەگەڵ دەکەن ، یا شتێکی فێر دەکەن ، یا فەرمانێکی پێ دەدەن بەڵکوو لە هەر کاتێک لە ژیاندا تۆ خەریکی بارهێنانی منداڵەکەتی تەنانەت ئەوکاتەش کە تۆ لە ماڵ نی .

چۆن جل وبەرگ لەبەر دەکا چۆن لەگەڵ خەڵک قسە دەکەی و چۆن سەبارەت بەوان دەدوی ، چۆن پێ دەکەنی ، لەگەڵ دۆستەکانت رەفتارت چۆنە چۆن رۆژنامە وگۆڤار دەخوێنیتەوە ، چۆن خواردن دەخوا ... هەموو ئەمانە بۆ منداڵ بایەخ دارن ، لە چکۆلەترین قسە گۆڕکێ ی تۆ تێ دەگا . تەواوی بیروڕا و کردەوە چەوتەکانی تۆ لە منداڵەکەتدا شەوق دەداتەوە.

ئەگەر تۆ لە ماڵدا توورە بی و خۆبەزل بزانی و رەفتاری ناشایستەت هەبێت و خراپتر لە هەموو شتێک ئەگەر دایکی منداڵەکەت جەزرەبەو ئازار بدا . ئەگەر دایکیشیت و لەگەڵ باوکی منداڵەکەت رەفتارێکی باشت نەبێ . ئیتر نابێ بەهیوای باش بارهێنانی جگەرگۆشەکەت بی . تۆ بەکردەوە خەریکی خراپ تەربیەت کردنی منداڵەکەتی : جا ئیتر تەنانەت باشترین رێنوێنەکان و شێوەکانی تەربیەتی ناتوانێ یارمەتی بدا . چوونکە یەکەمین گەلاڵەیەک کە منداڵ دوای دەکەوێ شێوەی رەفتاری دایک وباوکی یەتی .

تۆ دەبێ لە هەموو کاتێکدا و لە هەموو شوێنێکدا و لە هەموو کردەوەیێکدا لە بیری بارهێنانی منداڵەکەتدا بی .

تۆ دەبێ بەباشی بزانی کە منداڵەکەت چی دەکا لە کوێ یە یا لەگەڵ چ کەسانێک هاودەمی دەکا . هەر لەو کاتەشدا دەبێ ئازادی پێویستی بدرێتێ بۆ ئەوەی نالەبارییەکانی ژیان بناسێ و تاقی بکاتەوە دەبێ بە جۆرێک پەروەردە بکرێ کە سەر لە هەموو ئەوتەنگ و چەڵەمانە دەربێنێ . بەم شێوە ئەرکی تۆ تەنیا رێ پیشان دانی ئەوە لە ژیاندا ئەمە بەو مانایە نیە کە دەستی منداڵە کە بگری و دایمە لە بری ئەو بیر بکەیتەوە و بەجێی ئەو رەفتار بکەی

بارهێنانی منداڵ پەیوەندی پەرێکخراوەیەک هەیە کە تۆ لە خێزانەکەی خۆتدا دروستت کردووە .

پەیوەندی بەکەسایەتی تۆ بەشێوەی تێکەڵ بوونت لەگەڵ کۆمەڵدا هەیە .

کەوابوو بۆ بارهێنانی منداڵ هیچ شتێک لە هیچ شتێکی تر چکۆلەتر یا گەورەتر نیە . هیچ کردارێک لە کردارێکی تر بایەخ دارتر یان بێ بایەختر نیە .

لە بارهێنانی منداڵدا کردەوەیەکی بێ مانایان پڕمانامان نیە .

جاری واهەیە کارێک کە بە بیروڕای ئێمە زۆر سادە ولاکەوتەیە ئەنجامێکی ئێجگار گەورە دروست دەکا .

گوڵێک کە بە منداڵەکەتی دەدەی ماچێک کە لە منداڵەکەتی دەکەی ، زەردەخەنەیەک یان توورە بوونێکی سادە هەر کامەیان لە وەختی خۆیدا بەرهەمێکی باشی لێ وەر دەگیرێ .

لە کۆتاییدا ئەوە بڵێم کە دروست بارهێنانی منداڵ زۆر هاسانترە لە چاک کردنەوەو پینەو پەرۆ کردنی کەلێنەکانی خووڕەوشتی ئەو .

●●●

هێشتا شەو لەسەر زەوی زاڵە وپەرژینی رەشی تاریکی برستی رۆیین لەرێبوار دەستێنێ . پۆل پۆل ئەستێرە لەئاسمانی رەشداگەڕاوی شار دا کەوتوونەتە چاوەبرکێ و وەک هاتبنە ژوانی شەو ،

باوکیان کۆڵ کێشی وبا ربەری دەکرد،کەچی لەچارەی رەشی منداڵەکانیئەویش ماشێن لێی داو تەنیا داشقەیەکی تێک وپێک شکاوی لەپاش بەجێما . ئەرکی گرانی مەعاشپەیدا کردن کەوتە ئەستۆی دایک

دەرمان مانەوە .

"خاتووزین "بەئەسپایی لەجێگا دێتە دەرو بەرلەوەی بڕوا بۆسەر کار ،بەهێوری و بێئەوەی منداڵەکان راپەڕێنێ یەک یەک کوڵمەیان رادەمووسێ وئاخێکی سارد وسڕلەناخی

گولی کەم خنایەن

ق
بابا میسری

هەموو پەناو پەسیویژوانگەی ئاسمانیان تەنیوە . لەژووری کۆختەیەکی بچکۆلانەدا ،چەند منداڵی کزو زەردەلە لە تەنیشتدایکیانەوە خۆیان کێشاوەتە بن لێفەیەکی بەرینی پواو. چاوەکانیان لێک ناوەوخەیاڵ بەرەو دوورە بەستێنی دەریای هەژاری و دەسکورتی سەوڵی داون .

ونەداری وبێبژیوی هێندەی دیکە ئەوکی رێک کوشین چارەڕەشی و پەژارە رۆژ لە گەڵ رۆژ زۆرتری قورسایی دەخستە سەر شانیان خونچەی ئارەزوویان پێش پشکووتن هەڵپسان .تێکۆشانی دایکیش هەرتوانی تارادەیەک بەری برسیایەتی بگرێ وهەزار ویەک دەردی دیکەی ژیان بێ

دەروونی ئاگرینیەوە هەڵدەقوڵێ . دەمێک چاوەلێڵ وپڕئاوەکانی لەسەر روومەتی هێرۆی کچی رادەگرێ وبە راوێژێکی بێ دەسەلاتانە لە بەر خۆیەوەدەڵێ: هێرۆگیان ، گەورەکچی دایکی خۆت ،چاوی دایکت کوێر بێ دەزانم کراسەکەت شڕ بووە وچیدی بۆ لەبەرکردن نابێ بەلام چ

بکەم ...ئاخێکی دیکە کەزیە نەرم و جوانەکەی هێرۆ دەبزێوێ ودڵۆپێک فرمێسکی خەم لە چاوی سووری دایکەوە دەتکێتە سەر گۆنای زەردی هێرۆ .

ورده ورده شەو دەگلێ و ئەستێرەکان درشتوورد لە دەشتی بێ برانەوەی ئاسماندا دەتوێنەوە . لەئاسۆی پشت ڕێزەکێوێکەوە رووناکی ورده ورده بەرە وژوور دەخوشێ وخەرمانی عومری شەو بەبا دەکا . خاتووزین بەبێ دەنگ دەرگا دەکاتەوە وبەرەو

ماندووبوون، بەرەو نانەواخانە دەکەوێتەرێ .

چەند رۆژ بووهێرۆ داوای کراسی دەکرد .خاتووزین ئەگەرچێ زۆر ماندوو دەبوو بەڵام هەر دەیتوانی زگی خۆی وچوارمنداڵەکەی زۆربە زەحمەت وچەرمەسەری تێربکا و کرێ خانووش بدا . لەسەرئەوەش ڕا پێی خۆش نەبوو بێ دڵی بکا و بەڵێنی دابوویە بۆ جێژن کراسی تازەی بە دڵی خۆی بۆ بکا . دەنگی ناسک ومنداڵانەی هێرۆ هەرلەگوێی دا دەزرینگاوە کە دەیگوت: دایە زۆرم ئیشتیا لە کراسی سوورە . سەیرانی ئاڵیشم

بابی لەو رەنگەی بۆکڕیوە

کاتێک باسی باوکی سەیرانی کردباوکی لەدەست چووی خۆی هاتەوەبیرو پرسی :دایە بابی من بۆچی مرد؟ بەڕاستی بۆ چی مرد ؟ ئەوە پرسیارێک بوو کە لە دوێنێوە هێلانەی لە مێشکی خاتووزیندا کردبوو و وەک خۆرە دەیخوارد .بەدەم خەیاڵاتانەوە سەری لەبەر خۆی نابوو و رێگەی دەبڕی . کەوەخۆ هاتەوە چەندهەنگاوێک لەنانەواخانە دوور کەوتبۆوە لۆمەی خۆی کرد ولەبن لێوەوە گوتی : شەیتان بە لەعنەتبێ ئەوە بۆ وام لێهاتووە؟ تاوێک راوەستا .قۆڵچاخەکەی توند کرد ،سەرپێچی لەسەر بەست ودەرگای رەشی نانەواخانە بەپەلە قووتی دا .

هێرۆ ورده ورده فامی کردبۆوە وجیهانی دەوروبەری دەناسی .کەم وکووڕی ژیانی هەست دەکرد وگرینگ تر لە هەموان غیرەت ولەخۆبووردوویی دایکی دەدیت کە چۆن بۆپاڕووەنانێکی بێمنەت لەتاریک وروونی بەیانیەوە تائێوارە بەرووی سوورەوە بێ وچان زەحمەت دەکێشێ

رۆژێک جل شۆری ماڵان دەکا ورۆژێکیش لەبەرتینی تەندووری نانەواخانە دەتوێتەوە ،تەنانەت کاتی پشوودان وحەسانەوەش بێکار ڕاناوەستێ وتەشی بۆ خەڵک دەڕێسێ .

بەڵێ هێرۆ ئیدی منداڵ نەبوو ،دەردی نەبوونی لە چاوە کزەکانی دایکیدا دەخوێندەوە هەربۆیەش بۆ ئەوەی لایەکی لەگەڵ دایکی گرتبێ ویارمەتی دابێ ،ئەرکی ئاگاداری لە خوشکەکانی وە ئەستۆ گرتبوو ،رۆح وگیانی لەسەریان بوو، لەکۆڵی دەکردن ،دە ئامێزی دەکێشان، رای دەمووسین ودەیلاواندنەوە ئاخر هێرۆش کچی خاتووزین بوو ،دەبوو نموونەی فیداکاری ولە خۆبوردوویی بێ .

ئەورۆژە خاتووزین دەمێک فکروخەیاڵ ماوەیان نەدا . وتەی دوێنێی هێرۆ هیندەی شوێن لە سەرهەستیدا یکانەی دانابوو کە دڵی پڕ بوو.بوغزگەرووی رێک دەکوشی و دەیخنکاندەوە پێویستی بە هاودەمێک بوو تائەودەردانەی کە لەبیابانی بیریدا کەڵەکە کرابوون ، لەلابدرکێنێ و پڕێسکەی دڵی بۆبکاتەوە .

خەمێکی گران دەیتواندەوە هێرۆ داوای کراسی دەکرد و دایکیشی دەیزانی کەهەر بە. تەنیا ئەو رووت نیە ، بەڵکوو باقیمنداڵەکانیش هێندە کۆک وپۆشتە نین وبۆ خۆشی دەستی کورتە وبەزۆر بژیوێک بۆزیندوومانەوە دەست دەخا .

ئێوارێ وەک هەموو رۆژێ کولوانەکەی راخست ،چەندانی تێوەپێچا ودیسان بە دەم خەیاڵاتانەوە هێدی هێدی بەرەو ماڵ بۆوە .منداڵەکانی دەمێک بوو لەبەر تینی کزو بێ گیانی تاوی ئێوارە خۆیان هەڵخستبوو وچاوەڕێ بوون .

خاتووزین دەرگای قەڵشتەوە ومنداڵەکان لەدوورەوە بەرەو باوەشی فڕین .تێر تێر بەخۆیەوە کوشین ویەک یەک کوڵمەی راماووسین .هێرۆ ماندوو نەبوونی لێکرد و بۆ دڵخۆشی پتری دایکی ،بزەیەکی شیرینی هێنایە سەر لێوە ناسک وجوانەکانی وتاوێک تێی راما .

بەو شێوەیە رۆژیەک لەشوێن یەک تێپەڕ بوون . هاوین زۆری بەبەرەوە نەمابوو گەلاوێژ ئەنگووتبوو شنەیەکی فێنک شارە جوانەکەی مەهابادی بەئەسپایی باوەشێن دەکرد پۆلێک خانووی بچکۆلانە لە داوێنی گەرمی داشا مەجیداوەک کۆرپەی ساوا خەوبردوونی یەوە .کچۆلان بە گۆزەوە شل وملدادەگەڕێنە سەرشێوەئاوەکەی بەرماڵان وەک کۆلکە زێرینە.

هێرۆی وردیلانەش لەقەراغێکەوە کپ وخامۆش ،چاوی بڕیوەتە گومبەزە پیرولەمێژینەکەی بوداق سوڵتان . کەس نازانێ کەنگێ لە ئاسمانی بێ سنووری خەیاڵدا ،تاسەی فڕین لە سەر دەردەکا .دڵی هێلانەی هەزار ئاواتی شیرین وپرشنگدارە ، تاوێک خۆی لە تەنیشتئاواڵەکانی لە قوتابخانە دا دێتە بەرچاو و دەمێک لەپەژارەی بێ ئەنوایی خوشکەکانیدا وەک مۆمی داگیرساو ، تک تک دەتوێتەوە .هێرۆ بەئاواتەوە بوو وەک دەستە خوشکەکانی، بچێتە مەدرەسە وفێری خوێندن و نووسین بێ . بەڵام ئەوەش هەر خەیاڵێکی شیرین بوو و هیچی دی .

چەند کیژۆڵەوێکڕا هاواری دەکەنێ : هێرۆ هێرۆ ،خێراکە نۆرەی تۆیە . هێرۆ رادەپەڕێ وبەپەلە گۆزەکەی پڕدەکا .

چاوێک بە دەور وبەریدا دەگێڕێ ووەک بەخۆی داشکابێتەوە ،سەری دادەخاوبەرەو ماڵ هەڵدەکشێ .

رۆژ وردەوردە لەئاسۆی تاقەدارەوە ماڵئاوایی لە شار دەکا . درەنگە ،بەڵام خاتووزین هیچ سۆراخی نیە دڵەکوتەیەکی بەسام هێرۆی داگرتووە و بۆ ئەوەی منداڵەکانی دی بزرکاوی لە روومەتیدا نەبینن ،بە زۆر زەردە خەنەیەک دێنێتە سەر لێو بەڵام لە دەروونـدا ، دەکوڵێ ونازانی بۆ کوێ بچێ وسۆراغی دایکی لەکێ پرسێ. ناعیلاج لەقولینچکی هۆدەکەوە منداڵەکان لەخۆی کۆوە دەکاو گوێ بۆ دەنگی دەرگا هەڵدەخا

رۆژ درەنگ و درەنگ تر دەبێ ونیگەرانی هێرۆدەگاتە ئەو پەڕی خۆی .

ناهومێد ولارەمل ،هەڵدەـستێ وکەولەکە رادەخا شێو دەدا بەخوشکەکانی و دەخەویان دەکا . ئەوجار هەر دووچۆکی لەئامێزدەگرێ فرمێسکێ لە قوژبنی چاوە

گەشەکانی ڕادەخزێنە سەر کوڵمی وبەدەم هەنیسکانەوە ئەویش خەو دەیباتەوە .

بەیانی دەنگی تەقولبابی دەروازە رای دەپەڕێنێ .

بەو هیوایەی کە خاتووزین بێ ،بەپەلە رادەکا و دەیکاتەوە . لەپشت دەرگاوە ژنێکی گەڕاوە کەلەبەرگەکانی راواوێ دەچوو هاوکاری خاتووزین بێ، سڵاوی لێ دەکا ودەپرسێ :

ئەرێ کچم ماڵە خاتووزینێ ئێرەیە ؟"

" بەڵێ ئێرەیە ، بۆچیتە ؟"

حەتمەن ،ئەتۆش هێرۆی

"بەڵێ لەبەرچی دەپرسی "

"کچم دایکت برێک ناسازەو ئەوەلە بیمارستانێ کەوتووە داوای تۆدەکا ،خێراکە با بڕۆین " .

ئەو وتەیە رەنگ بەروخساری هێرۆوە نایەڵێ و وەک لە پێشدا چاوەڕوانی ئەوە

بڕوانە لاپەڕەی ٧٧

هونەر و هونەرمەندانی کوردستان

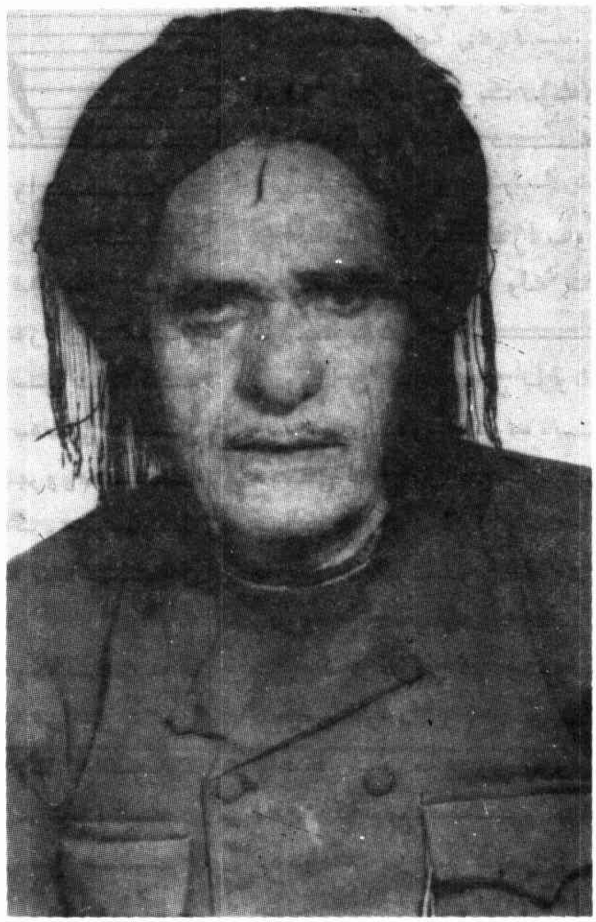

حوسێن شەشە

"جەعفەری خادمی"

ئەم هونەرمەندەی لێرەدا ، دەمەوێ بیناسێنم **حوسێنی خۆش ئاوازە** کەبە **وسێن شەشە** بەناوبانگە .بەیت بێژودەنگ خۆشێکی هەڵکەوتە یەودەستێکی بەرزیشی لە شیعرگوتن داهەیە

مام حوسێن لە ساڵی ١٢٩٠ی کۆچی هەتاوی لەبنەماڵەیەکی هەژار لە ئاوایی **شەرەفکەندی** ناوچەی **مەحاڵی ئاختاچی** لە دایک بووە وهەرکە فامی کردۆتەوەکەوتۆتە وڵاتی شارۆیران .

ئەویش وەک باب وباپیران لەسەر زەوی یەکی بچووک خەریکی کشت وکاڵ بووە . لە ساڵی ١٣١٥ لەگوندی **قەڵاتی سەربەسری** ژنی هێناوەوهەر لەوساڵەشدا لەترسی خزمەتی سەربازی لەگەڵ بنەماڵەکەی پەنا دەبەنە بەر لێرەوارە- کانی ناوچەی سەردەشت .

دەنگ خۆشی نیعمەتێکی خوادادەیە .**وحوسێن شەشە** لەم نیعمەتە بەهرەوەر بووە . لەزۆر جێیلان داوایان لێدە کرد بۆیان بڵێ .ئەویش دڵی دۆست وئاواڵ وناسیاوانی نەدەشکاند وتێی هەڵدەکرد . وردە ،وردەلەوە ڕادەستی بە گۆرانی گوتن کرد .

زوربەی بەندەکانی بۆخۆی

رێک دەخستن وزۆرجار شیعریشی دەگوت بەڵام بەداخەوە نەخۆێندەوار بووونە یتوانی بیان نووسێتەوە وزۆربەیان لەبیر چوونەوە .

ساڵی **١٣٢٠** کەساڵی تەفروتونا بوونی رژیمی رەزا خان بوو ،لە لێرەوارەکانی ناوچەی سەردەشترا دادەگەرێتەوە وڵاتی شارویران .
لەوێش دەگەڵ ئەوەداکە ناسراوبووخەڵکی ناوچە بۆ شایی وزەماوەند لێی دەگێرنەوە وبەم چەشنە ناوبانگ دەردەکا .

ساڵی **١٣٢٦** زەبریکی دڵتەزێنی وێدەکەوێ وخێزانی ئەمری خودا بەجێ دێنێ و دوو منداڵی لەپاش بەجێ دەمێنێ .
هەرلەوساڵەدا سەرلە نوێ دەکۆچێتەوە ناوچەی سەردەشت ومنداڵەکانی دەباتەوە ماڵی بابی خۆی وبۆبابی بەجێ دێڵێ.

لەوسەفەرەدا لەناوچەی گەورکی سەردەشت لەدێی پاراستان بۆدووهەمین جار زەماوەند دەکا ،کەندوکۆسپی رۆژگار کە وەک ئاواڵێک هەمیشە لەگەڵی بووە پەڕیوەی کوردستانی عێراقی دەکا و ماوەی **٥** ساڵ لە "**هەڵشوێ**" بنەگر دەبێ

لەوێ لەگەڵ خوالێخۆش بوو "**خدرەڕەقە**" ئاشنا دەبێ . خدر شایەری بابەکری سەلیمئاغا بووە . زۆربەیتی فێردەکا .

دەستی دەگرێوئەوانەی نایانزانێ فێردەبێ .ئەو بەیتانەی لەوێ فێریان بووە بریتین لەلاس و**خەزاڵ** ـ **شێخ فەرخ وخاتون ئەستی ـ کاکە میروکاکەشێخ ـ بەیتی عەلی بەردەشانی ـ میهرووەفا لەشکری سەعیدبەگ ومیرسێوەدین ـ سوارۆی ئایشەگوڵ خەج وسیامەند .**

لە پێشدا ئەوبەیت و گۆرانی یانەشی دەزانی .
ئازیزە ـ پاییزە ـ گەڵۆ تەیری گەرمێنێ ـ تیرۆکە لانکی ئەسمەرێ ـ سێ سوار راوە چ راوە ـ بەهارە ـ کانەبی ونەعمان ـ بەیتی حەتەم گوڵێ گوڵێ ـ شەوونیوەشەو شەم وشەمزین ـ سام سام سینەم .

لە عێراقیش لە زوربەی، زەماوەندەکاندا بەشداری دەکرد .لە**بێتوێن وسەرکەبکان**، کە دێی هەباسی مامەندئاغا بوون دیسان لە **خدرانێ** و **ئالێبلاغ** لەپەنا شاری **سلێمانی** چووەتە زەماوەند .لەوماوەیەدا سەری لە **کەرکووک وهەولێر و رانیە وقەڵادزێ وئاڵتوون کۆپری وسەنگەسەر** هەڵێناوە .
لەوگەڕان وسووڕانەوەدا لەگەڵ دووهونەرمەندی گەورەی عێراق وەک مامۆستا **تاهیر تۆفیق ورەسووڵ گەردی** ئاشنا بووە ولێیان نزیک بۆتەوە و ماوەیەکی دەگەڵ ئەوان رابواردووە .

پاش ماوەیەک گەڕایەوە وڵاتی کوردستانی ئێران ولە ناوچەی **سوێسنایەتی** لە گوندی "**بووبان**" نیشتەجێ بوو .

ئیدی لەوسەردەمە بەدوا دەستی لە گۆرانی کوتن هەڵگرت وتەنیا جاروبارە بەیتی دەگوتنەوە .ماوەی سی ودووساڵ لەودێیە بوو . پارەکەش کۆچی کردوئەودێبەی بەرەو (واوان) بەجێ هێشت .

دیاربوو ماندوو بووە . بەیتەکانیم بیستبوو بەڵام دەمویست بزانم شێعرەکانی چۆنن ،ئایادەتوانێ شێعریش بڵێ ،یالەوانی پێشترگوتوونی لەبیری ماون ؟

قەڵەم وکاغەزەکەم دەرێنا ، ئەویش دەستی رۆهێشتەگیرفانی وبەکاوەخوتووتن وپەرەکەی دەرێنا . جگەرەیەکی هەڵبەست وداێگیرساند . دوایە وردە وردە دەستی پێکرد

شیعری

خۆشە سوزەی کوێستانێ
ماڵ هاتووتە لێنانێ
دەگەڵ گورەی شەماڵی
نەرمە خوناوکەی بارانێ
تاوڵ و رەشماڵیان هەڵدا
لەنێو شۆرە بیزانێ

* * *

خۆشە سۆزەی کوێستانێ
ماڵ دەچن بۆ هەوارێ
کیژ و کوڕ حازر دەبوون
لەپێش کۆچ و کۆچبارێ
تاوڵ و رەشماڵیان هەڵدا
لەنێو گوڵ و گوڵزارێ
ئاونگی سەر سێوەرە
وەکوو دانەی مرواری

* * *

بۆنی سوێسنە وهەڵاڵان
دەگەڵ پەلکی شلێرێ
هەڵزو بیزاو مەندوکی
دەگەڵ گوڵی کەنێرێ
ئاوی بن رنووبەفران
لنەمێرگان دەدێرێ
لەبلێندان دێنە خوارێ
محەلی خێر وبێرێ

* * *

کیژو کوڕ لە کوێستانێ
گەینە خۆشی و مرادێ
رۆژی دەچن بۆ شاخی
هەتا ئێوارە دادێ
گەر ئێواران دێنەوە
دێنن کارگ وکوڕادێ

* * *

هەڵزو بیزای نیسێیان
کارگ و کورادی بەرپالێ
لەقریوەی شوان وبێریان
لەدەنگی مەرو ماڵی
پۆل بەپۆل دێنە خوارێ
بێری برایم جەلالی
شوان لەدوای مەڕی دەڕوا
خۆش لێدەدا شمشالی

* * *

محەلی نیوە رۆیان
مەڕ دێتەخوار بۆبێرێ
شوان لەدوا مەڕی دەڕوا
خۆش لێدەدا بلوێرێ
هەرسێکیان شەنگە بێرین
ئامین وئایش ومێرێ
کیژ وکوڕ بە سۆرانیان
لێکرا دەکەن هاوێرێ

* * *

ئایش دەڵێ :هۆی فاتم !
فاتم دەڵێ : ئامینێ !
توور وشیرمەشکان سازکەن
بابچین بۆ مەردۆشینێ
مەرنایەتەوە ماڵێ
ئەوەڵ رۆژی هاوینێ

* * *

ئەو کوێستانە دەیبینی
هیند سوورە دەڵێی بووکە
هەر لاخرێکی دەیبینی
پڕ لە خونچە و گوڵووکە
جێگای بەویسحەت کوێیە
مەیدان چۆغەو بەردووکە
لەبن سێبەری بیان
ئاوی زۆر ساردەوسنووکە

پاشماوەی گولێ...

هەواڵە بوو بێ دەست دەکا بە شیوەن وگرین وژنەش وێڕای ئەو لەبانگ دەدا .

سەعاتێک پاشان لەسالۆنی نەخۆشخانە هێوۆ بەدەست دوو پەرەستارەوە بوو و خۆی رادەپسکاند و بەگریانەوە هاواری دایکی دەکرد وبەخۆی دادەدا .

بەڵێ رۆژی پێشوو خاتووزین لەتەندووری نانەواخانە

کەوتبوو وئاگربەشی زۆری لەشی سووتاندبوو . تاماوەیەک بەرلە گەیشتنی هێوۆ، هەر گیانی لەبەر دامابووو هاواری منداڵەکانی دەکرد . پاشان وردە وردە پێلوەکانی قورس بوون و جیهانی پڕ لە چەرمەسەری ورەنج وخەم و پەژارەی جێ هێشت و چاوەکانی بۆ ئەبەد پێکەوە نان .

شەری کراس

کەریمی فەرشی

مانگە شەوێکی خۆشە و مانگ دەڵێی کیژێکی جوانە چارشێوێکی گوڵ ئەستێرەی تەخت رەشی پێداداوە،دموچاوە سپی یەکەی وەدەر خستووە، قیرەقیڕی بۆقەکانی بەستێنی چۆم شەویان پڕکردووە،لەبەر هەیوان دانیشتووین .منداڵەکان خەریکن پێکەوە کایە دەکەن وخێزانیشم لەگەڵ منداڵە چکۆڵەکە خەریکە.

منیش کتێبێکم بەدەستەوەیە دەیخوێنمەوە .دەستمدا لیوانەکە چۆڕێک ئاوبخۆمەوە کەچی قیژەی ژنێک ولاتی لەرزاندەوە .هەر ئەوەندە بلێی یەکودوو لەگەڵ منداڵان وادەرپەڕیمکەوەختا بوو ئەستۆشم بشکێ .

کاتێک چوومە دەرێ دیتم دەرووجیرانەکانی دیش هەموو سەریان وەدەرناوە و لە ماڵی کاک جەعفەری بەرانبەریشمان دەنگی هەراهەرا و گریانی منداڵان دەهات .

چەند کەس لە جیرانەکان کۆوەبووین ویستمان بچین بزانین چیە کەچی لەپڕ دەرکەی ماڵی کاک جەعفەر کراوە و مەحسوومە خاتوونی خێزانی بەسەروسەکوتێکی ئالۆز وبە گریان و لەخۆدان هاتەدەر ولە نێوەڕاستی کۆڵانەکە خۆی بە عەرزدادا .

کاک جەعفەریش دارێک بەدەستەوە ، یەخەی کراس ئاوەلە ،ئارەقگیردڕاو هاتەدەر، کچ وکوڕەکەشی بەگریان بە دووایاندا .

هەرچۆنێک بوو بە چەند ژن مەحسوومەخاتوونیان بردە ماڵی ئێمە وئێمەش بەچەند کەسان دارەکەمان لە چەنگ کاک جەعفەر دەرهێنا وبردمانەوە ژوور. لە حەسارەکە بەڕەیەک راخرابوو لەسەروی دامانناو . کاک جەعفەر چاوەکانی سوور هەڵگەڕابوون و دەستی دەلەرزی قەراغ لێوەکانی کەفێکی سپی یان دەردابوو ئێمەش کە زانیمان تووڕەیە جارێ هیچمان نەگوت پاش ماوەیەک مام قەرەنی کە ئەویش هەربە هاوارەوە ، هاتبوو پیاوێکی دەنێوەوەچوو بوو.

کەواکەی وەسەر پانتۆڵەکەی ، خستبوو کلاوێکی میلی سپیشی لەسەر نابوو لاجانگی بەدەرەوە بوون گوتی :

کاک جەعفەر هەستەبابم پچۆ کەمێک ئاو بە چڕوچاوتدا بکە دەهەستە دەی !

ئێمەش بەدووکەسان چووین یارمەتی کاک جەعفەر بدەین، کەچی بۆخۆی هەستاو چۆوە بەر شێرەکە بڕێکی ئاو بە دموچاویدا کردو دوو دوگمە بە کراسەکەیەوە مابوو دایخستن ودەستێکی بە سەروپۆتەڵاکیدا هێناو هاتەوە جێگاکەی خۆی دانیشت .دیاربوو زۆرداخ لە دڵ بوو بێ ئەوەی کە لێی بپرسین دەستی کرد بە قسە و گوتی :

ئەگەر هیچتان نەزانن ئەو کاک قادرە دەزانێ ئەوە تا بەرانبەرتان دانیشتووە هەفتەیەک دەبێ وناببێ لەگەڵ خێزانی ئەو کراسیان کڕیوە کەچی ئەمشەویش بەزمی پێ گرتووم کراسم دەوێ .

ئەمنیش لەپێشدا لەسەرەخۆ گوێم دایە وگوتم:

باشە بایی چەندە؟ ئەویش بە پێکەنینەوە گوتی :

ـ هەرزانە

باشە هەرزان یا گران قیمەتی چەندە؟

دووقامکی هەڵێنا وپیشانی دام

ـ دووچەند دووسەد یا دوو هەزار؟

ـ جا ئەلعان کراسی دووسەد تمەنی هەیە؟یان خۆت شێت کردووە وادەڵێی ؟دووهەزار تمەن .

ـ ئاخە تازەت کراس نەکڕیوە!؟

ـ ئاخرئەوە کراسی نێوماڵە وهەر بۆکاروباردەبێ ئەوە یەک ،یەکەودوای ئەوەش فەرق دەکا ئەوجێگایەی کە دەچم خۆهەموو جێگایەک وهەموو مەجلیسێک بۆوەی نابێ شتی هەرزانی بۆلەبەرکەی .

ـ بۆبڕێک بیوناکەیەوە خۆئەمن لەسەر کووپەی ژێر دانەنیشتووم لە خانووی کرێ داین دووومنداڵان دەنێونە مەدرەسە پووڵی ئاو و بەرق وتەلەفوون دەدەم .

لێرەدا کاک جەعفەر هەستا سەرچۆکان وگوتی :

جائەوە وەبیرم هاتەوە پارەکەدەمانەویست خانوو بگرین دەیگوت هەر جێگەیەک بگری تەلەیفوونی نەبێ نایەم وپێی تێ نانێم .ئەوەڕۆژتاکوو ئێوارە تەلەیفوونی بەدەستەوەو .ئەوە ماڵی کچی پوورمە ئەوە ماڵی ڕەفیقەکەمە. ئەوە کوێیە وئەوە کوێیە.

ئاخە بەخاتری خودا دەرەقەت نایەم. سەرتان نەیەشێنم نەیهێنا ونەیبرد بەمنی گوت:

ـ ئەگەر حاڵت وایەوژنت پێ بەخێونا کرێ ژنت بۆدێنا ؟

ـ ژنم پێ بەخێو دەکرێ ئەتۆم پێ بەخێوناکرێ کە وەدوای داب ومۆدی ڕۆژ دەکەوی دەڵێی داخوا کچی کێی یا ژنی کێی ؟

ـ هەمووکەس دایک و بابی من دەناسێ ئەوە ئەتۆی کەس نازانێ کێی سووالکەر!

کەوای گوت زۆرم رق هەستا ئەو رایبۆیەم کە بەدەستەوە بووپێمدادا .ئەویش وەدیوار کەوت .مام قەرەنیش گوتی ئەوەش زەرەرێک کاک جەعفەر چاوێکی لە مام قەرەنی کردووئاوای درێژە بە قسەکانی دا .لەدوایەش چووم دەستمدا ئەودارە ودارێکم لێ راکێشا ئاوای زیقاندو غاری دا دەرو ئابرووی بردم.

خۆئەگەر لەبەر ئەودوو منداڵە نەبائەو موویە لە پیلاوان نەهاتبایە کە هیچ لە سبەینێ زووتر نەبوو تەڵاقم دەدا وخۆم ئاسوودە دەکرد.خۆ تازە ئابرووم هەر چووە.

مام قەرەنی گوتی،براکەم بڕێک لەسەرە خۆبە ،ژن خۆ کراس وکەوانیە هەموو ڕۆژێک بیگۆڕی .

کاک جەعفەر گوتی:خۆراستە دەکەی بەڵام ئەو ژنە قسە دەقسان دەکەوێ دەڵێ ئەگەر ناتوانی بەخێوم کەی تەڵاقم دە

مام قەرەنی گوتی باشە براکەم ئەدی ئەتۆ بۆلێی دەدەی دەستێک خێرو دەستێک شەڕ.ئەوە هاتوجێگا یەکت شکاند یاخودای نەکەردە کوشتت بە قەولی دەڵێن رقێک ماڵ ئاوەدانکەرەو رقێکیش ماڵ وێرانکەرە .

بڕێک لەسەرەخۆوهێدی بە .

کاک جەعفەرگوتی ئاخە مام قەرەنی گیلان بە قوربانی چاوەکانت بم قسە بیست و چوارەودووی بەکارە .ئەمن بەدایمی خودای لە رێگا و بانام .رووحم لەسەربەری دەستمە خودا دەزانێ هەر جارێکی کە دەڕۆم دەگەڕێمەوە یا ناگەڕێمەوە .خۆهەمووتان دەزانن کە ئەمن جوملەی ساڵێکە لەو گەرەکەم ئەو دەستەلیباسەم لەبەردایە .

جاروبارەش کە دەچمە قاوەخانە وقەنەنەیەک دەکێشم یا چایەک دەخۆمەوە نارەحەتم. چون

لەوجوورە پیاوانە نیم بەبێ ماڵ ومنداڵم لە دەرەوە بە کەیفی خۆم بکەم وبخۆم.دڵم ناحەسێتەوە .کەچی ئەویش ئاوا لە من دەکا ،ناوێری بڵێی پشتی چاوت برۆیە .هەر لە ئەوەڵەوە خەتای خۆم بوو دەڵێن ئەگەر مریشک بۆخۆی خۆڵ وەسەر خۆی نەکا بەکەس خۆڵی وەسەر ناکرێ .

گوتم ئەتۆش بە جوانی پێی بڵێ وتووڕە مەبە دانیشە بە قسە حاڵی بکە مار بە قسەی خۆش لە کون دێتەدەرەوە .

لە جوابمدا کاک جەعفەر گوتی ئەو ئەوجۆرە شتانە نازانێ،ئەگەر پارچەیەک یا کووتاڵێکی تازەی دی هەموو شتێکی لەبیر دەچێتەوە . ئیتر نالێ بەشکە جیرانەکەم یا یەکێکی دیکە هەیبێ و بتوانێ زوو زوو بکڕێ ودەبەر کا ئەدی بۆدەبێ ئەمن چاو لەوان بکەم .

چاولێکەری زۆر کەسی کلۆڵ وماڵ وێران کردووە ئەو دەبێ چاو لە گیرفانی من کاو لە قەدەر بەڕەی خۆی لاق راکێشێ .

کاک رەحمانی جیرانی دیوار بە دیواری ماڵی کاک جەعفەریش کە برێکیش لەگەڵ ژنەکەی بە خزمەردەدە چوو وهەر ئەویش ئەوخانووەی بۆدیتبوونەوە بە خۆی وبە ورگی زەلامی،دوگمەی ئاواڵەی، کراس ودوخێنی بەدیارەوەی ، دەستێکی برد ،پشت ملی خوراند وچاوێکی برێک بۆقووچاند و بەکاوەخۆ گوتی :

ئەتۆ راست دەکەی جەعفەر گیان بەلام دەڵێی چی ؟ هێندەی لەگەڵ مەڵێ زۆریشی جواب مەدەوە .

کاک جەعفەر گوتی:جائەوە جوابم نەداوەتەوە ئاوای لێکردمو ئەوهاتوهاوارەی بۆ

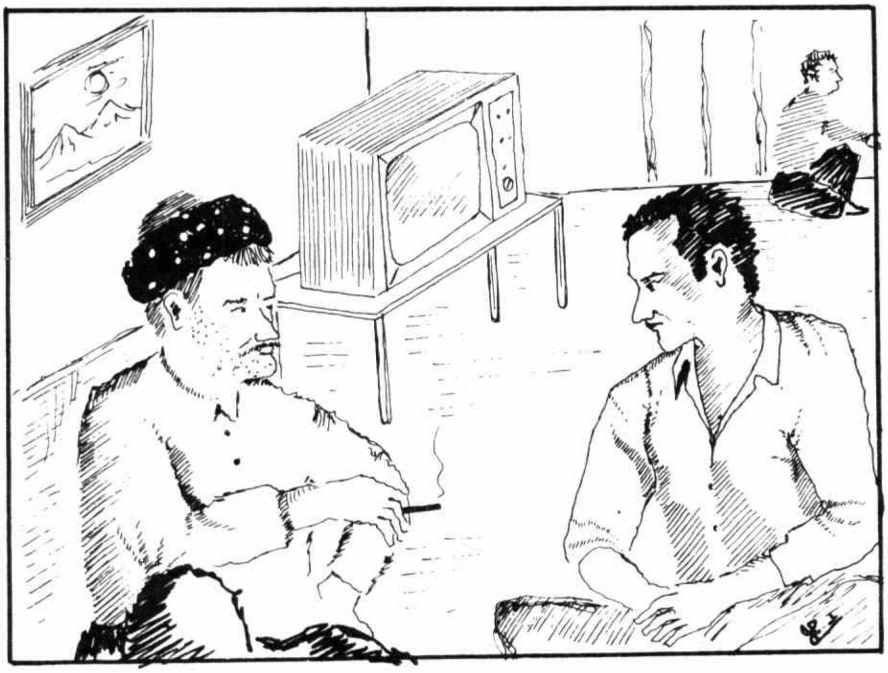

سازکردم .

کاک رەحمان گوتی :

خۆهەموو جارێ وای لێنایە کەم کەم چاک دەبێ.بەشکەم هێندە ئەو کراس وکەوایەشت پێ نەکڕێ ئەویش ئەولیباسەی ئێستا ژنان لەبەری دەکەن شەش قەدی کەیەوە ئەودیوی تێدادیارە .

لێرەدا بزەیەکمان بە قسەکەی هات ومام هەمزەش گوتی :

جائەتۆ تازە پیربووی بۆوات سەرنج داوەکە پاش شەش قەدان ئەودیوی تێدا دیارە ؟

کاک رەحمان گوتی: ئەمن بڵێم ونەڵێم هەروایە بەشی ئەوەندەش هەر دەزانموەدەبینم

کاک جەعفەر برێکی حێ خۆش کردووگوتی :

ئەوژنەی ئەمن هەمەودەیناسم قەت ئەو وداب ومۆدەی دانانێ هەر پارچەیەک بێ هەوەڵ کەس دەبێ بیکڕێ ولەبەری کا . سەد جارم پێ گوتووەوەختیوا کە پارچەیەکی تازەدێ برێک راوەستە جالە پاشان بیکڕە لە هەوەڵەوە گرانە بەسەری ئێوە جوابیشم ناداتەوە زوو دەیکڕێ کەچی پاشی چەند رۆژان تمەنی تمەنێک قیمەتی دێتەخوار .یابەرگەی جارێک شوتن ناگرێ ولەوێ فرێیان دەدا .ئاخر خۆمنیش ئەو

پوولەم نەدیتۆتەوە زەحمەتی پێوەدەکێشم وئارەقەی بۆ دەرێژم .ئەوەتا چوار ساڵە پارچە زەوی یەکم هەیە نەمتوانیوە دوودیوی تێدا سازبکەم ولەکرێگرتەیی بحەسێمەوە لەبەر کراس و کەوای ئەوژنەی نەمتوانیوە.

کچ وکورەکەی کاک جەعفەر ریشکە نێویان کاوە وکەژاڵ بوو لەسەر پلیکانەکان دانیشتبوون وچاویان لە بابیان بریبوو .بەڵام هەر دووکیان لە پێشدا زۆرگریا بوون وچاوەکانیان سوور هەڵگەرابووخەویشیان دەهات .

منیش گوتم رۆڵە هەستن پچن بنوون درەنگە سەعات چارەگێکی دەوێ بۆدوازدە .

بابیشیان گوتی :

راست دەکا هەستن ئەنگۆ بنوون .

ئەوان هەستان بچنە ژوورێ دەنگە دەنگی ژنان لە کۆڵان پەیدابوو ئەمن زوو چووم سەرم بەدەرکە داگرت دیتم ئەوە خێزانی کاک جەعفەرە بە تۆبزی خۆی لە چەنگ ژنان رادەپسکێنێ ودەیەوێ بڕوا .

ئەویش بەبێ چارشێو بە لینگی تەق تەقیلەی . من و کاک قادریش چووین پێشمان پێ گرت گوتمان ئەوە چیە خۆئەنگۆ منداڵ نین ! وەرە بچۆوە ژوور لەگەڵ ماڵ و مێردی خۆت دانیشە .کەچی لە جوابدا گوتی :

تازە قەدەمم وەو ماڵەی ناکەوێتەوە . دەبێ هەر تەڵاقمدا .

منداڵەکانیش لەبەر دەرکە راوەستابوون ودەگریان .

گوتم "ئەدی منداڵەکانت

گوتی : منداڵم بۆچیە ؟ تازە گەورە بوون ئەوانیش بابۆ ئەوبن .ئیدی پێت وایە ئەوان لە بابیان چاتردەبن و گومبەزم لەسەر دەکەن ؟

زۆرمان پێ گوت ولەبەریدا شلوکوت بووین "دایکت چاک بابت چاک ،وەرە بگەرێوە درەنگە مەرۆ. :

گوتی:نا ماڵی بابم نیزیکە

گوتم لە کوێ نیزیکە.لەوسەری شارن .

گوتی دەی جا چیە خۆگورگ نامخوا .رێی داگرت ورۆیی .

دیسان ئەمن چووم پێشم پێ گرت وگوتم :

بێ وەختە وەرە سەرو ئەگەر هەر ناچی یەوە ماڵی خۆت ئەمشەو بچۆماڵی یەکێک لە جیرانەکان تا سبەینێ بزانین چۆن دەبێ ،بادایک و بابت نەزانن وئەوان نارەحەت نەبن .تەماشام کرد هیچ فایدەی نیە ،هەردووک لاقی دەکەوشێکی ناوە ودەڵێ: هەر دەڕۆم ! جاکەوابوو هاوارم کردە خێزانم وگوتم: جووتێک کەوش وچارشێوێکی بۆبێنن باناوا بە شەقام وکۆڵاناندا نەڕوا .

وەڵا کەوش وچارشێویان بۆ هێنا وکەوشەکەی دەبەرکردو چارشێوەکەشی پێدادا ، ئەوە هەر پێشی دەڵێین و جوابمان ناداتەوە . ئێمەش ژن وپیاوێکمان لەگەڵ نارد .

گەڕاینەوە چووینە لای کاک جەعفەر .گوتی :

خۆبۆخۆتان ئاگاو لێ بوو چەند بەدفەڕو لاسارە .جوابی خۆی نەبێ جوابی کەس ناداتەوە .

منیش حاڵیم کردلەبەر منداڵەکان برێک تاقەت بێنێ وسەبری بێ.هەستاین خودا حافیزیمان کردووهەرکەسە چووینەوە ماڵی خۆمان .

ئەگەر چوومەوە ژوورێ سەعات یەکی نیوەشەو بوو .

خێزانم بە گاڵتە پێی گوتم کە زۆرتریش بەراستی بوو ئاگاتلێیە من بۆتۆ چۆنم قەتدڵم نایە بەزمی شتیوات پێ بگرم .لەسەر کراسێک وا بقیژێنم وئابرووت بەرم؟ ئەگەر ساڵێ جارێکیش بۆم نەکڕی هیچ ناڵێم .

منیش هیچم نەگوت بەڵام لە دڵی خۆمدا دەمگوت خۆ راست دەکەی وای،قامکی دەستان هەموو وەک یەک ناچن. وەهەموو ژنێکیش وانیە .

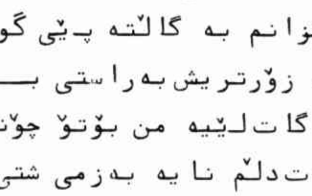

ئێوە و ئێمە

سنە : کاک ش .ع

بە بڕوای ئێمە اورمیـە یا اُرومیّە کە بە شێـوەی ئاسایی بەبێ بۆروشەددە وەک "ارومیە" دەنووسرێ هەردوو - کیلان دروستن

"ئوور"یا "ئوروو" لە زمانی ئاشۆریدا بەمانای "**شار**" ە ، وەک لەوشەی "**ئوورشەلیم**" و "**ئووربیل**"(ئەربیل ،هەولێر)-**یشدا** هەیە ."**میە**"لەئاشۆریدا بەمانای "**ئاو**"ە ، کەوابوو "**ئوورمیە**" یا "**ئوروومیە**" یانی "**شاری ئاو**" سەددی شەهید **کازمی** : **کاک محەممەدی حەبیبی**

ئێمەش هیواداریین هیچ نووسەر و موحەققیقێکی کورد بەرهەمەکانی خۆی لە خەڵک نەشارێتەوە .

شنۆ :**کاک غەفووری سەلیمی**

رەخنەکانت بەجێ نەبوون ، سروە جگە لە شنەبا چ مانایەکی دیکەی هەیە؟ئەگەر پێت شک دێ دەتوانی بۆمان بنووسی ،یا ئەگەر ناوێکی دیکەت جگە لە سروە بەدڵە بۆمان بنووسە ،سپاست دەکەین .

پیرانشار : **کاک رەحیمی ئەحمەدی**

دیاریەکەتمان پێگەیشت بەداخەوە لەباری شیعریەوەزۆر کەم هێزە ،چاوەڕوانی هاوکاری پتری ئێوەی خۆشەویستین.

تاران :**کاک محەممەدی قەهوەیی**

.. شیعری ئەمجارەت جوانتر بوو ، بەڵام لە باری کێشەوە تەواونەبوو . ئەگەر ئەو هەستەت بە پەخشانێک دەربڕیبا کەلکمان لێ وەردەگرت چاوەڕوانی هاوکاری زیاترو ئاواتەخوازی سەرکەوتنی پتری ئێوەیین .

بۆکان :**کاک ح .شیوەن**

سووژەی شیعرەکەت جوانە بەڵام لەسەنعەتی شیعر شارەزانی . پتر موتالاّبکە ودرێژە بەم هونەرە بدە .

سەقز :**کاک رەزا وەفا دووست**

باشترین رێگا بۆ فێرابوونی زمانی کوردی - خوێندنەوەی زیاتری گۆوار و کتێبە بەنرخەکوردیەکانە . زەوقی شاعیریشت هەیە . هیوا دارین درێژەی پێ بدەی . دوو شیعری یەکەم :

ئەورۆ براژستانە
بەفران لەسەرکوێستانە
لەسەر دەشت ولەکێوان
نیشتووە سەرمای زستان

جوانن ، بەڵام لەشیعرەکانی دیکەتدا لەبارێکێشەوە کەم و کووڕی دەبینرێ .

شیراز :**کاک ج.ق مالە**

نێوەرۆکی نووسراوەکەت جوانە و هەستی شاعیرانەی تێدایە . بەڵام نەلەسەر کێشی کۆنەو نەلەسەر کێشی خۆماڵی . شیعری نوێش دەبێ کێشی هەبێ .

مەهاباد :**کاک ج.م .شەمزاو**

پێت وانەبێ شیعر هەر چەند درێژتر بێ چاترە لەم دوو دێڕە کورتەتەدا هەست و هونەری شاعیری بە جوانی دەردەکەوێ

کاتێک هاتی دالێ بەزین
زالّ بوو لەسەر کۆترێئەوین
کەم کەم دەچوو قەڵاتی ژین
بەرەو رووخان بەرەوجەمین

شیعرەکانی دیکەشت لە باری کێشەوە زۆر ناتەواون. بۆوێنە وشەی"نەورۆزی لەم شیعرەدا جێی نابێتەوە :

تەزووی ساردی شەوی زستان
هەواڵی نەورۆزی شادی
هەواڵی وەرزی پشکووتن
هەواڵی رۆژی ئازادی

مەهاباد :**کاک حەمیدی نەزیمی**

وێڕای سپاس ،نووسینەکەت زۆر جوان و پاراوە .بەڵام لەسەر شیعر دەبێ پتر کار بکەی .

ئەدەبی

گوندی رەحیمخانی بۆکان:
کاک یۆنسی مام رۆستەمی

زەوقی شیعرت هەیە .تەنیا لە جێگایەکدا رەدیف و قافیەت لێ تێک چووە . لە "چۆن بوو" و "کێبوو" دا . وشەی "بوو" رەدیفەو"چۆن" و "کێ" قافیە نین .جگەلەوە چونکوو شیعرێکی زۆر بەسروە هەڵگوتراوە نەمانتوانی چاپی بکەین . چاوەڕوانی بەرهەمی دیکەی ئێوەین .

سەقز :**کاک چالاک**

کوردی نووسینەکەت زۆر جوانە .شیعرونووسراوەی کوردیمان بۆ بنێرە و پەیوەندیمان لە گەڵ ببستە .

پەنگیجەی سەقز :**کاک محەممەد شیوەن**

شیعرەکانت ئیحساسی ئینسانی جوانی تێدایە .بەڵام کەمو کووڕیشی زۆرە.هیوادارین بە خوێندنەوەی زیاتر لەم رێگایەدا سەرکەوی .

سەقز :**کاک سەدیقی عەزیزی :**

لە هەڵبژاردنی سووژە بۆ شیعردا سەلیقەت هەیە . بەڵام بەداخەوە هێشتا بۆت ناخرێتە چوار چێوەی شیعرەوە پتر تێبکۆشە و زیاتر بخوێنەوە .

بۆکان : **کاک سەید عبدالرحمانی عەزیزی**

بۆ لەچاپدانی کتێبەکەت لە پێشدا نوسخەیەکمان بۆبنێرە تادەستەی نووسەران رای خۆی لەسەربدا . دوای پەسندکوان کاروباری سەربەچاپی کتێبەکە بەستۆ دەگرین .

سنە : **کاک جەلیلی پوورشاد**

زەوقی شاعیرانەمان لە شیعرەکانتدا بەدی کرد ئەرکی تۆلەم پلەدا زیاترخوێندنەوە وسووژەی جوان هەڵبژاردنە .

مەهاباد: **خوشکە مەعسوومە ع .**

ئەوە چەند دێڕلەشیعرەکەت چاپکرا . بەلام تکادەکەین تۆبەوئیستعدادەوە پترخۆت ماندوو بکە .

سروەهاتووە بەبای شەماڵ
هێنای پەیام بۆ کوڕ وکاڵ
بەیان ئەنگووت وغەم رابرد
هاتەوەدی ئارەزووی کورد
سروە قسەت چەندە خۆشە
دڵی کوردت بۆ پەرۆشە

ئیسکی بەغدای بۆکان :
کاک رەشیدی حەبیبی فەر

جگە لەیەکەم دێڕی شیعرەکەت کەدەڵێ :
"ئەی خەم لەسەراپەردەی دڵ
بچۆوە بەدەر "
باقی تێکەڵ پێکەڵ بوو پتر حەول بدە .

مەهاباد: **کاک سەلاحی حەق**

ئەم شیعرەشیعری وەفایی شاعیری بەناوبانگی کوردە و سەر وتاکەی ئاوادەستپێدەکا
گادە سووتێم گادەگریەم غەرقی ئاوو ئاورم
ئاخ لەبەربەختی سیانازانم ئەزبۆچ نامرم

مەهاباد: **خوشکە وەحیدە جەبیدی**

شیعرەکانت کەم وکووڕی هەبوو وبڕوای ئێمە ئەگەر هێندێک لە بارەی وەزنەوە خۆماندووبکەی دەتوانی شیعری جوان بڵێی چاوەڕوانی شیعری تازەی ئێوەین .

مەهاباد: **کاک عەزیزی عەزیز نژاد**

جیاوازی زمان ولەهجە ئەوەیە کە زبان لە چەند لەهجە وبن لەهجە پێک هاتووە ئەگەر سەیری زمانی کوردیت کردبێ خۆی لەچەند لەهجەوەک شیمالی ونێوەندی وجنووبی پێک هاتووە کە ئەوانیش بۆخویان چەند بن لەهجەیان هەیە . جاکەوابوو کوردی زمانە ولەهجەنییە

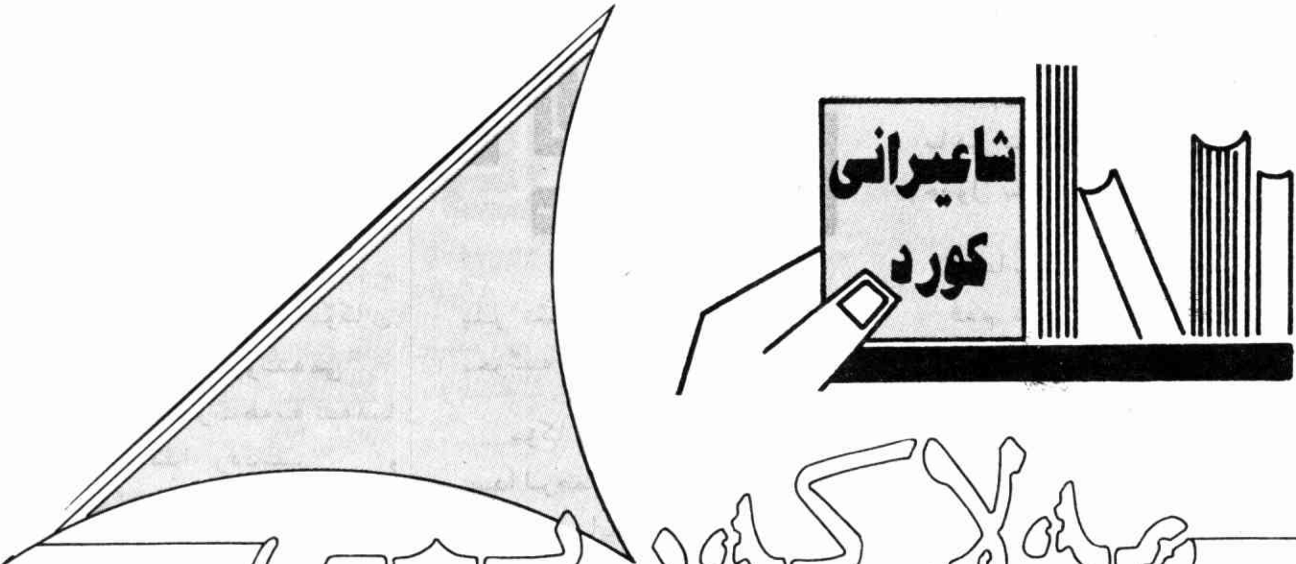

مەلا کەریمی فیدایی

وێڕای سپاس لە کاک سەید موحەممەدی سەمەدی کە ئەم سەرگوریشتەی بۆ ناردووین

ئەمن ناوم کەریمە ـناوی خانەوادەگیم هەونەرمەنـدە، ولە شیعر و وێژەوانیـدا مەشهوورم بە فیدائی لـە سالی هەزارو سێسەدو حەوتـی (١٣٠٧) هەتاوی لە گونـدی **"سی سێرێ"** کەیەکێکە لـە گوندەکانی **گەورکی سەردەشت** لە یەکێک لە بنەماڵەکانـی وەرزێریدا پێم ناوەتە ئەم جیهانە پان و بەرینەوە.

بابم ناوی **"سمایلە"** ولـە رەچەورەگەزی تایفـەی **"بامەرەیە"** کەقەومێکـن هەرلە کۆنەوە هەتا ئەورۆلەو گوندی سی سێرێدا نیشتەجێ بوون و ئەورۆ کەش بنەماڵە ـ یەکی زۆر لەو دێیەدادەژین وماون. دایکم ناوی **"ئامان"** کە نەژادی وی وەکوو بیستوومە دەچێتەوە سەر رەگەزەی کوردی **جاف**. لەکاتێدا کەتەمەنی منداڵی من دەگاتە سی مانگی بابم لە خاوەن موڵکی گوندی سی سێری دڵی نارەحەت دەبی وبە پێ ی رێ وشوێنی ئەو سەردەمە لە دێی سی سێـری دەگوێزێتەوە و دەچێتە گوندی **"کانی رەشی"** کە یەکێک لـە گوندەکانی گەورکی مەهابادە.

ئەمن لەو گوندەدا گەورەبووم و دەوری منداڵیم بەسەر بردووە. بابم هەر چەنـد بێ سەواد ونەخوێندەوار بوو زۆر عیشق و عەلاقەی بەخوێندن وزانست هەبوو وبە جورێکی وا پابەندی عیلم وزانست بوو کە تەواوی کتێبە وردیلەکانی وەکوو: **سمایل نامەـناگەهان جورم بەخش ـ عەقیدە ـ مەهدی ـ نامەی** لەبەر بوون و دەیزانین. جاهەر بەو بۆنەوە لە تەمەنی حەوت سالیدا ئەمنی نایە بەر خوێندن و دەستم کرد بەسی پارە و خوێندنی قورعانێ، لە لای ماموستای ئاوەدانی کەناوی **"محەممەد"** بوو ولە گەڵ بابیشم خزم بوو. هێشتا قورعانم بەسێ یەک نەکرد بوو کە دوونارە بابم لە لایەن خاوەن موڵک دڵهێش کراو لە دێ ی کانی رەشێ کۆچی کرد چووینە گوندی **"وەرگێل"** کە ئەویش دێیەکە لەگوندەکانی گەورکی سەردەشت و لەوێدا نیشتە جێ بوین و لەخزمەت

ماموستای ئەم گوندە کە بە "مەلاعەبدوڵڵای خەندانی" مەشهوور بوو قورعانم تەواو کردو کتێبەکانی وەکوو: **جورم بەخش ـ ناگەهان ـ سمایلنامە عەقیدە ـ وبابی ئەوەڵ لە گولستانی شیخی سەعدیم** لە خزمەت ئەو ماموستا یەدا خوێند. لەپاشی دووساڵ مانەوە لە گوندی وەزگیلیدا ئەمجاریش مالیکی ئەو گوندە دڵی بابمی زورئێشاندو سەد برو بیانووی لێگرت و بابم ناچاربوو لە پاش چەند ساڵ دووری و دەربەدەری لە خاکی باب و باپیری خۆی بگەرێتەوە بۆ ناو خزمەکانی جائەوە بوو کەهەر لەوەرگیلی باری کرد چووە نێو گوندی سی سیری وهەتاکاتی مردن لە وێمایەوە. ئەمنیش لە سی سیری لە حوجرەی فەقییان کە مودەرریسی ئەو حوجرە ماموستا سەیید حوسین حوسینی بوو دەستم کرد بە دەرس خوێندن و کتێبی گولستانی سەعدی لە فارسی داخویند و تەواوم کرد لە پاش ئەوە دەستم کرد بە دەرسی عیلمی عەرەبی و کتێبی"**تەسریفی زەنجانی**"ـ"**عەوامیل**"و "**ئەنموزەج**"م خوێند. وێستا کتێبی "ئەنموزەج "م تەواو نەکرد بوو کە بابم، تەنیا هومێدی گەورەی من لە ژیانمدا، چاوی لەدنیاپۆشی ومرد و ئەمن ودایکم وبرایەک (قادر) وخوشکێک (ئایشی) بێ سەرپەرست ماینەوە.

برایەکی لەخوم گەورەتر هەبوو بەناوی "**رەسوول**"کە دایکمان جوی بوو، بینا بە وەسیەتی بابم ئەوبوو بە سەرپەرستی ئێمە، چوون بابم وەسیتی کرد بوو کە دەبێ کەریم هەربخوێنی ونابی دەس لە خوێندن هەلبگری، خودا هەلناگری رەسوولی برام ئەوەندەی کەبۆی کرا لە خزمەت کردن بەمن و ئەوانی دیکە کۆتایی نەکردوئەمنیش لەسەر ئەوهەموو دەردی سەری وفەقیری ونەداری یەی کە رووی تێکرد بووین لە خوێندن دەست بەردار نەبووم وبەهەر کویرەوەری یەکی کە بووبی کتێبی **ئیزهار ـ تەسریفی مەلاعەلی ـ وەزع و ئیستیعارە جامی** م تەواو خوێندو دەستم کرد بە کتێبی "**سیوتی**" جالەو کاتەدا ئارەزووم دەکرد کە ماوەیکی بۆدەرس خوێندن لە دێی سیسیری بچمە دەرێ. هەربەو بۆنەوە رووم کردە مەملەکەتی بانە و لە گوندی " **سیوچ** "لەلای ماموستا مەلا "برایم" کە مودەرریسی ئەم گوندە بوو دامەزرام و لە هەوەڵی بەهار هەتاهەوەڵی پاییز لەو گوندەدا مامەوە و کتێبی سیوتیم تەواو کرد. لەو ساڵەدا بوو کە**حەمەرەشید خان** کە یەکێ بوو لە سەردار عەشیرەتەکانی وڵاتی عێراق، لەبەرابەر هێرشی لەشکری دەوڵەتی ئێرانی دا لەشاری سەقز شکستی خواردو بەرەو شاری بانە گەراوە ولە ئاکامدا تەواوی شاری بانەی سوتاندوئاوری تێ بەردا و بە خۆی ودارودەستە کەیەوە رو یشتنەوە بۆخاکی عێراق.

لەوکاتەداخەڵکی دێهاتی بانە لەترسی قشوونی ئێرانی هەموو رەوین و گوندەکانیان چۆڵ کرد وئەمنیش وەکووخەڵکی دێی سیوچ رەویم وهاتمەوە گوندی سی سیری ولەخزمەت ماموستا مەلاعەبدورەحمانی سی سیری کەلەتایفەی خۆمان بوو وببووە مودەرریسی حوجرەی سی سیری دەستم کردبە دەرس خوێندن و کتێبە عیلمەکانم زۆرترلەخزمەتویدا تەواو کردن هەتاگەیشتمە کتێبی ـ**موختەسەری** ئەوجار لە سی سیرەوە چوومە گوندی **هەنداوە** کە دێیەکە لە دێکانی کەلوێی سەردەشت، ماوەیەک لەخزمەت ماموستا مەلاحەسەن حەزینی دامامەوە و لەوێشەوە چوومە شاری سەردەشت بۆخزمەت قازی عەلی وماوەی شەش مانگان لەم شارەماسەوە و لە پاشان بەرەو ـ**تورجان** کە دێیەکە لە گوندەکانی موکریان وەرێ کەوتم و لە خزمەت ماموستا مەلا"**عەبدوڵلای موحەممەدی سووتوویی** "لە گوندی ناوبراودا دامەزرام و

کتێبی " **گەلەنبەوی بورهان**" م لە خزمەتدا خوێند ،ئەوجار بیستم کە حوجرەی گوندی " **نمەشیر** "کە ئەویش دێیەکە لە گوندەکانی بانە ، چۆلە وفەقێ ی لێ نەماوە هەرکە ئەو خەبەرەم بیست دەستمدا کتێب و لێفەو بوخچەی خۆم وبەتالووکە بەرەو گوندی نەمەشیروەرێ کەوتم و لەوێ لە

خزمەت ماموستا **مەلا ئەحمەد حەیدەری** "دا دامەزرام وئەو کتێبە عیلمانەی کەمابوون وەکوو : **جەمع ولجەوامیع ـ تەشریح ـ ریسالە حیساب و تەهزیب** ـ لە خزمەتویدا تەواوکرد و لە پاش خوێندنی ئەو کتێبانە ئیجازەی ئیفتا و ئیرشادی دامێ ولەسالی ١٣٣٢ای هەتاوی کارنامەی مەلایەتی بۆ نووسیم وگەڕامەوە

بۆ گوندی "**سێسیری** "ولەویش ڕابۆمەلایەتی چوومە گوندی **نستان**"ی کەدێ یەکی نیزیکی سی سیری وماوەی پێنج سالان لەوێ خەریکی پێش نوێژی ودەرس کوتنەوە بەفەقێ یان بووم و لەوێشەوە بۆمەلایەتی هاتمە "**کاولانی ـ سەری** "کە یەکێکە لەگوندەکانی گەورکی مەهاباد و ئەلئان ماوەی

بیست وهەشت ساڵە لەو دێ یە دەژیم و رۆژگار بە دەرس کوتنەوە بەفەقێیان تێ دەپەڕێنم . هەرلەودێیەدا ژنم هێنا و ئێستاچوار کوڕ ودوو کچم هەیە . لەبارەی شێعرەوە دەبێ بڵێم کە لە تەمەنی شازدە ساڵیمەوەشیعرم کوتووەچون عیشق وعەلاقەیەکی زۆرم بە ویژەوویژەوانییەوە هەبووە ئەمرۆش ئەم عیشقەم

هەر هەیە . لەتەمەنی ژیانم دا شیعرێکی زۆرم داناوە هەر چەند لەدەورەی تاغووتدا سێ (٣) هەزار شیعرم لەبەین چوو و شوێنەواریان نەمائەلبەتە زۆرترلە تەمبەڵی وبی موبالاتی خۆم وایان لێ هات چوون لەیەک دەفتردا کۆم نەکرد بوونەوە وهەموو پەڕپەڕوبلاوبوون بەشانازییەوە دەڵێم ئەورۆکە هەرچی هەمن بە نەزم وتەرتیب لە دەفتران دانووسیومنەوە و ئەوانەی هەر ئێستالەلای خۆم بەریک وپێکی نووسراون و ئامادەن بریتین لە :

١) دیوانی شێعری کوردی

٢) دیوانی شێعری فارسی

٣) لاس وخەزاڵ لەسێ (٣) دەفتەردا کە جەمعەن چوار هەزار وحەوسەت شێعرە .

٤) نامیلکەی مێژووی ژیانی فیدائی . سەرگوزەشتەی خۆمە لە منداڵیەوە تائەورۆکە تاریخی کۆمەڵایەتی وڵاتەکەشمانی بەتەواوی تێدا هاتووە جەمعەن نیزیکەی هەزارشیعرە .

ئێستاش ئەگەر خودا تەوفیقم بدا و عومروەفابکا وبارگرانی ژیان وکەندوکۆسپ لێم گەڕێن هەیالم وایەکە بەیت وباوی دمدم ـ بەشێعردانێم ولەو بارەوە خزمەتێکی ناچیز و نالایق بە هۆز و گەلەکەم ئەوەبوو کورتەیەک لە بەسەرهاتی پڕلە مەینەتی **کەریمی فیدائی** .

شین

پ.ج هەڤی

کوردستان ئیرۆ خەمگینە پر شین
هاتی هەواری یا گەلەک دلتەزین
دلێ نیشتمان گشت بوو یە برین
کورد و کوردستان تەڤ دکەن گرین
گولیێد گولزارێ ژینێ قشرین
کولیکێ چیا حەموو پەژمرین

* * * *

چیا بێد وارێ مەتەڤ مژوتەمە
قاز و قومری ، کەو تێدا بێدەمە
ئاڤێد زۆزانا هەر مەند و لەمە
دلێ خەلقێ مە برین و خەمە
هێسر دخوشن هەر وەکە چەمە
ل چاڤێ گەلێ ژار و جگەرخین
بۆ هۆزا نڤانێ جان و دلحەبین

* * * *

با شوور و باکوور هەر ژێر و ژۆران
کورمانج و زازا گەل گشتی سۆران
قۆچان ، بادینان ، حەتانی گۆران
فەیلی و لەکی کەلهور و لوران
تەواوی کوردی سەر چەرخا دۆران
حەموو رەش و هەش چاڤ ب هێسرین
ب سەد فەغان و ئاخین و نالین

* * * *

حەموو کورد زمان ئیرو رەش پۆشن
درد و کول مشە ، گەلەک و بۆشن
ل دەردێ هۆستا زامدار نەخۆشن
بەحرا رۆندیکاتە ژی لە کۆشن
بۆ ڤەمرینا چرایا رۆشن
خەمبار و خەمدار ،خەمیار و خەمگین
پێکڤەد بێژن شینە ، شینە ،شین

* * * *

ئەو کوردی زۆرپاک مێرخاسێ مێرچاک
ژ قالب فڕی رووحێ وییێ پاک

* *

هەیڤا ئەسمانێ شەڤێد سامناک
گەش و شەو قاویژ گەلەکی رووناک
رژییا ژۆرداهات ئاخ کەتە ژێرخاک
هەیڤا چلقلین کەتە ژێر زەمین
پڕ کا رووح چوو دونیا یا ژۆرین

* * * *

هال هال ژ خەما گران دلبداخ
سۆسن ب ئەزمان د بێژە سەد ئاخ
کولیلک کەسەرێ دکێشە ژ ناخ
پێسیر دڕاندن حەموو گولێن باخ
چلمسین وەرین گشتی شاخ بە شاخ
گولە روون بەیبوون حەموو پەژمرین
هێسر ل چاڤێ نێرگزێ وەرین

* * * *

"جەرگی مێلاقە لە داخا رەش بوون
ئەشکی شللێرە وەرین وگەش بوون
بنەوش ئوستوخا رسەرلەسەرلەش بوون
سور گول وئاسمین دل ورەش وهەش بوون
دلی "هێرۆیا " بەرئێشێ قەش بوون
کراس دڕاندن روومەت هەلدرین
کوما سونبولا کەزکێ خوەبرین

* * * *

ل شەڤا نۆزدێ هەیڤا ئادارێ
یەکمین مەها دانێ بەهارێ
ل سالا تاڤی بڤێ هەژمارێ
سێسەد ، شێست وپێنج ل سەرهەزارێ
د ئورمییێ داتاڤکە تە خارێ
شەمالکا ژینێ کرە ڤەمرین
روحێ پاک مەشی و بۆخولدا بەرین

* * * *

تاریک وروون بوو نەینووکا ژینێ
نالەی جودایی ل سەرهەژینێ
توحفا موزە فەرل رینووسینێ
هەوارێ خالی وارگەی ئەڤینێ
گەل "پاشەروک "! ژین وڤەژینێ
ئەڤ دەستکرانە ژهۆستادمین
گەلەک گوقار ژی وی کری نەقشین

* * * *

دوای دەساڵ کەچاوم بە "سۆران" کەوتەوە واقم وڕما .ئەوشۆڕەلاوەی جاران نەبوو . پەیکەرەی خەم و پەژارەبوو . ردێنی بۆزو سەری ئالۆز وچاوی بێ سۆ و جل وبەرگی ژاکاوی هاواری دەکرد کەلەوماوەیەدا چ رۆژگارێکی رەشی رابواردووەو چەندەی بەدبەختی دیوە تێک شکابوو . شەمزابووهاڕدرابوو لە پێشدا نەمناسی یەوە کەلێی خورد بوومەوە و ناسیمەوە بەخۆم نەبوو فرمێسکم لەچاوان گەڕاوهەرام هات :

ـ هیوا گیان ! خۆزگە زووتر دەمدیتی :

ئەمجار بەئەسپایی لەبەرە خۆیەوە گوتی :

ـ باش بوو چاوم پێت کەوت جاچش بابمرم ...

بەزەییم پێداهات . گوتم :

ـ سۆران !

ـ دەزانم دەڵێی چی ؟ دەڵێی بۆوام لێ هاتووە ؟ ئاخ .... هیوا ژیان گێژاوێکی سامناکە ...هەر بینا ئەوگێژاوە نەرمی بێ گیانمی بەرەوبەستێنی

پیاو ، پڕلەزەوق،لێوان لە هیوا ، سەرڕێژ لەهەستی جوان وناسک، هەرکە دەرفەتی دەبوو تارەکەی دەستدەدایە وبە دەنگی خۆشکەلە دڵی پڕ جۆشیەوە هەڵدەقوڵی و لەدڵان دەنیشت تێی هەڵدەکرد .

ئەزموونی ساڵی ئاخری زانستگامان داوخۆمان ساز کرد کەبگەڕێینەوە وەڵاتی خۆمان .پێشنیاری پێ کردم چەند رۆژێک بچمەشاروگوندی ئەوان وبەیەکەوەرابوێرین منیش قبوولّم کرد .

گوندەکەیان لە داوێنی

تەنیای تەنیا....

کرد :

ـ سۆران !

بەئارامی رووی تێ کردم و بزەیەکی ساردی هاتەسەر لێوو بەدەنگێکی لەرزۆکەوە وەڵامی دامەوە :

ـ هیوا ! ئەوە ئەتۆی ؟ چەند ساڵە چاوەڕوانتم ...

دەنگی دەتگوت لەناخی چاڵاوێکی قووڵەوەدێ .خەمی لێ دەباری.یەکترمان لەئامێز گرت وئەسرینمان هاتەخوار. دەیان پرسیارم لەمێشکدا بوو نەمدەزانی چی لێ بپرسم؟ تاوێک بێدەنگ بووین هەر چۆنێک بوو " سۆران "وەقسە نەبوون رامالّی ...هەست دەکەم وەک پەڕێک دیلی گێژە لووکەی نەهاتیم ... مان و نەمان بۆمن یەکسانە ...جێی قسە نەبوو . قەرارمان داناشەوبچمەلای.ناونیشانی ماڵەخۆی پێ دام ولەیەک هەڵبڕاین .

تاشەوهەر بیرم لە"سۆران" دەکردەوە .چ بوو وچی لێ هاتبوو...؟بۆ...؟بۆ....؟ " هەزاران "بۆ؟" مێشکیان دەسمیم وئازاریان دەدام ... کاتێک بەیەکەوە لەزانستگا دەمانخوێند لاوێک بووسەرو رووخۆش .دەنگ پیاو ورەنگ

بەرزەکۆیەک داهەڵکەوتبوو. هەتاچاو هەتەرەی دەکرد دیمەنێکی جوان ودڵڕفێن خۆی دەنواند .باوکی کەمەردارێکی بەناوبانگ بووبەماڵ ومنداڵ ودەست وپێوەندەوە چووبوونە هەواران "سۆران"یش چاوەڕێی من بوو ئێمەش بەرەوهەوار وەرێ کەوتین .هەتابەرەو پێشتر دەچووین وەڵات بژوێنتر ،مێوگ ونواڵە زەنوێرتر ،کانیاوساردتر و ئێمەش سەرخۆشتر دەبووین و هەستی شاعیرانەمان زیاتر بەرەودنیای خەیاڵ دەفڕی .

نزیک نیوەڕۆیە گەیشتینە

هەوارا ن لەم لاوئەولاچەند
خێوەت ورەشماڵ هەلدرابوو و
مەروماڵاتێکی زۆر لەبەندەن و
لاپالان دەلەوەڕان. بۆنی خۆشی
مەندۆک وهەلّزوبیزا وگیاخاو
ومۆلەبەران وهەزاران گیا
وگوڵی دیکەبەرامەیەکی
تایبەتی لەهەوادا بلاّوکردبۆوە
دەنگی بلوێری شوانان تێکەلێ
بالەبالی مەڕ و بەرخەل ببوو
بەهەشتێکی بێ وێنەبوو. کە
دابەزین زۆریان حورمەت
بۆدیمەنی جوانت ...

دانیشتین .لەدنیای
خەیالدا بووین پەیمان وانە
بوو کە دنیایەکی دیکەش
هەبێ کەخەمی تێدابێ."سۆران"
تارەکەی لەباوەش گرت و
هەوایەکی خۆشی دەستپێ
کرد . دەنگی لێ هەلێنا
دەنگی ئاشنای دلان بوو ....
چریکەی دەرۆیی بۆ دوور..
دیمەنی جوان ودلڕفێن،دەنگی
خۆش بۆن وبەرامی مەستی
کچی خالمە.

لەپێش ئەوخێوەتەی کەلێی
دابەزیبووین چەند ژن وپیاو
راوەستابوون وقسەیان دەکرد.
میوانەکانمان بەخێراهاتنکرد
و"سۆران "من وئەوانیبەیەکتر
ناساند:

ـ هیوا ،هاوڕێی خۆشەویستم
پیرۆت ئاغاخالم ...خالۆژنە
گەوەر... بەهارە ....

شەوەکی دەرفەتیان بۆ
هەلکەوت تابۆیەکەم جار بە

گرتم وریزیان لێ نام وبەرەو
خێوەتێکی گەورەی سپی
ڕێنوێنییان کردم . دوای
حەسانەوە ،"سۆران"تارەکەی
دەستدایە ووەبەندەنێ
هەلگەراین .واسەرمەستی
دیمەنی خۆش ودلڕفێنی ئەو
مەلبەندە بووین کەنەمزانی
کەی گەیشتینە دوندی کێو
لەترۆپکی چیاوەبەرجەوەندی
ئەوناوچەیەسەدهێندە جوانتر
بوو . لەبەرەخۆمەوەگوتم :

ـ ئاوەدان بی کوردستان
هێن ،گشتیان بۆمن ببوونە
دووباڵ بۆفڕین لەئاسمانی
بێ سنووری خەیالدا ..نزیکەی
بانگی شێوان داگەڕاینەوە.
دوورونزیکی رەشمالان بووین
کە "سۆران "سلاّێکی کردوگوتی:

ـ میوانمان بۆهاتووە.
مالەخالم .بەهارە..بەهارەش
لەگەلیانە.

ـ بەهارە...؟بەهارەکێیە
"سۆران" چاوێکی پڕ لە
شەرمەزاری لێ کردموگوتی :

ـ چتلێ بشارمەوە؟بەهارە
وتە رازی دلی خۆیان بەیەک
رابگەیێنن وخوبۆژیانی
هاوبەشئامادە بکەن .

دوای دووروۆژ "پیرۆت ئاغا
وخێزانی و"بەهارە "گەڕانەوە
لە دوای ئەوان "سۆران" یەک
پارچەببوو بە شیعر
بەمووسیقا ،بەهەست.دلنیا
بووم بێجگەلە"بەهارە"بیری
لەهیچ نەدەکردەوە .ئەمنیش
پاش چەندرۆژ هەوارم بەجێ
هێشت .ئەوە ئاخرین دیداری
من و"سۆران " بوو.گەڕامەوە

شاری خومان ودوای چه‌ندمانگ بۆدرێژه‌دان به‌خوێندنم ساز بووم بچمه ده‌ره‌وه‌ی وه‌ڵات به‌نامه ماڵ ئاواییم له "سۆران "کرد. یه‌ک دووساڵ نامه‌مان بۆیه‌کترده‌نارد. له بیرمه‌له‌نامه‌یه‌کدا بۆی نووسیبووم که"پیرۆت ئاغا" به‌هاره‌ی" به‌نابه‌دڵی به‌شوو داوه. له‌ئاخرین نامه‌شدا بۆمی نووسیبوو"به‌هاره" حاڵی گۆڕاوه... نازانم چۆن بوو که نامه‌ناردنمان بڕایه‌وه. ئیدی هه‌واڵێکم لێی نه‌بوو تائه‌مڕۆ که دوای ده‌ساڵ دیتمه‌وه.

شه‌وکه‌لێی وه‌ژوور که‌وتم زۆری پێ خۆش بوو. ماڵه‌که‌ی بۆنی ته‌نیایی لێ ده‌هات دوای به‌خێر هێنان چایه‌کی له‌پێش دانام وسیغارێکی داگیرساند ومژێکی لێ دا. چاوی له دووکه‌ڵی سیغاره‌که‌نه‌ده‌تروو-کاند. ده‌تگوت رابردووی‌خۆی له‌ودا ده‌بینێ.. زۆری پێ نه‌چووکه‌وه‌قسه‌هات:

- هیوا گیان! نازانی له‌دیتنه‌وه‌ی تۆچه‌ند شاد بووم. وه‌ک که‌سێکی که‌له گیانه‌للادا بێ به‌ئاواتی دیدارت بووم پێم ئیلهام کرا دێی. ئاخرین دیدارمان له هه‌واربوو... ئاخ... هه‌وار.. هه‌وارت له‌بیره؟ له‌وڕۆژه‌وه ژیانم گۆڕدرا. ژیانێکی خۆشم بوو. له‌ئه‌وپه‌ڕی خه‌یاڵدا ده‌ژیام به‌ڵام به‌له‌ده‌س چوونی "به‌هاره"ژیان بۆمن بوو به ده‌ریایه‌کی بێ بن به‌هه‌زاران شه‌پۆلی ورد ودرشته‌وه. له دوای "به‌هاره" وه‌ک ته‌خته شکاوێکی سه‌رگه‌ردانم. بێ ئه‌وه‌ی که‌بۆخۆم بمه‌وێ دیل وکۆیله‌ی شه‌پۆلانم شه‌پۆلی نه‌هاتی شه‌پۆلی خه‌م، شه‌پۆلی شه‌مزان.. ئاره‌زوومگه‌یشتن به به‌ستێنه... به‌ڵام به‌ستین هه‌ر لێم دوور ودوورترده‌بێته‌وه پێم وایه به‌ستێن به‌هه‌شتی ئاواته‌مه ودڵخوازم له وێ وه‌دی دێ. دره‌نگ یا زووپێی ده‌گه‌م. به‌ڵێ هیچ ئاواتێکم نیه مه‌رگ نه‌بێ...

سه‌رم سوڕمابوو"سۆران" بۆ وای لێ هاتبوو؟ به‌راستی نیگه‌رانی بووم. قسه‌کانی بۆنی مه‌رگی لێ ده‌هات تاوێک بێ ده‌نگ بوو. قومێکی له‌سیغاره‌که‌ی داودرێژه‌ی پێدا

- به‌ڵام ده‌ترسێم، ده‌ترسێم به‌ستێنی بۆمن ده‌شتێکی قاقر بێ ده‌ترسێم له‌وێش ته‌نیابم. ته‌نیای ته‌نیا، ده‌ترسێم هه‌تا چاوبرده‌کا شۆره‌کاتێکی مردوو وچۆڵ وهۆڵ بێ وله‌وێش "به‌هاره"ی نه‌بینمه‌وه‌و ژیانم هه‌ربێ به‌هاره بێ...

"سۆران "بێده‌نگ بوو. دوو تنۆک فرمێسکی له‌چاوان خزایه سه‌رکولمی وه‌ک زه‌رده گوڵی ژاکاوی. قسه‌کانی گیان و دڵمی ده‌کوشی مێشکم ده‌زرینگایه‌وه. سه‌رم‌سوڕمابوو حه‌به‌سابووم. به‌ڵام بێده‌نگی یه‌که‌ی زیاتری ئازار ده‌دام. هه‌ر چۆنێک بوو توانیم لێی بپرسم:

- چی بووه؟ بۆپێم ناڵێی چت به‌سه‌رهاتووه"به‌هاره"چی لێ به‌سه‌رهات؟

ئاخێکی گیان وله‌ش تاوێنی هه‌ڵکێشا وگوتی:

ـ خالم "پیروت ئاغا"ی باوکی بەزۆر بەشووی دا..... بۆخۆت دەزانی روسم ودابی عەشیرەتی چۆنە .کچ هەقی دیاری کردنی هاوبەشی ژیانی خۆی نیە .باوکی دای بە پیاوێکی کەبەتەمەن زۆرلە "بەهارە" گەورەتر بوو.
پیاوێکی دزێوی ناشیرنی بەدکار."بەهارە" ئەو"بەهارە"ی کە دەتگوت گولێ نازەناقەتی نەهێنا . لەسەری داوشێت بووـ

هەموو رۆژێ دەچووە سەرکێوێک لە پەنای گوندەکەیان وچاوی لە دوور دەبری لەبەرە خۆیەوە ورتەی دەهات.
کەس نەیدەزانی دەلێ چی ؟ نەدوکتۆر ودەرمان چارە سەریان کرد ونەدوعا ونووشتە ئاخ ... ئێمە چەندەزالمین.. بۆ دەبێ خالم بێ بەزەییانە ـکا یەبەژیانی کچی خۆی بکا . زۆر جاران لە ژوورێکدا رایاندەگرت ودەرکەیان لە سەری دادەخست . ئەویش مانی دەگرت ودەمی لەهیچ شتێک نەدەدا بەناچاردەرکە- یان لێ دەکردەوە و"بەهارە"ش
ـ وەکوو بیستوومە ـبەئارامی وەک شنە ،بەرەودوندی کێو دەخوشی وئاوری نەدەدایەوە . باوکی کچۆلەیەکی بۆدیاری کردبوو کەلەگەلی دەرۆیی و ئاگای لێ دەبوو .ماوەیەکی زۆر لەدوندی کێوەکەدا دەمایەوە وچاوی لەدوور دەبری وبانگی شێوان بەرەو مالْ دەبۆوە . تارۆژێک ، بانگی شێوان ،لەجیاتی ئەوەکە بگەرێتەوە، بەرەو رۆژئاوا، بەرەوئەودوور دەستانەی کەگشت رۆژێک چاوی تێ دەبری دەروا...کچۆلە کەزۆرهەولْ دەدا بیگێرێتەوە بەلام ناتوانی ،ناچار بەچاوی پر لەئەسرین تەماشای دەکا تا دەبێتە تارماییەک ولە نێو تاریک ولێلْ داون دەبێ..
"سۆران" تاوێک بێدەنگ بوو. سیغارێکی دی داگیرساند وئاوای گێراوە:
ـ کچۆلە کەبەگریانەوە هەوالی رۆیینی "بەهارە" بۆ پیرۆت ئاغا" دێنێتەوە و دەلێ"بەهارە لە کاتێکدا دەیگوت "هەوار...هاتم..." رۆیی رۆیی ونەگەراوە.
"سۆران "فرمێسکی ئەستری وئاخێکی گیلان ولەش تاوێنی هەلکێشا وگوتی:
ـ شەوتا رۆژی لێ دەگەرێن ئاخری تەرمی بێ گیانی دەدۆزنەوەئاخر"بەهارە" هەلدێرابوو..
بەخۆم نەبوو وێرای"سۆران" ئەسرینم دەهاتەخوار.
بەزەییم پەیدا دەهات ."سۆران" نەمابوو،ئەو"سۆران"ی جاران ئێستا دەریای خەم بوو تەنیا یەکی شەمزاوبوو .شیعری شین بوو ..هەلستا تارەکەی دەست دایە. نالەی تاردەریای خەمی ئێمەی وەشەپۆل خست .
دەنگی برینداری"سۆران"تێکەلاوی شەپۆلی خەم.رۆیی بۆدوور ...تەواوی هێزوبرستی لە گۆرانی "هەوارەیارهەوارە"دا کۆببووە . هەستی گیانی ، مێشکی ، دلی گشتی ببوو بە هەوارە..لەناکاودەنگەکە برا "سۆران "بێدەنگ و تارەکەی خامۆش بوو.... هەرکامیان بەلایەکداکەوتن ... شەپۆلی دەریای خەم تەنیای شەمزاوی منی بەرەو بەستێنی ئاوات وتاسەی برد بوو..."سۆران"راستی دەکرد چاوەروانی من بوو تاخەمی بێ پسانەوەی بۆمن بەجێ بهێلێ وسەکتە بکا....

پاشماوەی سەروتار

پویای ما تمامی توان واستعداد خود رابرای هرچه مسئولتر ساختن جامعه بکاربندند و از لغزش وکشانیده شدن به مسیرهای انحرافی و کار در مقوله‌های بی ارزش و بعضا" مضر چنانکه درگذشته شاهد آن بوده‌ایم مصون مانند .

عزیزان بیاد دارید که درزمان حاکمیت طاغوت ورژیم شهنشاهی هدفی که‌از سوی ارگانها ومراکزبه اصطلاح فرهنگی،هنری،تبلیغی وحتی آموزشی دنبال میشد، مشغول ساختن اقشار مختلف جامعه بویژه افکار مختلف جامعه بویژه افکار جوان وباتحرک جامعه واغفال وبی تفاوت ساختن آنان ازسیر سرنوشت سیاسی ،اجتماعی و اقتصادی اجتماع بود .

سرمایه‌گذاری بزرگ رژیم شاه خائن (به‌پیروی ازبرنا- مه‌های تعیین شده‌از سوی استکبار جهانی)همه‌سازمانهای مربوطه دراین راستا جهت بخشیده بود .وبرای تحقیق این مقصود ،باتوجه به اهمیت بسیار زیاد قلم (همچنانکه در شماره‌های قبل ذکر گردید) نقش ویژه‌ای برای قلم‌بدستان قوم منظور شده ، که آثار بسیار زیاد درمقوله‌های اجتماعی ،هنری و... که در آنها بهیچوجه از ارزشهای انسانی ،اخلاقی وخودآگاهی فردی واجتماعی ،ارزیابی و نقد واقعگرایانه‌ماوقع و.... خبری نبوده است ، شاهد صادق این مدعاست .

باظهور انقلاب اسلامی در کشور وموج فزاینده آگاهی وبیداری ،ریشه‌های این شجره خبیثه از ریشه بازماند (هر چندکه ازبین نرفت)وعلیرغم برخی انحرافات قلمی ناشی از تحزب‌که عمدتا" برمبنای احساسات وفقدان دانش وخود آگاهی ودیگرشناسی کافی ونیز تلاشهای مخفیانه‌متضررین ازانقلاب ،حرکت قلم جامعه جهت مثبت یافت .لیک ازآنجا که اساسا" عناصر قابلیت و فاعلیت وعلت عمده آن بکلی منتفی نشده ،دگربار،دستاویز دشمن گشته وباردیگر شاهد تلاشهای محافل وابسته به ابرقدرتهای جهانخواردر مسیر احیاء فرهنگ وابسته ،تربیت نسلی خواب‌آلود وبی خبر، و افکاری خودباخته وخودکم‌بینی وهویتهای تسلیم‌پذیر ومنظلم هستیم ،که وجود برخی از تمنیات ونیز گرایشات بوالهوسانه سیاسی ،اجتماعی ورفاهی باب مساعدت‌را برای عوامل بیگانه باز وچراغ سبز را برای نفوذشان سبزمینماید.

اکنون بااین حساب قاطبه اهل قلم باید با تاسی از وجدانی بیدارو خاطری هشیار برای ایفای نقش تار- یخ ساز خود قیام کنند و راه رابرنااهل ببندند . قلم بدست‌گرفتن ونوشتن کارآسانی است ،آنچه مایه امتیاز است اثبات‌ثمر است و نشستن بر مسندرهبری وهدایت‌است .

بدین لحاظ بایدبر تعیین ملاک وتشخیص میزان همت‌کرد و تمیز صواب‌ازناصواب‌را بر همگان ممکن ساخت .

مسئله مسئولیت‌آفرینی که در شماره قبل از آن سخن رفت‌یکی ازحربه‌های مقابله ومقاومت‌دربرابر سیل بنیان کن بی هویتی است‌که جهان استکبار والحاد برای به‌زنجیر کشیدن مستضعفان جهان جاری کرده است . در لزوم این ویژگی پیش از این بحث‌کردیم اکنون وقت‌آن است‌که برخی ازراههای عملی آنرا روشن سازیم .

واقعگرایی شرط اول :

هر حرکت مسئولانه ضرورتا "باید واقع گرایانه باشد. حرکت بدون توجه به واقعیات کور کورانه ویا خیالپردازانه است ومسئولیت‌زا نخواهد بود. این است‌که نویسنده متعهد باید واقعیات‌را به مردم نمایانده وپرده‌های ابهام و نیز غفلت‌راز جلوی دیدشان بردارد واین امر خود مشروط ، به واقعگرابودن نویسنده است.

تطبیق حقیقت با واقعیت (یک بحث‌اصطلاحی)

اصطلاحا" واقعیات به‌آنچه موجود است‌وحقیقت به‌آنچه

که باید وجود یا بداطلاق میشود با توجه به این فرض منظور از واقعگرایی که پیشتر از آن یاد شد همان حقیقتگرایی است.

اکنون برای حقیقت گرا بودن به چند موضوع نیاز است

نخست شناخت حقیقت وشناساندن آن بمردم و در ثانی تبیین واقعیت ونقدو حقیقت بدست آید وباید بسیار دقت داشت که سرسختی بعضی از واقعیتها موجب انطباق حقیقت برواقعیت نشودو مصلحت جوئیهای سازشکارانه حقیقت راقربانی نسازد واین همان امتحان سختی است که مدعیان بسیاری درآن مردود شده‌اند.

انذار وتبشیر

مخاطب باید در یک بحث منطقی ومستدل وبه صراحت ویا تلویح (به‌حسب اقتضا) از مخاطرات وخسارتها آگاهی یابد ونسبت به عاقبت دوام یک واقعیت منفی انذار گردد.

چه‌درغیراینصورت هرگز تحرک وپویایی برای تغییرات اساسی (وحتی تغییرات سطحی) ایجاد نخواهد شد. بنابراین انذار شرایط لازم برای مجاهده وانجام رسالت است.

نکته مهمی که باید دراینجا متذکر شده این است که هر انذاری (هرچنددرضرورتش تردیدی نباشد) بالقوه میتواند اثر معکوس برجای گذاشته وموجب یاس وانفعال شده وناقض غرض گردد.

برای ممانعت از بروز این اثرمنفی ومخرب (که متاسفانه دربرخی از ادوار، تاریخ جهان و بویژه تاریخ مکتب ومیهنی ما) از عوامل موثر درخمودوجمود و به تبع آن انحطاط بوده است) باید با شناخت شرایط زمانی ومکانی ونیز ظرفیت مخاطب به‌گونه‌ای مخاطرات شناسانده شود که ضمن انذار مخاطب انگیزه مبارزه ومقابله دروی ایجاد ومنفذ انفعال مسدود گردد.

راه تحقق این امر آن است که بااستفاده ازروانشناسی فردی واجتماعی، اعتماد به نفس، واعتماد به امکان تغییرشرائط درمخاطبین ایجاد شده وآنگاه بادادن برنامه عملی تدریجا" آنانرا وارد صحنه این پیکار انسانی کرد.

برگردیم به قبل و دوران، انقلاب وبیاد آوریم که‌اعتقاد به "غیرممکن بودن مقابله با دستگاه هزار فامیل پهلوی و ژاندارم منطقه وتغییر نظام" تا چه میزان در رکود جامعه قبل ازانقلاب موثربوده‌وآنگاه که روح مقاومت ومجاهدت در کالبد سردویخ زده جامعه دمیده شد وانگیزه‌های روحی و مصنوعی لازم درمردم ایجاد شد، چه تحول بزرگ وعظیمی را موجب شد. اینستکه بایددر امر انذار نیز بدقت عمل کرد. تا بجای انگیزه‌دادن، حذف انگیزه نشود.

نکته بعدی آنست‌که چگونه انگیزه راایجاد کرده و یا قوت بخشیم؟

برای اینکار باید جامعه را به وصول به اهداف متعالی ومقدس‌که هرروح بشری را جاذب باشد بشارت داد. وبدین ترتیب باامیدبخشی به اقشار آنانرا به انجام رسالت واداء وظیفه تهییج نموده و تمهیدات لازم رایادآور شد.

موفقیت دراین کار به میزان بسیار زیادی بستگی به نحوه ترسیم واقعیات منفی وزشت وحقایق زیباو برین دراذهان مخاطبین خواهد شد. در بسیاری ازموارد کار مهم دیگری نیز بایدپیشتر انجام گردد و آن قطع وابستگی های خلطتی (روحی) واجتماعی، اقتصادی وسیاسی مردم به واقعیت منفی است. واین کار محتاج به داشتن تحلیل صحیح از شرایط وبرداشت درست از شخصیت انسان است.

واین همان نقص اساسی و مهمترین عامل شکست استکبار شرق وغرب درمقابله با موج توفنده این مردم است.

ادامه دارد

پاشماوەی باسی ئەدەبی

یەکەم ـ لایەنی (دەروونی) رومانتیزم و دەست تێوەردانی هەست و نەستی خودی شاعێر بۆ کێشانی وێنەی جیهانی دەرەوە. دووەم ـ زاڵ بوونی خەیاڵ بەسەر واقیعیەتدا ، ریالیزم ئەو دوولایەنەی تێک شکاندو وەلای نان .واتا ریالیزم ،بە سەرکەوتنی حەقیقەت بەسەر خەیاڵدا دەژمێردرێ ،گرنگی ئەم قوتابخانەیەش زیاتر لەوەدا دەردەکەوێ کە هەموو ئەو قوتابخانانەی دوای وی لەجیهاندا هاتنە کایەوە نەیانتوانی لە نرخ و ئیعتیباری وی کەم بکەنەوە و ئەورۆ بەبناغەی ئەدەب و هونەری نویی جیهان دادەنرێ .

کەواتەریالیزم بریتیە لە" نیشاندانی ژیان بەو شێوەی کە لەواقیعدا هەیە".بەڵام نە ژیان و نە واقیعیەت هیچ کامیان سادە و یەک لایەنە نین .ژیان و واقیعیەت هەر دووکیان لەوەی دەدیترێن و هەست پێ دەگرین قووڵتر وپێچاوپێچترن . بۆیە ریالیزم بەتوێکلی دەرەوە و بەوەی کە بەچاو دەدیترێ رازی نابێ ، بەڵکوو هەمیشە هەل و مەرجی کۆمەڵایەتی لەبەر چاو دەگرێ، بۆ نموونە هەموو کەس پاک وخاوێنی پێ خۆشە ر بەلایەوە شتێکی باشە و پێس و پۆخڵیشی بەلاوە شتێکی خراپە و رقی لێی دەبێتەوە ،جا ئەگەر شاعێر هەروا بەسادەیی بڕوانی دەبینێ هەمیشە سەرمایەداران پاک و خاوێن و بۆن ـ خۆش و خۆش سەلیقەن،هەژارانیش دەست قڵیشا و تۆزاوی و عارەقاوین .بەڵام شاعێر یا نووسەری ریالیست سەرەتا هەوڵ دەداتێ بگا کە بۆچی پیاوی دەوڵەمەند خاوێن و خۆش سەلیقەیە و پیاوی هەژاریش دەست قڵیشا و و تۆزاوی و عارەقاویە ، و ئەگەر گەیشتە راستەقینە هەمووشتێکی بۆ روون دەبێتەوە ئیدی پێس و پۆخڵی هەژاران مایەی نەفرەت و بێز لێبوونەوە نابێ ، بەڵکوو هەستی هاودەردی بۆلای خۆی رادەکێشێ وهەروا خاوێنی رادەکێشی و هەروا خاوێنی و خۆش سەلیقەیی سەرمایەدارانیش لەحیاتی دڵ خۆش کردن دەبێتە مایەی رق و توورەیی و نەفرەت .

لێرەدا تەنها بۆ نموونە کوپلەیەک لە شێعرێکی گۆران دێنینەوە بزانین چ ریالیستیەکی تێدا بەدی دەکەین :

من ئەو دیلەم ئامانجم قیبلەی گشتە
با سامدار بێ و پڕ درک بێ رێی راستم
مادام هێزی زوربەی گەلم لە پشتە
دڕک گوڵە و ترس ئارامە بۆ خواستم

شیعری نوێ (شیعری ئازاد) :

هەر سەردەمێکی مێژوویی و هەر بەرەیەکی ئادەمیزاد هونەرێکی تایبەتی و گونجاوی خۆی هەیە ، کەجوانی یەکی تایبەتی خۆی پێوەیە و دەلیلی پێویستی ئاوا هونەرێک بوونی هەمان هونەرە .ئەو هونەرە تازەیە ئەگەر پێ بگاورەگ دابکوتێ و بەردەوامی هەبێ ، دەردەکەوێ کە هەقی مانەوەی هەیەوقۆناغێکی پێویستی پێشکەوتنی هونەرە ،خۆ ئەگەر کارەکەش تەنیا تێک دان و سەرلێ شێواندن بێ ، دیسان دەتوانین دڵنیا بین کە ئەو تێک دان وسەرلێ شێواوی یەتێک دەشکێ و راپەرینێکی بە دوادا دێ .

کاتێک نێوی شێعری نوێ دێتەگۆڕێ، بەلای هێندێکەوە تاکە، پێوانە بۆ جوێکردنەوەی کۆن و نوێ لە یەکدی بوونی کێش وقافیەیەکی رێک وپێک ونەبوونیەتی،بەڵام لە راستیدا ئێمە هەرگیز ناتوانین بەوەندە قسەیە شێعری نوێ بناسین و حوکمی بەسەردا بدەین ،چونکە چەندان رێبازوسەبکی جۆربەجور لەنێو ئەو شێوە نوێیەدا خۆیان دەنوێنن .

هەروا ئەگەر بمانەوێ سەبکی ئەورۆی شێعری کوردی دیاری بکەین ، دیسان ناتوانین بە ئاسانی بگەینە ئەنجامێک ،چونکە لە کاتێکدا کە هێندێک پابەندی کۆنترین شێوە و رێبازی ئەدەبین و شۆڕەیەکیان بە دەوری خویاندا کیشاوە و رازی نابن هیچ گۆڕانێک ـ لەو شورەیەوە ئاوای سنووریان بێ،

لێرەدا دەتوانین بڵێین ئەدەبی واقیعی،شیعری واقیعی ،جگە لە شێوەی ریالیزم هیچ ریبازو شێوەیەکی دیکەنیە . دیارەناتوانین بلێین شێوەوریبازەکانی دیکەئەدەب نین،بەڵکوو بە پێچەوانەوە ئەدەبن و هەریەکەشیان پێویستی سەردەمی خۆیان بوون ،تەنانەت ئەو ئەدەبانەشکە هیچ ئامانجێکی مرۆڤایەتی یان نیە هەر ئەدەبن ،هەر وەکوو چۆن دروست ـ کردنی بۆمبی ئەتۆمی عیلمە بەڵام عیلمێکی دژی ئینسانی یەکە لەدژایەتی یەکومەڵایەتی و ئابووری یەکانەوە پەیدا دەبێ.عیلم لە پێناوی

عیلمدا هیچ مانایەکی نیە .چونکە ئامانجی عیلم چاککردنی ژیان و کامەرانی وخۆشبەختی ئینسانە .هەروا "هونەر لەپێناوی هەنەر"یشدا جگە لە وەهم وخەیاڵێکی پووچ و بێمانا هیچی دیکە نیە .ئەدەب و هونەرێک کە تەنیا لە پێناوی خودی ئەدەب و هونەردا هاتبێتە کایەوە ناتەواوە،چونکە فەرمانی ئەدەب و هونەر بەهێزکردن و پاراوکردنی رووحی ئینسان و پەرەپێدانی نێوەرۆکی بیر و بێدار کردنیەتی .

هونەر لە سەراسەری مێژوودا ،دۆستی بەوەفای ئینسان بووە، و شان بەشان لەگەڵ پێشکەوتن و کامڵ بوونی بیری مرۆڤ پێشرەوی کردووەو هەربۆیە هونەر هەرگیز بۆ سەرگەرم ـ کردن و پڕکردنەوەی کاتی بێکاری نیە بەڵکوو فەرمانی هونەر نیشاندانی واقیع و ژیانی راستەقینە و و ناساندنی شتە ون و نادیارە ـ کانە بە ئینسان .

هێندێکی دیکە گوێ قوڵاغی بچووکترین گۆڕانن لە ئەدەبی بێگانەدا کە زوربەیان تەنیا رەنگدانەوەی سەرلێشێواوی و ژیانی نالەبار و کێشەی لەبن نەهاتووی شارستانیەتی رۆژئاوان ، کە لە ترس و نائومێدی و رەشبینی و زەبوونی زیاتر چی دیکەیان تێدا بەدی ناکرێ.یان هێندێکیان تەنیا بریتین لە نێوەرۆکێکی پووچ و بێمانا کە لە چوارچێوەیەکی پێکهاتوو لەچەند ووشەی بریقەدار دارێژراون و دیارە لە پاڵ ئەوانەدا ئەدەبێکی نوێی رەسەنیش هەیە کە هەڵقوڵاوی ژیان و هەل و مەرجی واقیعی ئێستامانە، کە ئێمە لەم کورتە باسەدا دەمانەوێ بزانین ئەو ئەدەبە رەسەنە کامەیە و بەواتایەکی روون تر و تایبەتی تر بڵێین شیعری نوێی رەسەن کامەیە...؟

شیعری نوێی رەسەن ئەو شیعرەیەکە رەنگدانەوەی ژیانی واقیعی کۆمەڵگای خۆمان بێ و لە هەمان کاتیشدا شان بە شانی ئەو کاروانە مەزنە بڕوا کە لە جیهاندا لەرێ دایە چونکە رەسەنی لە گۆشەگیری و دوورە ـ پەرێزی و چوونە نێو چواردیوارێکی تەسکدا نیە کە بێئاگا بین و نەزانین لەو جیهانە گەورەیەدا چی روودەدا .رەسەنی لەوە دایە کە بێ بیرتەنگی و "تعصب"ی کوێرانە هەمیشە پردێک لەنێوان فەرهەنگی ئێمە و فەرهەنگی ئێمە و فەرهەنگی میللەتانی دنیادا هەبێ، بێ ئەوەش کە خۆمان لەبیر بچێتەوە.

شیعری نوێی رەسەن ئەو شیعرەیە کە شتێکی نوێ بێنێتە کایەوە و ئەوەی کە تا ئێستا نەناسراوە بە خەڵکی بناسێنێ نەک ئەوانەی کە لە گوێی خەڵکیدا سواون یا ئەو شتانەی کە خۆی ئامادە کراون هەروا بە ئامادەکراوی شاعیر بیانجوێتەوە وەدەرخواردی خەڵکیان بدا .

شیعری نوێی رەسەن ئەو شیعرەیەکە لەجیاتی خۆحەریک کردن بەشتی لاوەکی و بچووک و

بڕوانە لاپەڕەی ٤٥

دیاری

مەتەڵ

هەتەڵ مەتەڵ مەتۆزی
مانگای حەسەن گەڵۆزی
شەوێ دەنوێ و دەتۆزی
نە گەڵی هەیە نەگوان
شیری دەدا بە هەموان
" مێش هەنگوین"

هەنووکە و مەنووکە
لێی دەبارێ بەفرووکە
" هێڵەگ "

ئەو لای دیوار
ئەو لای دیوار
تێی دایە سەگێکی هار
" زار "

ئەولای پەرژین
ئەولای پەرژین
تێدا دووکۆتری نەخشین
" چاو "

هەرکە نووسا پێتەوە
تازە لێت نابێتەوە
" ناو"

پەندی پێشینیان

- سوار هەتا نەگلێ نابێتە سوار
- چەم بێ چەقەڵ نابێ .
- دەستێک بەتەنێ تەقەی نایە
- ئاسنی سارد بەفوو گەرم نابێ
- هەموو کەس بکا دەنگێ
  ئەتۆ بچۆوە بن بێژینگێ
- زۆرە ملی ، مڵ شکانی لە دوایە
- گیا بە دمی مەڕی خۆش بێ .
- شایەدی ڕێوی کلکە .
- ئەگەر تۆ ڕێوی من کلکم .
- پشیلە دەمی ناگاتە بەز دەڵێ ترشە
- کوێر چی دەوێ دوو چاوی ساخ
- بانێک و دوو هەوا .
- کوتەک دەزانێ قۆناخ لە کوێ یە
- کۆسە چوو بۆ ردێنی سمێڵیشی لە سەردانا
- شوێنی شێرە وڕێوی گێرەی تێدا دەکا
- هەمووکەس عەرزی نەرمی پێ دەکێڵدرێ
- گوێلکی خۆماڵی قەت بە گا ناشێ
- باشێر بتخوا پەنا بۆ ڕێوی مەبە
- ماری نێو خۆ لە پۆتینێ
  سەبر پێوە دەدا زۆر دێشێنێ

- ئاڤا روویا پەشکەکە ،ئەگەر رژیا مەشکەکە .
- ئاڤ کوسەر سەرێ مرۆڤکەت ، ج بهۆستەک،چ چار تلی.
- ئاف گۆلا دا بمینە ،گەنی دبە .
- ئاف تێکەڤە جیهێ تەنگ،دەنگ ددە .
- ئاڤ دزانە بناڤی ل کویە .
- ئاڤا خاستی‌یا ،نا چەهەستی یا.
- ئاڤا بچووک ماسییا بچووک ، ئاڤا مەزن، ماسییا مەزن.
- ئاڤ ری یا خۆ ڤە دکە .
- ئاڤا خور تا سەرئەڤراز دچە .
- ئاڤ دچە ،خیز دمینە .
- ئاڤ و ئاگر بێ ئەمانن .
- ئاڤا کۆ ئاڤەرووێ دبە ڤەنەخۆ .
- ئاڤا رژد (پیل)نەترسە ، ئاڤا مەند (لەم)بترسە .
- ئاڤاتیا گوندا ، بەراتییاری یاڤە کفشە .
- ئاڤا کو بیهانی بۆ مرۆڤ بینە شێلوویە .
- ئاڤ بەرب ئاڤایا دچە .
- ئاڤ تم سەر بەر ژێر دچە .
- ئاڤێ ئاش برییە ،ئاشەوان ل دوو چەقچەقوکێ کەتییە .
- ئاڤا رژیایی بەرەڤ نابە .
- ئاڤ ژ "نێروانێ" فەیدە ل "تاڤیانێ" .
- ئاڤێد گۆلە گەنی‌یا بێ رەق و بەق نابن .

لێرەدا سپاسی کاک ئەحمەدی بەحری وکاک ج.م. شەمزاو، کاک ئازاد عیسا-خوشکە نازداری غەفووریێ خوشکە ئەختەری شیخ الاسلامی کاک رەحمانی حاجی کاک خدری رەحمانی کاک ئاوارەمحەممەدیان کاک سەیدئیسماعیلی سەید شوکری دەکەین کەبۆرازاندنەوەی ئەم بەشە یارمەتی‌یان داوین . خوائاگاداریان بێ .

جارێک کابرایەک کوڵێکە چینی پێ دەبێ . لە نێو بازار تووشی سوفی یەکی دۆستی دێ کە گۆچانێکی بە دەستەوە .

سۆفی دوای چاک و خۆشی گۆچانەکەی راست دەکاتەوە و بە هەموو دەمای خۆی لە کۆڵە چینی کابرا دەدا و دەڵێ:ئەی ئەوە چیە پێتە ؟

کابراش دەڵێ : ئەگەر گۆچانێکی دیکەی لێدەی هیچ!!

" ئاوارە محەممەدیان "

– سەعاتێکم هەبوو حەوت ساڵان لە چاڵدا بوو. کە هێنامەدەر پاش و پێشی نەبوو .

– جا ئەوە چیە! باوکم لە چاڵ کەوت دوای حەوت ساڵ هاتەدەر. هەر زیندوو بوو

– باشە بابت لەوێدا چیدەکرد

– سەعاتی بابی تۆی قورمیش دەکرد .

کابرایەکی جووتێر چای لێ دەنێ .شارەیی یەک بەوێدا رادەبرێ .کابرا خولقی دەکا شارەیی دێ و لە چایەکە دەخواتەوەودەڵێ :

– بێ قەیدی بەچ ئاوێکت ئەم چایە لێناوە ؟

– بە ئاوی چۆمی

– ئاوی چۆمی میکرۆبی هەیە

– میکرۆن چیە ؟

– شتێکی زۆر وردە بە چاونا بیندرێ . پیاوی نەخۆش دەکا .

– ماڵت خرا نەبێ ئەوە دەڵێی چی ؟ ئاوی ئەم چۆمە کەڵی دەبا چ بگا بەمیکرۆنە چکۆڵەکەی تۆ !!

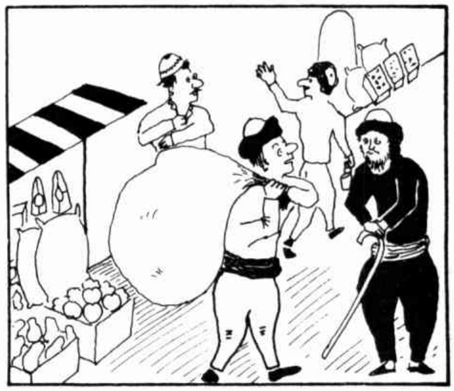

پیاوێکی فەقیر جارێک دەچێ وێنجەی ئاغا دەدزێ ولە سەر گیشەی دادەنێ و دووسێ باقە وێنجەی بە سەر دادەدا. ئاغا پێدەزانی و وەدوای وێنجەکەی دەکەوێ. لەو دەمەدا دەگاتە سەر گیشەی کابرای فەقیر. دەبینێ بزنەکۆڵەیەک سەری دەباتە نێو گیشە و هێندێک وێنجەی تەڕ دەردێنێ .

ئاغا دەڵێ

– کورە کابرا ئەو وێنجەت بۆ دزیوە؟

کابرا دەڵێ .

– ئاغا من چۆن دزی لە تۆ دەکەم ئەوە باهێناویەتی

ئاغا دەڵێ

– ئەدی چۆنی بردۆتەئەوبنە!

کابرا دەڵێ :

– جا چووزانم کاری خۆیەتی چۆنی عەرزو ئاسمان دروست کردووە ئاواشی ئەم وێنجە بردۆتە ئەو بنە !!

جەدوەل

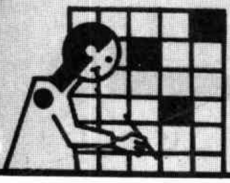

تێبینی : لە سەر کردنەوەی ئەم جەدوەلەدا هەموو نووسوولی ڕێنووسی کوردی بە پێی ڕێنووسی هەڵبژێردراوی ئەم گۆوارە ڕەچاو کـــراوە جگە لەوەی نیشانەی (٧) دانەنراوە .واتا ئەگەر بۆ وێنە وشەی(شر، کولّ،زۆر ،شێرو..)ی تێدا بێ بە شکڵی(شر ،کول،زور ،سرو..)دەنووسرێ.

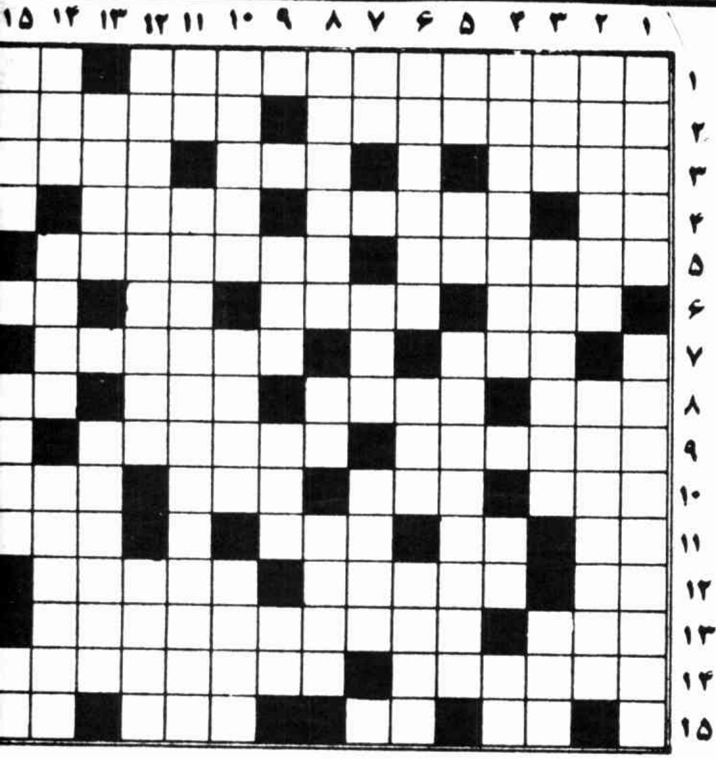

١ـ نووسەری عالەم ئارای عەبباسی کە بەوردی باسی کارەساتی قەڵای دمدمی کردووە وخوالی خۆشبوو مامۆستا هێمن کردوویە بەکوردی ـ تەڕایی ٢ـ بەڵونەگبەتی ـگیا یەکی سێ پەلکە ٣ـ داخواز ـ وەخت وزەمـــــان ـ ئەسپیان بێ دەڕازاندەوە ٤ ـ پێشگرێکە بـــۆ هیندێک فیعل ـ پسپۆڕو شارەزای هەرکارێـــک ـ مەقالە ٥ ـ دووکارکەزەمانیان یەک بـــی ـ شارێک لەکوردستانی عێراقدا ٦ ـ تووک ـ لەوسەرهەورازە ـ نەخۆشی یەکی ئەسپ ـ هاری بێ لاق ٧ ـ خانووبەرەوزەوی وزار ـ دەریاچە یەک لەکوردستان ٨ـ فێنکە بـا ـ "لیکـــــنێ تێکەڵاو ـ خوری هەورامان ـ خوشکە مێرد ٩ـ ناوچە یەک لەشارستانی سەقز ـ بەریوانـــــی ١٠ـ قەفەز ـ وانێک ـ قسە ـ ربەی ســـەرەو نخوون ١١ـ بنۆس وسەبەب ـ دەفروئا مانیشـــی لێ سازدەکرێ ـ دۆستی مێخەک ـ پەژارە ١٢ ـ لووس ـ گیان ـ سپاسی بێگانە ١٣ـ سەرگەردان ـ برای خاتووزین ١٤ ـ راوچی ـ زەمانێـــک ناوی نەوت بوو .... ١٥ ـ دارستانی پـــڕ مەکۆی ئەوین ـ ئاواش هەرلووتە ـ هێوەر ـ

١ـ چەشنە کوودێک بەم ناوەهەیە ـ گیا یەکی بەهاری ٢ ـ بێلا ـ پیتەختی قیبرس ـ٣ـ ژاکـــ گوندیک لەناوچەی خورخورەی سەقز ـ گنجی دەم وچاو ـ ٤ ـ بەشێکی گرینگ لەئابووری وڵاتەکەمـ بلێسەی ئاور ـ کپ وبێ دەنگ ٥ ـ هۆزی دوابڕاو ـ نیشانەی جەمعی فارسی ـ بەقەولی مامۆستـ "خال" کلکەسووتەکە ـ ٦ ـ خەوتن ـ تازە ـ شێوی دووبارە ٧ـ زار ـ گوندێک لەناوچەی بانـــە ئەوبەرەی شاخ کەسێبەری لێدابێ ـ ٨ ـ ناوچە یەک لەکوردستانی تورکیا ١١ـ لا ـ گرانترین بار. ٩ خێڵ ـ ڕێگای تورکی ـ تۆبەزاراوەی کوردی شیمال ـ ١٠ ـ زیندوو ـ بێ جل وبەرگ ـ وڵاتێکـــ ئوورووپایی ١١ـ گـــوندێک لە دەوروبەری شنۆ ـ شاعیری بەناوبانگی کوردودۆستی نزیکی "کاکەجەمـــ ناری" ١٢ ـ شایەر ـ ریش ـ ١٣ـ زەوی ـ دیل ـ ١٤ ـ قیمەت ـ شاخ وکێو ـ پەیمان ووەفا ـ ٥ پوور ـ حەیل ـ رەنگێکی بابەت بۆ ئەسپ

تێ بینی

لەنێو ئەوکەسانەیدا کەپڕکراوەی دروستی ئەم جەدوەلەمان بۆبنێرن بەپێی قورعـــــە یەک کەس بە بەرندە دەناسرێ .جایـــــزەی بەرندەی جەدوەل بریتی یەلە ساڵێـــــک ئابوونمانی گۆواری سروە. بەرەنــــدەی جەدوەلی ژمارە ٤ کاک لێزمە بارزان مـــەلا خالید بوو لەشاری نەغەدەوە

پڕکراوەی جەدوەلی (٤)

پێغەمبەری گەورەی ئیسلام (ص) ساڵی شەشەمی هیجرەت ،لەگەڵ پێنسەد کەس لـــە ئەسحابی خۆی بە عەزمی زیارەتی کەعبە ،لە مەدینەوە بەرەو مەککە وەڕێ کەوتن . بەڵام قورەیشکە پێشتر زۆرجاران لەگەڵ لەشکری ئیسلام شەڕیان کردبوو وشکابوون ولە حەزرەتی محەممەد وئەسحابی داخدار بوون ،لە بەرەوەی شاری مەککە ڕێگایان لێگرتن . حەزرەت دە کەسی لە ئەسحابی خۆی کە هەموویان مەزنی قورەیش بوون و لە لای ئەوان زۆریان حورمەت بوو ، بە سەرۆکایەتی عوسمانی کوڕی عەفـــان (رض) ناردە مەککە تا قسەیان لەگەڵ بکەن وپێیان بڵێن رەسوولی خودا بـۆ زیـارەت هاتووە نەک بۆشەڕ ،بەڵام زۆر پێ نەچوو قاسیدێک خەبەری هێنـا کـە نیـوەی راسپاردەکانی رەسوولی خودایان لە مەککە کوشتوون . پێغەمبەری خودا بەم کـارە کزەی لە جەرگی هات وفەرمووی :

جا ئەگەر وای لێهات تا تۆڵەیان نەستێنم لێرە ناڕۆم، پاشان دارێک لـەوێ بوو ، لە نیزیک ئەوداره بەڵێنی لە ئەسحاب وەرگرت کە لەسەر پەیمانی خۆیـان بن .هەر دوای ئەم بەیعەتە بوو رەسوولی خودا نامەی بۆ خوسرەوپەرویزی شـای ئێران وموقەوقەسی والی ئەسکەندەریە و هیرقلی قەیسەری رۆم ونەجاشی پادشـای حەبەشە نارد وبانگی هێشتن بێنە سەردینی ئیسلام . ئەونامانەی بـە مـۆری تایبەتی پێغەمبەر رازاونەوە ،یەکیان بۆ موقەوقەس بووە کە لەساڵی ١٢٧٥ ی ، کوچیدا لە شاری "ئەخمیم سەعید"ی میسر دۆزراوەتەوە وئێستـا لـە مـووزەی قوستەنتەنیە لە ژوورێکی تایبەتی کە ئاسەواری نەبەوی تێدایە ،راگیراوە .

ئەمەش تەرجەمەی نامەکەی حەزرەتی محەممەد (ص) :

بە ناوی خودای بەخشندە ومیهرەبان ،لە محەممەدی بەندە و رەسوولی خـوداوە بۆ موقەوقەسی گەورەی قیبت .سڵاو لەو کەسەی رێگەی راستی گرتووە ،پـاشـان بانگت دەهێڵم بۆسەر دینی ئیسلام .ئیسلام بێنە تا بە دوور بی لە بەڵایان ، خودا ئەجری تۆ دووجاران (لەهەر دووک دنیا) دەداتەوە. دەنا ئەگەر روو وەربگێـڕی وەباڵی خەڵکی "قیبت "بە ئەستۆی تۆیە .

ئەی ئەهلی کتێب (قورئان) وەرن با روو لە کەلیمەیەک بکەین کە لەنێو ئێوە و ئێمەدا یەک بێ ،ئەویش ئەمەیە لە خودای مەزن بەدەر کەس نەپەرستین و هیچ شتێک نەهێنینە رێزی ئەو و هیچمان جگە لە خودای گەورە ، کەس بە مەزنی خـۆ نەزانین .دەنا ئەگەر روو لەم فەرمانە وەردەگێڕن ،بڵێن بە شاهیدبن ئێمـە موسڵمانین .

وێنەی نامەی پیرۆزی حەزرەتی محەمەد کوڕی عەبدوڵلا پێغەمبەری ئیسلام بۆ موقەوقەس پادشای قیبت کە لە ساڵی ١٢٧٥ی کۆچی لەشاری ئەخمیم سەعیدی میسر دۆزراوەتەوەو ئێستا وێڕای ئاسەواری نەبەوی لە مووزەی قوستەنتەنیە راگیراوە.